

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA
STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÖYDES
PROJESİ**

Vadi CİRİK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Şermin ATAK

2011

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2006800309

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Vadi CİRİK
Tez Başlığı : Kırsal ve Toplumsal Kalkınma Stratejilerinin Geliştirilmesinde KÖYDES Projesi
Savunma Tarihi : 28.04.2011
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Şermin ATAK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.Şermin ATAK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Gökhan TENİKLER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Arife KARADAĞ	EGE ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)

Oy Çokluğu ( )

Vadi CİRİK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Kırsal ve Toplumsal Kalkınma Stratejilerinin Geliştirilmesinde KÖYDES Projesi**" başlıklı Tezi (X) / Projesi ( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÖYDES PROJESİ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Vadi CİRİK

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Kırsal Ve Toplumsal Kalkınma Stratejilerinin Geliştirilmesinde KÖYDES
Projesi
Vadi CİRİK

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Programı

Ulusal boyutta yaşanan pek çok sorununun (işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımındaki dengesizlik, vs...) kaynağı olarak, kırsal alanların görülmesi sebebiyle kırsal kalkınma, hükümetlerin üzerinde durdukları öncelikli bir konu haline gelmiştir. Özellikle kırsal alan-toplumun kalkınması ile kırsal ve toplumsal kalkınmanın sağlanması birbirine paralel bir biçimde gelişmektedir. Bu nedenle Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen sürede, kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik tarım-toprak reformları, entegre kırsal kalkınma projeleri, toplum kalkınması uygulamaları gibi pek çok çalışma yapılmış ve proje uygulamalarına yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı da kırsal ve toplumsal kalkınmada KÖYDES Projesinin yerini tespit etmektir. Buna bağlı olarak KÖYDES Projesini bugüne kadar yürütülen ve uygulamaya konulan bütün program-projeler ile birlikte değerlendirerek, diğer toplumsal-kırsal kalkınma projelerinden farkını ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Kalkınma, Kırsal Kalkınma, Kırsal Alan, Kalkınma Politikaları, KÖYDES Projesi.

ABSTRACT

Master's Thesis

KÖYDES Project in Improving Rural and Community Development Strategies

Vadi Cirik

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Programme

Rural development has become an important issue on which governments lay emphasis because rural areas are seen as the source of the major national problems (unemployment, poverty and inequality in income distribution, etc.). Especially, rural area-community development and providing rural and community development develop collaterally. Therefore, from the proclamation of the Republic until today, a lot of studies have been carried out such as land and agriculture reforms, integrated rural development projects, community development application, etc in order to develop rural areas and projects have been implemented.

The aim of this study is to evaluate KÖYDES Project, which is based on the fact that ,in order to fulfil the village infrastructure services, source is to be transferred directly from central government budget for the first time and these transferred sources are to be used in the time of need and by making suitable observations in the local area through Units that take services to villages without the guidance of a related ministry or intervention and all programs-projects run until today together and to put its differences from other community-rural development projects.

Key words: Community Development, Rural Development, Rural Area, Development Policies, KÖYDES Project.

KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÖYDES PROJESİ

TEZ/PROJE ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA: KAVRAMLAR, TANIMLAR, YAKLAŞIMLAR

1.1. KAVRAMLAR VE TANIMLAR	4
1.2. KIRSAL KALKINMANIN GEREKLİLİĞİ	12
1.3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KIRSAL KALKINMADA ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR	14
1.4. KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMANIN UNSURLARI	16
1.4.1. Kırsal Alanın Fiziksel İyileşmesinin Sağlanması	17
1.4.2. Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınmasının Sağlanması	20
1.4.3. Kırsal Alanın Sosyo-Kültürel Gelişiminin Sağlanması	20
1.4.4. Kırsal ve Toplumsal Kalkınmanın Sürdürülebilir Olması	21

İKİNCİ BÖLÜM

KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA POLİTİKALARININ STRATEJİYE DÖNÜŞÜMÜ

2.1. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN KIRSAL KALKINMA YAKLAŞIMLARI VE ETKİLERİ	23
2.1.1. Birleşmiş Milletlerin Kırsal Kalkınma Yaklaşımı	23

2.1.2. Dünya Bankasının Kırsal Kalkınma Yaklaşımı	23
2.1.3. OECD'nin Kırsal Kalkınma Yaklaşımı	25
2.1.4. Avrupa Birliği'nin Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Türkiye Uygulamalarına Etkileri	25
2.2. TÜRKİYE'DE KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMANIN YÖNETSEL ÇERÇEVESİ	28
2.2.1. Merkezi Yönetimin Merkez Teşkilatı Ve Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi	28
2.2.2. Merkezi Yönetimin Taşra Teşkilatı Ve Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi	31
2.2.3. Yerel Yönetimlerde Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi	34
2.3. TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI KAPSAMINDA UYGULAMA MODELLERİ VE PROJELER	40
2.3.1. Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları	40
2.3.1.1. Planlı Dönem Öncesi (1920–1959)	40
2.3.1.2. Planlı Kalkınma Dönemi (1960–2013)	43
2.3.2. Kırsal Kalkınma Modelleri	58
2.3.2.1. Toplum Kalkınması Modeli	59
2.3.2.2. Örnek Köyler Modeli	59
2.3.2.3. Merkez Köyler Modeli	60
2.3.2.4. Köy-Kent Modeli	61
2.3.2.5. Tarım-Kent Modeli	63
2.3.2.6. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli	64
2.3.2.7. Köye Dönüş	64
2.3.3. Kırsal Kalkınma Projeleri	65
2.3.3.1. İl Düzeyinde Uygulanan Projeler	67
2.3.3.2. Birden Çok İli İçine Alan Projeler	67
2.4. TÜRKİYE'NİN KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA POLİTİKALARININ STRATEJİYE DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİNDE
KÖYDES PROJESİ

3.1. KÖYDES PROJESİNİN AMAÇ, KAPSAM VE YASAL DAYANAKLARI	72
3.1.1. KÖYDES Projesinin Amaç Ve Kapsamı	72
3.1.2. KÖYDES Projesinin Yasal Dayanakları	81
3.2 KÖYDES PROJELERİNİN TEMEL STRATEJİLERİ	84
3.2.1. Köy Yollarının Tamamlanması	84
3.2.2. Köylere Temiz İçme Suyu Getirme	87
3.2.3. Tarımsal Altyapının Hazırlanması	90
3.3. ALAN ARAŞTIRMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	91
3.3.1. Alan Araştırmasının Amacı	91
3.3.2. Alan Araştırmasının Kapsamı	91
3.3.3. Alan Araştırmasında Veri Toplama Ve Analiz Yöntemi	92
3.3.4. KÖYDES Projesinin Kırsal Ve Toplumsal Kalkınma Stratejileri İçindeki Yeri	93
3.3.5. KÖYDES Projesinin Kırsal Ve Toplumsal Kalkınma Unsurları Açısından Değerlendirilmesi	99
3.3.6. KÖYDES Projesinin İdari Ve Mali Açıdan Değerlendirilmesi	108
3.4. KÖYDES PROJESİNİN KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİ AÇISINDAN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	110
SONUÇ	113
KAYNAKLAR	118
EKLER	124

TABLÖLAR

Tablo 1: Arazi-Mülkiyet İlişkileri	18
Tablo 2: Türleri İtibariyle Mahalli İdari Birliklerinin Sayıları (2009)	39
Tablo 3/a: KÖYDES Projesi Kapsamında Köy Yolları Sektöründe Yapılan Çalışmalar	86
Tablo 3/b: 01.01.2009 İtibariyle Köy Yolu Envanteri	87
Tablo 4/a: KÖYDES Projesi Kapsamında Köy İçme Suları Sektöründe Yapılan Çalışmalar	88
Tablo 4/b: 01.01.2009 İtibariyle İçme Suyu Envanteri: (Köy/Mahalle Sayısı)	89
Tablo 4/c: İçme Suyu Çalışmaları (2009)	89
Tablo 4/d: İçme Suyu Çalışmaları (2005-2009)	90

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
age	Adı Geçen Eser
agm	Adı Geçen Makale
agr	Adı Geçen Rapor
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DB	Dünya Bankası
DiE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
FAO	Dünya Gıda ve Tarım Organizasyonu
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GTS	Genel Tarım Sayımı
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IULA	Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği
KÇD	Kırsal evre Derneği
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİK	Kamu İhale Kanunu
KKÇG	Kırsal Kalkınma alışma Grubu
KKÖİKR	Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu
KÖYDES	Köylerin Alt Yapısının Desteklenmesi Projesi
KSÖİKR	Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu
MİGM	Mahalli İdareler Genel Müdürlüğu
MEYSEP	Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
OTP	Ortak Tarım Politikası
ÖP	Önder ifti Projesi

ÖİKR	Özel İhtisas Komisyonu Raporu
s	Sayfa No
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TKB	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb	Ve Benzeri
YPK	Yüksek Planlama Kurulu

GİRİŞ

Günümüzde pek çok ülkede kırsal kalkınma, hükümetlerin önemle üzerinde durdukları öncelikli bir konu haline gelmiştir. Kırsal alanın kalkınması ve toplum kalkınması ile birlikte kırsal ve toplumsal kalkınmanın sağlanması birbirini destekler nitelikte gelişmektedir. Esasen kırsal kalkınma, toplumların sadece ekonomik yönden değil sosyal ve kültürel açılardan da gelişmelerini öngören bir süreçte ifade etmektedir.

Kırsal alanlar çoğu zaman yeter gelir seviyesine sahip bulunmayan, temel altyapı imkân ve olanaklarının kısıtlı olduğu, ekonomik faaliyet olarak genellikle tarım veya tarıma dayanan işlerin sürdürüldüğü, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz, sosyal güvenlik imkânları açısından ise sınırlı imkânlarla sahip olan insanların yaşadığı bir nüfusu barındırmaktadır. Kırsal ve toplumsal kalkınmanın yerinde sağlanması, kentsel alanlara göç ve göçten kaynaklanacak birçok sorunun orta ve uzun vadede önlenmesi açısından son derece önemlidir.

Kırsal alan ve kırsal toplumun kalkındırılabilmesi için, Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar pek çok çaba gösterilmiş ve konu ile ilgili olarak çeşitli yatırımlar ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak yapılan yatırımlara ve gösterilen tüm çabalara rağmen, kalkınma süreci içerisinde bulunan ülkemizde, kırsal yerleşimlerin sayıca fazla ve dağınık olması, buralara ulaşım da yaşanan sıkıntılar ve söz konusu yerlere yönelik olarak alınan kararların yanlış ve yetersiz oluşu, bu alanların bütünüyle kalkındırılması için arzu edilen seviyeye ulaşamamasına sebep olmuştur.

Kırsal alanlardan kente göçü önlemek ve bu alanları kalkındırmak için uygulamaya konulan kalkınma girişimlerinin, köyün ve köylünün ekonomik ve sosyal yapısında değişiklikler meydana getirecek nitelikte olmaması ve yapısal değişikliği öngören temel düzenlemelerden yoksun bulunması sebebiyle bu çabalardan istenilen başarı elde edilememiştir.

Buna bağlı olarak, bu çalışmada kırsal alanların mevcut durum ve özelliklerinin tespiti ile geçmişten günümüze kadar ülkemizde uygulanan kırsal kalkınma ve toplum kalkınması kavramları ile uygulanan politikalar incelenmiştir. Bununla birlikte son yıllarda geliştirilen ve uygulamaya geçen, Köylerin Altyapısını Destekleme (KÖYDES) Projesi'nin diğer kırsal kalkınma projeleri açısından farkları ve benzerlikleri, kırsal kalkınmanın unsurları açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca kırsal kalkınma ve toplum kalkınması açısından KÖYDES Projesi'nin, kırsal kalkınma konusunda başarılı uygulamalar yürüten uzmanlar tarafından nasıl değerlendirildiği araştırılmıştır.

Tez alışması, literatür taraması ve uygulamaya yönelik araştırmayı içermektedir. Literatür taraması içinde; yayımlanmış kitaplar, diğer yazılı ve elektronik kaynaklar ile dergi, makale, kamu kurumlarının yayımlamış olduğu raporlar ve istatistiksel verilerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve İçişleri Bakanlığı'nın verileri ve yayınları da kullanılmıştır.

Uygulamaya yönelik araştırma kapsamında ise, bir Vali Yardımcısı,  İlçe Kaymakamı ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Uygulamada görüşme yönteminin seçilme nedeni ise bu yöntemin kişilerin geçmiş deneyimlerine, tutum ve görüşlerine, istek ve şikâyetlerine, duygu ve inançlarına ilişkin bilgi edinebilmede etkili yöntemlerden birisi olmasıdır.

Görüşme yönteminin, yalnızca st düzey mülki idari amirleri ve birlik başkanı ile sınırlandırılmasının nedeni ise, KÖYDES Projesi ile ilgili hemen hemen tüm önemli kararların alınmasında en yetkili, deneyimli ve nder konumunda olan kişilerin söz konusu idareci kişiler olmalarıdır. Söz konusu yapılandırılmış görüşmeler sayesinde, kırsal kalkınma ve toplum kalkınması konusunda genelden özele doğru bir inceleme yapılarak, konu somutlaştırmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde kırsal kalkınmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi ile 'Kırsal Alan, Kalkınma, Kırsal ve Toplumsal Kalkınma' kavramları ile kırsal ve toplumsal kalkınmanın unsurlarının incelenmesine yer verilmiştir.

İkinci bölümde kırsal ve toplumsal kalkınmanın yönetsel çerçevesine yer verilmiştir. Aynı bölümde Türkiye'de kırsal kalkınma politikalarının tarihsel süreçte nasıl bir gelişme gösterdiği incelenmiş ve bu amaçla planlı dönem öncesi ve sonrası uygulanan kırsal kalkınma politikaları ile kırsal kalkınma model ve projeleri irdelenmiştir. Ayrıca uluslararası kuruluşların kırsal kalkınma yaklaşımları ve ülkemize olan etkileri değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise KÖYDES Projesi'nin amaç, kapsam ve yasal dayanakları ile temel stratejileri ayrıntılı bir şekilde incelenerek bugüne kadar ki uygulamalar ışığında neler yapıldığı, KÖYDES Projesinin kırsal ve toplumsal kalkınma stratejileri içindeki yeri ve bundan sonra ki süreçte de neler yapılması gerektiği konusu ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak, kırsal-toplumsal kalkınma ve KÖYDES projesi ile ilgili olarak Mülki İdari Amirleri'nin görüş, düşünce ve önerileri ile KÖYDES Projesi verilerine birlikte yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA: KAVRAMLAR, TANIMLAR, YAKLAŞIMLAR

Devletin üstlendiği rolün 18. yüzyıldan itibaren değişmeye başlamasıyla birlikte geleneksel devletin fonksiyonlarında da bir takım değişimler yaşanmıştır. Devlet, bireylerin ve yerel toplulukların bazı fonksiyonlarını üstlenmeye başlamış, bu da devletin faaliyet sahasını ve hareket alanını genişletmiştir. Özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinin anlam ve öneminin anlaşılması, devleti bu alanları düzenlemeye itmiş ve bu düzenleme ihtiyacı, temel altyapı yatırımları olarak nitelenen alanlara, devletin yatırımlar yapmasına neden olmuştur.

1.1. KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Toplumsal Kalkınma: Toplumsal Kalkınma çoğu zaman köy ve kırsal alan kalkınması yerine kullanılsa da daha geniş bir kavramdır. Ancak ortaya çıkışı ve ilk kullanılışı yönüyle bu kavramdan köy kalkınmasının anlatımında yararlanılmıştır. GERAY, bu kavramın birbiri yerine kullanılması konusunda aşağıdaki görüşe sahiptir: Devletle mahalli toplulukların gönüllü işbirliğine dayanan toplum kalkınması bir yöntem olarak tanımlanabilir. Toplum kalkınmasında daha çok köy kalkınmasında yararlanılmakta, hatta toplum kalkınmasına, köy kalkınmasıyla eşit anlam verilebilmektedir.¹ Toplum Kalkınması sözünden sonra parantez içinde (Köy Kalkınması) sözüne yer verilmesi² bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Kalkınma planınca benimsenen bir başka tanıma göre ise toplum kalkınması; mahalli toplulukların kendi ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarını iyileştirmek üzere giriştikleri gönüllü çabaların, Devletçe desteklenmesi ilkesine dayanmaktadır. Toplum kalkınmasının amacı mahalli toplulukların ulus bütünüyle kaynaştırılması,

---

¹ Cevat Geray, **Şehrsel Toplum Kalkınması**, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/21/2/10_Cevat_GERAY.pdf (03.09.2009), s.235.

² a.g.m, s.235.

ulusal kalkınmaya tam olarak katılması, ulusal kalkınmadan geniş ölçüde yararlandırılmasıdır.³

Toplum kalkınmasının kapsamı, ulusun tümünü kalkındırmaya yönelmiş bir çalışma olmamasıdır. Toplum kalkınması ulusu meydana getiren küçük toplulukların yani mahalli toplulukların kalkınması amacını gütmektedir.

Toplum Kalkınması biri Devlet, ötekisi halk olmak üzere iki temel unsura dayanmaktadır. Halk yönü, hareketsiz duran mahalli güçlerin harekete geçirilmesi, mahalli girişkenliğin ve önderliğin geliştirilmesi, verimi ve üretimi arttırıcı yeni metot ve fikirlerin bu topluluklara kabul ettirilmesi gibi eğitsel bir çalışmayı gerektirmektedir.⁴

Toplum kalkınması, yerel girişkenliği başlatacak ve etkinleştirecek eğitsel önlemlere başvurmayı gerektirir. Bu amaçla toplum kalkınması uygulamalarında topluluk üyelerine tarım, sağlık, örgün eğitim, ev ekonomisi, el sanatları, pazarlama, kooperatifçilik gibi konularda yeterlik kazandırmaya çalışılır.⁵

Kırsal Kalkınma: Kırsal kalkınma kavramı son yirmi yılda gündeme gelmeye başlamış ve dünyada, kırsal alanlarda yaşayan insanlara hitap eden kalkınma arayışlarına yönelik stratejiler hızlanmıştır.⁶ Kavramının uluslararası kuruluşlarca, bölgesel topluluklarca ve ülkelere göre yerel olarak farklı tanımları yapılmıştır. İlk kez Birleşmiş Milletler (BM) Örgütüncü tanımları yapılan ‘toplum kalkınması’ tanımı, ‘kırsal kalkınma’ olarak da kabul edilmektedir ve bu tanımda, toplumun niteliği kırsal olup olmadığı belirtilmeksizin konuya genel bir açıdan yaklaşıldığı görülmektedir.⁷

---

³ a.g.m., s.236.

⁴ a.g.m., s.237.

⁵ Rifat Miser’den Aktaran, Mehmet Bilir, **Köy Enstitüleri Sisteminde Toplum Kalkınması Süreci**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bahar 2003, Sayı 10, http://www.mu.edu.tr/sbe/sbedergi/dosya/10_2.pdf (09.03.2009), s.5.

⁶ Bülent Gülçubuk, **Kırsal Kalkınma Kavramları, Uygulama Esasları ve Dikkat Noktaları**, www.dogaegitimi.org/egitim/kirsalkalkinma.doc (09.03.2009), s.1.

⁷ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu**, <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf> (09.03.2009), s.8.

Bu tanıma göre kırsal kalkınma; küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir.⁸

Ulusal boyutta ise sivil toplum kuruluşlarınca ve devlet birimlerince kırsal kalkınmanın çeşitli tanımları yapılmıştır. Bunlar içinde Kırsal Çevre Derneği (KÇD) kırsal kalkınmayı; kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonrada bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmalarını sağlama uğraşısı olarak gören ve temelde, kır-kent arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politik bir tercih olarak kabul etmektedir.⁹ şeklinde tanımlamıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (ÖİKR) kırsal kalkınma;¹⁰

- Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreçtir.
- Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyidir.
- Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay almasıdır.
- Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimidir.
- Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşılarak geliştirilen yaşam düzeyidir.

---

⁸ a.g.r., s.8.

⁹ Muzaffer Bakırcı, **Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar**, Nobel Yay., Ankara, 2007, s.35.

¹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgecel/oik538.pdf> (09.03.2009), s.3.

- Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesidir.

Kırsal kalkınma çoğu zaman kırsal alanlarda yaşayanların temel ekonomik faaliyetleri tarıma dayalı olduğundan genellikle tarımsal kalkınma şeklinde algılanmaktadır.¹¹

Ancak burada tarımsal kalkınma ile kırsal kalkınmayı birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Bu kapsamda kırsal kalkınma tanımı içerisinde; kırsal alanlarda yaşayan insanların hayat standartlarının ve refah düzeylerinin doğal yapı bozulmadan yükseltilmesi yanında, yöresel ve bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi, temel ekonomik faaliyetleri oluşturan tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, istihdamın artırılması gibi tarımsal kalkınmaya ek olarak kırsal altyapı, tarımsal altyapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme ve bu türden pek çok sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki eksikliklerin giderilmesi ve koşulların iyileştirilmesine yönelik faaliyetler de bulunmaktadır.

Kırsal kalkınma konusunda geçmişte daha çok kırsal alanda yaşayanların yaşam standartlarını, refah düzeylerini, gelir seviyelerini artırmaya yönelik politikalara önem verilmiştir. Ancak günümüzde çevre sorunlarının da ortaya çıkması ve kırsal kesimde yaşayanların sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin genellikle doğal koşullara ve doğal kaynaklara bağlı olarak sürdürmeleri dolayısıyla kırsal kalkınma ile sürdürülebilir kalkınma olgusu iç içe geçerek yeni bir kavram olan sürdürülebilir kırsal kalkınma yaklaşımı önem kazanmıştır.

Kırsal Alan: Kırsal alanlar, arazi parçası olarak ele alınıp, tarımsal deseni, arazi kullanımı, kentlere yakınlığı gibi kriterler ile birlikte değerlendirilebildiği gibi sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak, sosyal temsil, alışkanlıklar, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik, nüfus azalması ve göç olgusu gibi kriterler çerçevesinde değerlendirilebilmektedir.¹²

---

¹¹ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.10.

¹² Bakırcı, a.g.e., s.23.

Kırsal alanın tanımı konusunda ortak bir payda da buluşulamamış olması, herkesin üzerinde mutabık kaldığı tek bir kırsal alan tanımının henüz yapılamamasına sebep olmuştur. Kullanılan farklı kırsal alan tanımları ve kırsal alan ayırımının oluşturulmasında; genel nüfus sayımı, hane halkı işgücü anketi, hane halkı bütçe anketleri ve genel tarım istatistikleri verileri derlenerek kullanılmaktadır.¹³

Nüfus sayımında il ve ilçe merkezleri dışında kalan yerler, hane halkı anketlerinde 20.000'den daha az nüfusu olan yerler, tarım istatistiklerinde ise tüm köyler ve 5000'den az nüfusu olan ilçe merkezleri 'kırsal alan' olarak değerlendirilmektedir.¹⁴

Birbirine çok yakın anlamlar ifade eden ancak bir idari birim olan 'köy' ile 'kırsal alan'ın da yine birbirinden ayrılması gerekmektedir. En genel bir tanımlama ile kırsal alan deyiminden, bir ülke içindeki köy yerleşmelerinin tamamı anlaşılmaktadır. Kırsal nüfus ise, bu alanda yaşayan kişileri ifade etmektedir.¹⁵

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre ise kırsal alan; üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan, kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Bu tanım açısından bakıldığında kırsal alan; köylerin yanı sıra, henüz köy niteliğine kavuşmamış küçük yerleşim yerleri ile şehir niteliğinde olmayan kasabaları da kapsamaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 1994 yılında 'Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (KSÖİKR) yaptığı bir başka tanımlamaya göre kırsal alan; ekonomik nitelikteki etkinliklerin ağırlıklı doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin göreceli olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve

---

¹³ Bülent Gülçubuk (2005a), **Türkiye'de Tarım-Kırsal Kalkınma**, Ankara, http://sgb.tarim.gov.tr/yayimlar/turkiyede_tarim.pdf (09.03.2009), s.77.

¹⁴ Gülçubuk (2005a), a.g.e., s.77.

¹⁵ Mustafa Soysal, **Köy Sosyolojisi**, Çukurova Üniv. Yay., Adana, 1998, s.16.

¹⁶ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.1567.

teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlardır.¹⁷

Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu'nun (KKÇG) yaptığı tanımlamaya göre ise kırsal alanlar; yaşam ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sürecinin nispeten yavaş işlediği, gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkilediği ve teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansımalarının büyük ölçüde zamana yayıldığı alanlar¹⁸ olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ise, kırsal alanları nüfus yoğunluğu kriterine göre tanımlamıştır.¹⁹ Bu değerlendirmede; nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerler kırsal alan sayılmakta ve bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayrımda;²⁰

(a) nüfusunun %50'den fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler,

(b) nüfusunun %15–50 arasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, önemli ölçüde kırsal bölgeler,

(c) nüfusunun %15'in den azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise, kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılmaktadır.

DPT Sekizinci BYKP Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na (KKÖİKR) göre, kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler diye nitelendirilebilecek kırsal alan kavramı, aslında tanımlayıcı somut-nesnel öğeleri bulunan bir mekândır.²¹

---

¹⁷ Bakırcı, a.g.e., s.25.

¹⁸ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu**, Ankara, 2002, http://www.tarim.gov.tr/E_kutuphane/E_Kutuphane.html (09.03.2009), s.9.

¹⁹ Mehmet Serdar Turhan, **Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2005, http://diabk.tarim.gov.tr/uzmanliktezi_turhan.pdf (09.03.2009), s.1.

²⁰ Gökhan Güder'den **Aktaran**, Turhan, a.g.e., s.1.

²¹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.1.

Buna göre;

- Kırsal alanda yaşam ortamı ve ekonomik aktiviteler, önemli ölçüde doğal üretim kaynaklarının kullanım ve değerlendirilmesine bağlıdır.
- Ekonomik-toplumsal-kültürel gelişme süreci, görece olarak yavaş işlemektedir.
- Teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansıma oranının, görece olarak gecikmeli olduğu bir alan söz konusudur.
- Gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkileme gücü fazladır.
- Yaşam biçimi ve tüketim kalıbı, görece gelenekseldir.
- İnsan ilişkilerinde yüz yüzelik yaygındır.²²

Sekizinci BYKP ÖİKR’de ise, ülkemiz için kırsal alan tanımı, 81’e çıkarılan il sayısı dahilinde, metropolitan yerleşimler dışında yer alan illeri kapsayan, ilçe, köy ve mezralarda her türlü sosyal güvenceden (iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekansal büyüklüğü ifade etmektedir.²³

Genel olarak değerlendirildiğinde ise kırsal alanlar; nüfus yoğunluğunun düşük, ekonomik hayatın daha çok tarıma dayalı olduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin rol oynadığı ve eğitim, sağlık, haberleşme, sosyal güvenlik gibi sosyal ve kültürel olanakların yeterince gelişmemiş olduğu yerleşimler olarak ifade edilebilir.²⁴

Kırsal Yerleşmeler: Kırsal yerleşmeler kır yerleşmeleri biçiminde de ifade edilmektedir. Kır yerleşmeleri; tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin bir arada yapıldığı ya da birinin diğerine göre ön plana çıktığı yerleşim birimleridir. Söz konusu yerlerde nüfus yoğunluğu düşük olup çoğu zaman birkaç yüz kişi ile birkaç

---

²² a.g.r., s.1.

²³ a.g.r., s.6.

²⁴ Tuba İnal Çekiç, Ayşe Nur Ökten, **Sosyal Sermaye Perspektifinden Kırsal Kalkınma Sorunsalına Yeniden Bakış**, Cilt Vol., 4 -Sayı No., http://www.megaronjournal.com/pdf/2009/MEGARON_4_3_203_213.pdf (09.03.2009), s.2.

bin arasında değişmektedir. Buna bağlı olarak kır yerleşmeleri daimi kır yerleşmeleri veya köy yerleşmeleri ve köy altı yerleşmeleri biçiminde olabilmektedir.²⁵

Daimi Kırsal Yerleşmeler (Köyler): Kırsal yerleşmelerin en büyük yerleşme birimi köylerdir; bunu mezra, yayla, oba şeklinde isimlendirilen alt ölçekteki yerleşme birimleri izler.²⁶

TDK'nın yayımladığı Türkçe sözlüğe göre köy; yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır.

442 sayılı Köy Kanunu'nun (Yasa) birinci maddesinde, Köy nüfusu baz alınarak yapılan tanımda ise; nüfusu iki binden aşağı yurlara köy denilmektedir. İki bin ile beş bin arasındaki yerlere kasaba ve yirmi binden çok nüfuslu yerlere de şehir denilmektedir. Ancak, nüfusu iki binden aşağı olup belediye örgütü bulunan bucak, ilçe ve il merkezleri kasaba sayılır ve belediye kanununa tabidir ifadesi yer almaktadır.²⁷

Coğrafi bakımdan ise köyün tanımı şu şekilde yapılmaktadır; belirli bir idari sınırı bulunan ve bu sınırlar içinde toplu veya dağınık meskenler ile ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, tarımsal faaliyetlerin ağırlığını hissettirdiği ve seçimle işbaşına gelen muhtar ve ihtiyar heyetinin yönettiği en küçük idari birimdir.²⁸

İdari sınırları içinde sadece bir adet yerleşim birimi bulunuyorsa bu köye 'tek yerleşmeli köy' adı verilir. Bazen birden fazla yerleşim birimi köyü oluşturabilir. Bu tip köylere ise 'çok yerleşmeli köy' adı verilir. Çok yerleşmeli köylerde, sürekli

²⁵ Ergin Gümüş, **Türkiye'de Yerleşim**, Anadolu Üniversitesi, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite07.pdf> (09.03.2009), s.96.

²⁶ Zehra Eminağaoğlu, Sonay Çevik, **Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi**, Planlama2005/2, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/34815ad542a4a7c_ek.pdf (09.03.2009), s.3.

²⁷ a.g.e., s.3.

²⁸ Gümüş, a.g.e., s.96.

oturulan mahalleler veya geçici iskânâ açılan yayla, oba, kom gibi köy altı iskân birimleri onun ‘çok yerleşmeli’ sıfatını almasına neden olmuştur.²⁹

Köy Altı Yerleşmeleri: Köy altı yerleşmelerinin en basitini ‘iskân çekirdeği’ oluşturur ki bu tip iskân sadece tek bir ev ve onun eklentisinden meydana gelmiştir. Daha sonra birkaç ev ve eklentilerinin bir araya gelmesi ile oluşan ‘iskân grubu’ ile devam eden köy altı yerleşmeleri, mahalle, kom, çiftlik, mezra, yayla, divan ve oba gibi çok çeşitli yerleşme tipleri ile köye kadar uzanır. Köy altı iskân şekillerinin sayısı tam olarak bilinmemekle beraber, köy sayısından çok daha fazla olduğu bilinmektedir.³⁰

1.2. KIRSAL KALKINMANIN GEREKLİLİĞİ

Kırsal kalkınma, gerek üretim metotları, gerekse kırsal faaliyetlerdeki değişim ve refah olarak tarihi bir geçmişe sahiptir. Dolayısıyla söz konusu tarihsel derinlik, kırsal kalkınmayı herhangi bir devlet ya da sistemin tekeline bırakmamaktadır. Kırsal kalkınmanın yakın zaman da yeniden ön plana çıkışı ise özellikle gelişmiş ülkelerin uygulamaya koydukları büyüme stratejileri ve buna paralel olarak kırsal işsizliğe ve yoksulluğa çare bulma çabaları sonucunda olmuştur.

Özellikle, 1980’li yıllardan sonra kırsal kalkınma yaklaşımlarında değişimler yaşanmakta olup, gelişmekte olan ülkelerde toplumun tamamını kapsayan bütünleşik kalkınma arayışları geliştirilmektedir.³¹

Esasen dünyada sektörel ve büyümeye dayalı gelişme modellerinin toplumun tüm kesimlerine yanıt vermemesi, insanı ve doğayı ön plana çıkaran kırsal kalkınma arayışlarının ön plana çıkmasına sebep olmaktadır.³²

---

²⁹ a.g.e., s.96.

³⁰ a.g.e., s.100.

³¹ Bülent Gülçubuk, Nurettin Yıldırak, Nuray Kızılaslan, Dilek Özer, Mustafa Kan, Arzu Kepoğlu, **Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri**, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2_ek.pdf (29.10.2010), s.2.

³² a.g.e., s.2.

Kırsal alanlar fiziksel alt ve üst yapı, gelir düzeyi, sosyal hizmetler, refah seviyesi, ortalama yaşam düzeyi ve okuryazarlık oranı gibi pek çok iktisadi ve sosyal etkenler bakımından kentsel alanlara göre daha elverişsiz ve daha az gelişmişlik seviyesine sahiptir.

Uluslararası kuruluşlar açısından değerlendirildiğinde BM içinde yer alan kuruluşlardan öncelikle Dünya Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO), Dünya Bankası (DB) kırsal kalkınma kavramı ve kırsal alanların yoksulluk sorununu dünya gündemine taşımış ve az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kalkınma plan ve programlarına bu kavramların girmesine öncülük etmiştir. Bunun yanında Avrupa Birliği' de (AB) ulus üstü bir organizasyon olarak bu konuya dikkati çekmektedir. Özellikle belirtmek gerekirse DB yaklaşımlarının, gerek yol gösterici ve destekleyici özelliğinin bulunması gerekse de geniş bir ağa sahip olması nedeni ile kırsal kalkınma açısından önemi oldukça büyüktür.

DB, 1975 yılına ait bir çalışmasında kırsal kalkınmayı tanımlarken, 'özel bir grup insanın, kırsal alanlardaki yoksullukların, ekonomik ve sosyal yaşamlarını geliştirmek için tasarlanmış stratejilerdir' ifadesini kullanarak kırsal kalkınma konusundaki yaklaşımı hakkında ipuçlarını vermiştir.³³ Bu tanım, kırsal kalkınma anlayışı ile sağlanan artı değerlerin, kırsal alanlarda zor şartlar içerisinde yaşayan insanlara ulaştırılmasını içermektedir.

Kırsal kalkınma bir bütün halinde incelenebilecek bir kavramdır. Buna göre kırsal kalkınmanın amacı;³⁴

- Kırsal alanların yaşam standartlarını yükseltmek,
- Kırsal alanda üretimin artırılması ve çeşitlendirilmesini sağlamak,
- Kırsal alanda yaşayan bireylerin afetlerden, yoksulluktan daha az etkilenir duruma getirilmesini sağlamaya çalışmak,

---

³³ Dünya Bankası 1975' ten Aktaran Mustafa Harputlu, **Kırsal Kalkınmada Hizmet Birliklerinin Rolü ve Kımk İçin Bir Model Denemesi**, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005, s.7.

³⁴ a.g.e., s.7-8.

- Kırsal alanlarda yaşayan insanların bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomiler ile uyumlu ve onlardan faydalanabilen bir hale getirmek, biçiminde sıralanabilir.

Dolayısıyla yukarıda sayılan amaçlara bağlı olarak, kırsal kalkınmanın, sadece tarım veya tarımsal konularla ilgili değil, kırsal alanın tamamı ve toplumsal ekonomi ile ilgili olan, çok boyutlu bir konu olduğu görülmektedir.

1.3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KIRSAL KALKINMADA ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR

Dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik değişim ve gelişimlerin doğal bir uzantısı olarak ülkeler; yerelleşme, yerel unsurları güçlendirme, kalkınma süreçlerine tüm paydaşların katılımı, sivil toplumun güçlendirilmesi gibi yeni bir takım arayışlara yönelmişlerdir. Yaşanan tüm bu gelişmeler ise kırsal kalkınma yaklaşım ve politikalarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmiştir.

Kırsal kalkınma artık sadece kamusal bir hizmet alanı olmaktan çıkmış ve tüm toplum ve ekonomi kesimlerinin ortak uğraşısı haline gelmiştir. Bu açıdan kırsal kalkınma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sorunların çözümünde anahtar stratejiye dönüşmüştür.³⁵

Bu dönüşümle birlikte kırsal kalkınma, sadece sektörel yaklaşımı veya tarımsal kalkınmayı değil; büyüme yerine kalkınma, üretim yerine paylaşım, satış yerine pazarlama, ulusal ölçek yerine yerel kalkınma, homojen toplum yapısı yerine farklı toplum dinamiklerini de içermeye başlamıştır.³⁶

1950'li ve 1960'lı yıllarda kırsal kalkınma daha çok tarımsal kalkınma boyutu ile değerlendirilmiştir. Bu dönemde geleneksel tarımsal üretim yöntemlerinin yerini modern üretim yöntemlerini almaya başlamıştır. Modern üretim yöntemlerine geçilmesi ile kırsal alanda yaşanan birçok sorunun çözülebileceği düşünülmüştür.

³⁵ Gülçubuk ve diğerleri, a.g.e., s.1.

³⁶ a.g.e., s.2.

1970’li yıllar ise devletin tarımsal sektörde tek etkili yapı haline gelmeye başladığı ve tarım sektörünü birinci elden yönlendirdiği bir dönem olmuştur. Ancak devletin tarımsal sektöre birinci elden doğrudan müdahalede bulunması, kırsal alanda pek çok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

1980’li ve 1990’lı yıllar ise kırsal kalkınma alanında değişimin etkili yaşandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımının ön plana çıktığı bu yıllar da katılımcı kırsal stratejik planlama; 1980’ler ve 1990’lardan itibaren kırsal kalkınmada dışarıdan etkilenen teknolojiler ve ulusal politikalarla kendini gösteren, ‘tavandan tabana’ ve ‘masa başı’ yaklaşımlardan ‘tabandan tavana’ ve ‘süreç’ yaklaşımına dönüşmüştür.³⁷

Bu dönemde ortaya çıkan önemli bazı gelişmeler ise şunlardır:³⁸

- Bilgi ve teknoloji konusundaki gelişmelerle birlikte teknolojinin kırsal alanda yaşayan ve alt gelir grubunu oluşturan kişilerin yararlanabileceği boyuta ulaşması,
- 1980’lerde gelişen ‘hızlı kırsal değerlendirme yöntemi’ ile 1990’larda ortaya çıkan katılımcı kırsal değerlendirme yöntemlerinin yaygınlaşması ile katılımcı öğrenme ve öğrenme eylemlerinin yaygınlaşması,
- Kırsal kalkınmada ‘insan odaklı’ yaklaşımların ortaya çıkışı,
- 1980’lerde başlayan ‘yapısal düzenlemeler’ ve ‘pazarın serbestleşmesi’ ile devletlerin kırsal hizmetlerin dağıtımını etkinliğinde ortaya çıkan hayal kırıklığı ve bu alandaki destek kuruluşların başka ortaklıklar arayışına yönelmeleri,
- Kırsal kalkınmada faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayılarının ve göreceli olarak etkinliklerinin artması,
- Kırsal politikaların kadın ve erkek üzerinde farklı etkilere yol açtığı göz önüne alınması ile kırsal kalkınmada ‘cinsiyet’ konularının dikkate alınmaya başlanmasıdır.

³⁷ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r.,s.35.

³⁸ a.g.r., s.35-36.

2000’li yıllarda ise kırsal kalkınmada ‘çok sektörlü yaklaşım’ ön plana çıkmıştır.³⁹

Yukarıda ifade edilen kırsal kalkınma yaklaşımlarındaki değişmelerin, 1950’li yıllar sonrası kırsal kalkınma politikalarında meydana getirdiği önemli etkileri, Ellis ve Bigs aşağıdaki biçimde sıralamışlardır:⁴⁰

- 1950’li yıllarda etkili olan topluluk kalkınması yaklaşımından, 1960’lı yıllarda küçük çiftçiliğin geliştirilmesi yaklaşımına geçiş,
- 1970’li yıllarda entegre kırsal kalkınma yaklaşımı kapsamında küçük çiftçiliğe devam,
- 1970’li yıllarda etkili olan devlet destekli kırsal kalkınma yaklaşımından, 1980’li yıllarda pazar serbestleşmesine geçiş,
- 1980’li ve 1990’lı yıllarda süreç, katılım, yetkilendirme ve aktör yaklaşımları,
- 1990’lı yıllarda entegre bir kapsamda sürdürülebilir geçim yaklaşımının oluşumu,
- 2000’li yıllarda kırsal kalkınma için yoksulluğun azaltılması stratejileri.

1.4. KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMANIN UNSURLARI

Kırsal kalkınmanın temel unsurları içerisinde yer alan; kırsal alanın fiziksel yapısında iyileşmenin sağlanması, ekonomik kalkınmasının gerçekleştirilmesi, sosyo-kültürel gelişiminin sağlanması ve kalkınmanın sürdürülebilirliği konuları bu başlık altında incelenmiştir.

---

³⁹ a.g.r., s.35-36.

⁴⁰ Ellis, F. ve Biigs, **Evolving Themes in Rural Development 1950s-2000s, Development Policy Review**, 19(4), 2001, s.437-448’den Aktaran, Zühre Çelik, **Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi**, D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, Eylül,2006, s.35.

1.4.1. Kırsal Alanın Fiziksel İyileşmesinin Sağlanması

Fiziksel altyapının iyileştirilmesi, mülkiyet yapısı ve buna bağlı olarak iyileştirme sorumluluğu açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla fiziksel altyapının iyileştirilmesi, kırsal kalkınmanın önemli unsurlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Kırsal alanlarda arazi kullanım biçimlerinin incelenmesi, tarım arazisi olarak kullanılan yerlerin, kırsal niteliklerinin dikkate alınmasını sağlayarak bu alanları doğru bir şekilde değerlendirme imkânı vermektedir.

Tablo 1: Arazi-Mülkiyet İlişkileri

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı	%	Arazi (Dekar)	%
TOPLAM	3.075.713	100	184.329.487	100
Yoksul köylüler (50'den az)	2.012.789	65	39.331.133	21
Küçük köylüler (50-99)	559.999	19	38.123.216	21
Orta köylüler (100-499)	481.018	16	85.957.939	47
Zengin köylüler (500-999)	17.431	0.6	11.218.554	6
Toprak ağası, kapitalist toprak sahibi (1000 - +)	4.476	0.14	9.698.645	5.26

Kaynak: DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı (GTS) Tarımsal İşletmeler (hane halkı) araştırma sonuçları <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>

Türkiye’de toplam işletme sayısının, başka bir deyişle ülkedeki tüm köylülerin %65’ini oluşturan yoksul köylüler, toplam arazinin %21’ini, toplam işletme sayısının %19’una sahip küçük köylü sınıfı ise toplam arazinin %21’ini işlemektedir.

2001 GTS sonuçlarına göre Türkiye’de tarımsal işletmelerin büyük bir kısmı yani %81.34’ü yalnız kendi arazisini işletmektedir. Kendi arazisi olmayıp başkasından kira, ortakçılık, yarıcılık vb. şekillerde tuttuğu araziyi işleten işletmelerin toplam işletme içindeki oranı 1991 GTS’ de %1.65 iken 2001 GTS’ de %3.56’ya yükselmiştir.⁴¹

Türkiye’de kırsal alanlarda daha verimli bir tarımsal üretim yapılmasını engelleyen faktörler içinde altyapı ve tarımsal yapı yetersizlikleri yer almaktadır.⁴² Ayrıca kırsal yerleşimlerin sayıca çok ve dağınık olması kırsal nüfusun temel alt ve üst yapı hizmetlerine erişimini yetersiz kılmakta bu sebeple de kamu yatırımları zorlaşmaktadır.⁴³

Türkiye’de genel olarak kalkınmada da planlama ve uygulamayla ilgili gelişmeler sınırlı kalmış, köy yerleşim birimlerinin ancak %1’i planlı yerleşime kavuşabilmiştir.⁴⁴

Kırsal yerleşimlerin küçük, az nüfuslu ve dağınık yapıda olması, köylere hizmet götürme maliyetlerinin artırmakta dolayısıyla kırsal alanlarda altyapı ve üstyapı hizmetleri yeterince yerine getirilememektedir. Bu durum kırsal kalkınma çabalarında da önemli engeller oluşturmaktadır.

Söz konusu engellerin ortadan kaldırılması için kırsal alanda cazibe merkezlerinin netleştirilmesi, toplu yerleşimlerin özendirilmesi, öncelikle bu yerleşimlerin sosyal ve fiziki altyapılarının güçlendirilmesi ve hinterlandındaki yerleşimlere hizmet sunum kapasitelerinin güçlendirilmesi⁴⁵ çalışmalarına yönelik stratejilerin sürdürülmesi gerekmektedir.

---

⁴¹ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **İkinci Tarım Şurası İkinci Komisyon Raporu Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler**, Ankara, 2004, <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf> (09.03.2009), s.18.

⁴² Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, a.g.r., s.14-15.

⁴³ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.10.

⁴⁴Devlet Planlama Teşkilatı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2006/02/UKKS.pdf> (09.03.2009), s.9.

⁴⁵ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), **Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, Ankara,

1.4.2. Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınmasının Sağlanması

Köylü, temel uğraşımın tarımsal üretim olduğu yerleşim yerlerini kuran, çoğunlukla buralarda yaşayan, birbirleri ve çevresi ile çeşitli nitelikte ilişkiler kuran, farklı sınıf ve katmanlardan oluşmuş topluluklardır.⁴⁶

Kırsal alanın kalkınması bir yönüyle tarımsal alanın kalkınması anlamına gelmektedir. Buna göre tarımsal kalkınma ile ekonomik kalkınma birbiri ile ilişkilidir.⁴⁷

Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin tarıma dayalı olması sebebiyle kırsal kalkınmanın gerçekleşmesinde tarım sektörünün mevcut durumunun ve sorunlarının iyi değerlendirilmesi ve öncelik olarak tarım sektörünün olanaklarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

1.4.3. Kırsal Alanın Sosyo-Kültürel Gelişimin Sağlanması

Sosyal ve kültürel kalkınma, katılımı ve örgütlenmeyi artıracak bir faktör olarak, toplumsal kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olan halkın kalkınma faaliyetlerine katılımını sağlayacak önemli bir etmendir.

Kırsal yerleşimlerde eğitim, ilköğretim kademesinde yoğunlaşmakta olup, orta eğitimin %93'ü kentlerde gerçekleştirilmektedir.⁴⁸ Ancak kırsal alanlarda ki okulların bazılarında öğretmen veya diğer olanaklar yetersiz olduğu için birleştirilmiş sınıflarda eğitim ve öğretime devam edilmektedir.⁴⁹

---

http://www.kafkas.edu.tr/duyurular/web_katalog/hayvancilik_kat1/dptplan9kirsalkalkinma/kirsalka.pdf (29.10.2009), s.27.

⁴⁶Yücel Çağlar, **Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınma Sorunu**, Ziraat Dergisi Yay., Ankara, 1986, s.29.

⁴⁷ Koray Başol, **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Matbaası, İzmir, 2001. s.127.

⁴⁸ Gülçubuk (2005a), a.g.e., s.70.

⁴⁹ a.g.e., s.70.

Kırsal alanda eğitim açısından ortaya çıkan en önemli sorun alanları; eğitimin kalitesi, personelin niteliği ve donanım yetersizliğidir.⁵⁰

1.4.4. Kırsal ve Toplumsal Kalkınmanın Sürdürülebilir Olması

Sürdürülebilir kalkınma, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır. Brundtland Raporunda sürdürülebilir kalkınma bir değişme süreci olarak ifade edilmektedir.⁵¹ Bu süreç içinde kaynakların kullanımı, yatırımların yönlendirilmesi, teknolojik gelişmenin yönünün seçilmesi ve kurumsal değişiklikler uyum içinde ve insanların bugün ve gelecekteki ihtiyaç ve beklentilerini karşılama potansiyelini zenginleştirici biçimde olması gerektiği belirtilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının geliştirilmesi konusu açısından Brundtland Raporu başlangıç olarak kabul edilmektedir.

Bir ülkede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi, ekolojik sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşecektir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında dört anahtar kavram vardır: Bunlar;⁵² Yoksulluk ve mahrumiyetin giderilmesi, çevre kalitesini arttırıcı kalkınma, insana önem veren kalkınma, kurumsal değişimdir. Yani karar verme sürecinin her aşamasında ekonomi ve ekoloji bir arada düşünülmelidir.

---

⁵⁰ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.11.

⁵¹ Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, **Ortak Geleceğimiz (çev.B. Çorakçı)**, TÇSV, 2. Baskı, 1987, s.74-75.

⁵² Richardson'dan **Aktaran**, Serkan Gürlük, **Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma**, Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Bursa, 2001, Cilt:19, sayı:4, <http://homepage.uludag.edu.tr/~serkan/rural.pdf> (09.03.2009), s.10.

Uygulamada ise sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunmasına önem vermek suretiyle uzun vadeli bir ekonomik kalkınmanın koşullarını oluşturmayı öngörmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA POLİKALARININ STRATEJİYE DÖNÜŞÜMÜ

2.1. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN KIRSAL KALKINMA YAKLAŞIMLARI VE ETKİLERİ

2.1.1. Birleşmiş Milletlerin Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

BM üyesi ülkeler, yoksulluk, açlık, hastalıklar, okuma yazma bilmeyenler, çevresel bozulma ve kadınlara karşı ayrımcılık gibi evrensel konulara çözüm getirmek amacıyla bir takvime bağlanan ve ölçülebilir olan ‘Milenyum Kalkınma Hedeflerini’ belirlemişlerdir. Bunlar;⁵³

- Mutlak yoksulluk sınırı altında yaşayan insan sayısının yarı yarıya azaltılması,
- Kız ve erkek herkesin temel eğitim almasının sağlanması,
- Kadınların durumunun güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi,
- Beş yaş altı çocuk ölümlerinin 2/3 oranında azaltılması,
- Anne sağlığının geliştirilmesi, gebelik ve doğum sırasındaki anne ölüm oranlarının 3/4 oranında azaltılması,
- Salgın hastalıkların yayılmasının durdurulması,
- Çevresel kaynakların kaybının önüne geçilmesi,
- Kalkınma için küresel ortaklıklar kurulması.

2.1.2. Dünya Bankasının Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

DB, 2003 yılında kendi stratejilerinde değişiklik yapmak üzere bir takım çalışmalar gerçekleştirmiş ve kendi uygulamalarına yönelik olarak, *Yeni Kırsal*

---

⁵³ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.38.

Kalkınma Stratejisi belirlemiştir. Dünyada yoksul sıfatıyla tanımlanan nüfusun %75'inin kırsal alanlarda yaşıyor oluşu, gıda üretiminin tüm dünyada artmış olmasına rağmen açlık sıkıntısı çekenlerin sayısının istikrarlı bir şekilde yükselmesi, doğal kaynakların önü alınmaz bir şekilde tahribinin devam etmesi, küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunların giderek artması ve tüm bu gelişmeler sebebiyle ülkelerin belirledikleri ulusal ve uluslararası politika ve uygulamalarında değişikliklerin meydana gelmesi, DB'nin yeni bir strateji arayışına girmesine sebep olmuştur.

Amacı yoksulluğun azaltılması olan bu yeni stratejinin vizyonu:⁵⁴

- Kırsal alanda yaşayanların da en az kentsel alanlarda yaşayanlar düzeyinde bir yaşam standardı ve kalitesine sahip olduğu,
- Kırsal toplumların, yoksullar da dahil olmak üzere tüm yaşayanlarına eşit ekonomik fırsatların sunulduğu,
- Kırsal alanların yaşamak ve çalışmak için sürdürülebilir ve çekici olduğu,
- Kırsal alanların mevcut ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve teknolojik değişikliklere adapte olabildiği,
- Her türlü nedenden kaynaklanan zayıflıkların azaldığı bir dünyaya ulaşılmasıdır.

DB'nin bugün geldiği noktada, geçmişteki öğrenimleri ve ileride göz önünde tutulması zorunlu görülen konularda aşağıda belirtilmiştir:⁵⁵

Sürdürülebilir kırsal kalkınma;

- Çok disiplinli ve çoğulcu yaklaşımlar gerektirmektedir.
- Sektöre özel bir yaklaşım gerektirmektedir.
- Kırsal altyapıya öncelik verilmelidir.
- Kırsal kalkınma sorunlarına ait çözümler, toplum katılımını temel almalıdır.

---

⁵⁴ Çelik, a.g.e., .36-37.

⁵⁵ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.37.

2.1.3. OECD'nin Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

1980'li yılların sonu ile birlikte bölgesel politikalar içerisinde önemli bir yere sahip olan kırsal kalkınma politikalarına pek çok OECD ülkesinin verdiği önem artmıştır. OECD' ye üye ülkeler, kırsal kalkınma programlarında tarım sektörü yanında kırsal kesimi içine alan politikalara da yer vermişlerdir.

Çoğu AB'ye üye olan ülkelerin oluşturduğu OECD ülkelerindeki bölgesel kalkınma politikalarında belirlenen hedeflerin birçoğunun, aslında, AB'nin kalkınma politikalarında belirlemiş olduğu hedeflerden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Bireylerin yaşam seviyelerinin yükseltilmesi, sosyal ve ekonomik adaletin sağlanması, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, yerelin desteklenmesi ve devletin yerele imkân ve yardımlar sunma konusunda daha etkin olması ve etkin kurumsallaşma OECD'nin bölgesel planlama yaklaşımını oluşturmaktadır.

2.1.4. Avrupa Birliği'nin Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Türkiye Uygulamalarına Etkileri

AB üyesi ülkelerin topraklarının %92'si kırsal alan olup, nüfusun %56'sı kırsal alanlarda yaşamaktadır. Söz konusu kırsal alanların da yaklaşık %77'sinde tarım ve ormancılık yapılmaktadır. Bu durum, Birlik içinde 'kırsal kalkınmanın' özel bir öneme sahip olması sonucunu doğurmuştur.⁵⁶

AB kırsal kalkınma uygulamaları ile her şeyden önce insanca yaşam için gerekli olan yeterli ve dengeli beslenmeyi, kişi başına düşen geliri yükseltmeyi, tarımsal ürünleri artırmayı ve bu ürünlerin kalite ve verimliliğinin geliştirilmesi ve kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini buralardan sağlayan çiftçi ve orman hamillerinin gerek bilgi gerekse de gelişime açık diğer bütün özelliklerinin artırılmasına yönelik her türlü çalışmayı destekleyerek bu hedeflerin gerçekleştirilmesini temel hedefleri arasında saymaktadır.

---

⁵⁶ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, a.g.r., s.45.

AB için kırsal kalkınma, hem tarım politikasının önemli bir tamamlayıcı unsuru olmuş hem de gündemde ki önemli yerini her zaman muhafaza etmiştir. Temelini, Roma Antlaşması ve Avrupa Bölgesel Politikası'nın oluşturduğu AB kırsal kalkınma politikaları süreç içerisinde evrimleşerek, Ortak Tarım Politikaları'nın önemli bir parçası haline gelmiş ve tarım sektörünün sadece yapısal sorunları ile ilgilenen bir politikadan, tarım sektörünün tüm AB topluluğu üzerindeki etkisini ve kırsal alanların sorunlarını ön plana çıkararak bir politika haline gelmiştir.

Süreç içerisinde gelinen aşamada, AB kırsal kalkınma politikasını üç temel yönlendirmektedir. Bunlar:⁵⁷

- Tarım sektörünü yeniden yapılandırma ihtiyacı,
- Bölgesel gelişme politikası ile birlikte ekonomik ve sosyal bütünleşmenin artırılması gereği,
- Ortak Tarım Politikasına (OTP) çevresel hassasiyetlerin eklenmesi olarak sıralanabilir.

Bu endişeler çerçevesinde oluşturulan kırsal kalkınma politikasının ilkeleri ise şunlardır:⁵⁸

- Tarımın çok fonksiyonluluğu.
- Kırsal ekonomilere çok sektörlü ve entegre yaklaşım geliştirilmesi: Yeni gelir kaynakları yaratılması, istihdam sağlanması ve kırsal mirasın korunması,
- Kırsal kalkınma için yöneltilen yardımlarda esneklik: Ademi merkeziyetçi, yerinden yönetim ve bölgesel, yerel yetkililerle danışma ve ortaklık,
- Şeffaflık: Programların hazırlanmasında ve yönetilmesinde şeffaflık, mevzuata kolay ulaşım ve basitlik.

---

⁵⁷ a.g.r., s.46.

⁵⁸ **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri**, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14&sube= (29.10.2010), s.6.

AB, adaylık süreci içerisinde yer alan Türkiye’den, kırsal alanların ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınmayı içine alacak şekilde dengeli bir biçimde gelişebilmesi için uygulanmasını gerekli gördüğü, AB tarım politikalarının benimsemesini talep etmektedir.

Bu kapsamda, AB’ye uyum sürecinde yapılacak çalışmalara temel oluşturmak ve süreç içerisinde kurum ve kuruluşlara düşen görev ve sorumlukları belirlemek ile paydaşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini geliştirmek amacıyla başta Dokuzuncu Kalkınma Planı olmak üzere, 2006–2010 yıllarını kapsayan Tarım Stratejisi ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi belgelerinde ayrıntılı düzenlemelere gidilmiştir.

Esasında AB ve Türkiye’nin stratejilerinde, kırsal kalkınmaya yönelik olarak ele aldıkları konular birbirlerine benzer şekillerde olup, kırsal alanlara yönelik olan tüm konuları bütüncül ve bütünleşik bir yaklaşım içinde değerlendirmektedirler.

Vizyonunu ‘İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye’ olarak tanımlayan Dokuzuncu Kalkınma Planı; rekabet gücünün artırılmasını, ancak bunu yaparken doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının ön planda tutulmasını ve kırsal alanlarda gelişme sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.

İlk defa, tarım sektörünün gelişim süreci içerisinde, gelişimin çevre boyutunu da dikkate alan ve sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşmasını amaçlayan Tarım Stratejisi ise, belirlenen ulusal stratejiler ve hedefler paralelinde AB’ye tam uyum için ortak bir temel çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Tarım Stratejisi; rekabet gücü yüksek, ulusal ve uluslararası her türlü gelişime ve değişime açık, örgütlü bir tarım sektörünün oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Türkiye’de kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi yaklaşımı ile yerel imkânların ve

kapasitenin güçlendirilmesi, kırsal ekonomide çeşitliliğin sağlanması ve her şeyden önce kırsal alanların yaşam standartlarının yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DE KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMANIN YÖNETSEL ÇERÇEVESİ

Türkiye'de kalkınma çabalarının önemli bir boyutunu oluşturan kırsal kalkınma, kırsal alandaki idari örgütlenme ile yakından ilgilidir. Günümüze kadar gelen süreç içerisinde gerek yerel şartların, gerekse dünya ve ülkemiz ölçeğinde gerçekleşen bilgi, kültür, ekonomik seviye vb. değişimlerin ortaya çıkardığı nedenlerle kırsal alanda yönetimle ilgili birçok sorun oluşmuştur.⁵⁹

Bu sorun alanlarına, kırsal alanların ya da kırsal yerleşmelerin kendine özgü, coğrafi, ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetim biçiminin ortaya çıkardığı sorunlar da eklenince, bu alanlar, ülkemiz açısından çözülmesi güç problem noktaları haline gelmişlerdir.

Kırsal alanların geliştirilmesinde etkili olan örgüt ve örgütlenmeleri, merkezden kırsala olan teşkilatlanmaları irdeleyerek açıklamak gerekmektedir. Bu çerçevede kırsal alan örgütlenmeleri; merkezi yönetimin taşra kuruluşları, yerel yönetimler, birlikler, kooperatifler, ortaklıklar, vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarıdır.⁶⁰

2.2.1. Merkezi Yönetimin Merkez Teşkilatı Ve Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi

Merkezi yönetimin merkez teşkilatı içerisinde, kırsal kalkınmaya yönelik olarak incelenebilecek ilk örgütlenme Tarım ve Köy İşleri Bakanlığıdır (TKB). 1924 yılında kurulan Tarım Bakanlığı, 1969 yılında kurulan Orman Bakanlığı ve 1963 yılında kurulan Köy İşleri Bakanlığı, 1983 yılında Tarım Orman ve Köy İşleri

---

⁵⁹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.3.

⁶⁰ a.g.r., s.15.

Bakanlığı adı altında birleştirilmiştir. 1991 yılında Orman Bakanlığı'nın ayrılması ile bakanlığın unvanı TKB olmuştur.⁶¹

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığın kuruluş amacı; 441 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye (KHK) göre kalkınma plan ve programları doğrultusunda köyleri kalkındırmak, bitkisel üretim ve hayvancılığın geliştirilmesini sağlamak ve görev alanına giren altyapı tesisleri ile tarımsal, sosyal ve ekonomik kamu hizmetlerini yürütmektir. Bakanlık bu görevlerini kendisine bağlı olan taşra teşkilatları aracılığı ile yerine getirmektedir. Bu teşkilatlar ise; araştırma enstitüleri, il ve ilçe müdürlükleri, üretme istasyonları ve kontrol birimlerinden oluşmaktadır.⁶²

DPT'de kırsal kalkınma ile ilgili merkez kuruluşlarından birdir. DPT, 1960 yılında kurulmuş ve ülkenin doğal, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tespit ederek, uygulanacak iktisadi, sosyal ve kültürel politikaların ve hedeflerin belirlenmesinde hükümetlere yol göstermiştir.

DPT, il ve ilçe bazında araştırma ve planlama çalışmaları yapmak, yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmaları koordine etmek görevini de üstlenmiştir.⁶³ Bu görevlerinin yanı sıra, yerel istihdamın ve girişimciliğin geliştirilmesi çerçevesinde çalışmalar yapmak ile kırsal kesimin sorunlarına yönelik politikalar geliştirmek gibi görevlere de sahiptir.⁶⁴

Kırsal Kalkınma kapsamında çeşitli faaliyetler yürüten bir başka merkezi kuruluş ise Çevre ve Orman Bakanlığıdır. 2003 yılında 4856 sayılı Kanun ile belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleştirilmesi ile kurulan Çevre ve Orman Bakanlığı; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması

---

⁶¹ a.g.r., s.15-16.

⁶² a.g.r., s.16.

⁶³ 24 Haziran 1994 Tarih-21970 sayılı Resmi Gazete, **Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/khk/540/index.asp#gorev> (09.03.2009), md.2.

⁶⁴ Adı geçen khk, md.2.

ile ormanların içinde ve bitişğinde yaşayan köylülerin kalkındırılması için gerekli tedbirlerin alınarak orman ürünleri sanayinin geliştirilmesi⁶⁵ konularında yetkili ve görevli kılınmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde, ormanlar içinde ve bitişğinde yaşayan köy halkının; ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkınmalarına katkı sağlamak amacıyla kurulan 'Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü' bulunmaktadır.⁶⁶

6200 Sayılı Kanunla 1953 yılında kurulan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ); Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliği olan bir Genel Müdürlüktür. Kuruluşun temel amacı olan su kaynaklarını geliştirme çerçevesinde; sosyal ve ekonomik kalkınma politikasına ve kamu yararına uygun olarak ülkenin yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek, korunmalarını ve bunlardan çeşitli yönlerde yararlanmayı sağlamaktır.⁶⁷

DSİ Genel Müdürlüğün başlıca görevleri⁶⁸; taşkın ve sellere karşı koruyucu tesisler meydana getirmek, sulama tesisleri kurmak, bataklıkları kurutmak, sorunlu arazilerin drenajını yapmak, hidroelektrik enerji tesisleri kurmak, büyük şehirlere içme, kullanma ve endüstri suyu sağlanmasına yönelik 167 sayılı Kanun ile verilen görevleri yapmak, akarsuları ıslah etmek, kendi geliştirdiği su kaynaklarında su ürünleri üretimini artırıcı çalışmalar yapmak, belirtilen çeşitli görevlere ilişkin projeler hazırlamak, şehir ve kasabaların içme suyu ve kanalizasyon projelerini incelemek, onaylamak ve denetlemek, yeraltı ve yerüstü sularının kirliliği konusunda ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak biçiminde sayılabilir.

17.6.1982 tarih ve 2680 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak 08.06.1984 tarih ve 235 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile YSE-Toprak Su-Toprak ve

---

⁶⁵ 08.05.2003 Tarih-25102 sayılı Resmi Gazete, **Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun**, <http://www2.cevreorman.gov.tr/teskilat/4856.htm> (09.03.2009), m.1.

⁶⁶ Adı geçen kanun, md.12.

⁶⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.18.

⁶⁸ a.g.r., s.18.

İskan İşleri Genel Müdürlükleri ile Orman Genel Müdürlüğünün Orman Yolları ünitesi birleştirilerek, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) kurulmuştur.⁶⁹

KHGM; köy yollarının yapım, bakım ve onarımı, köprü yapımı, köy içme suları, köy içi inşaat, iskân, sosyal ve ekonomik tesisler, kanalizasyon, yeraltı ve yerüstü su kaynakları ile sulama göletleri gibi kırsal alana yönelik birçok hizmeti mevcut yapısı içinde vermeye çalışmıştır.⁷⁰

Kırsal kesime götürülen hizmetlerdeki tekrarları önlemek, kısa sürede daha çok ve daha ekonomik hizmet üretmek amacıyla kurulan kuruluşun birçok kez bağlı bulunduğu Bakanlık değişmiştir. KHGM, 2002 yılında Başbakanlığa bağlı bir birim iken 2005 yılında 5286 sayılı kanun⁷¹ ile kaldırılarak görev ve yetkileri İstanbul ve Kocaeli illerinde Büyükşehir belediyelerine, diğer illerde ise il özel idarelerine devredilmiştir.

2.2.2. Merkezi Yönetimin Taşra Teşkilatı Ve Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi

Mülki idare amirliği ya da diğer bir deyişle il sistemi, merkeziyetçi Osmanlı yönetiminin gelenekleriyle de bağdaştırılan Fransız yönetim biçiminin bir uyarlaması olarak, yüzyılı aşkın bir süredir taşra sistemine egemen olmuştur.⁷²

İl sistemi, temel dayanağını Anayasadan almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası'nın 123. maddesinde idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir⁷³ denildikten sonra, idarenin kuruluş ve görevlerinin iki temel

⁶⁹ 18.06.1984 Tarih-18435 sayılı Resmi Gazete, **Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu**, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm> (09.03.2009).

⁷⁰ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.19

⁷¹ 28.01.2005 Tarih-25710 sayılı Resmi Gazete, **Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5286&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> = (09.03.2009).

⁷² Ziya Çoker, Yönetim ve Siyaset, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1996, s.7-8.

⁷³ 09.11.1982 Tarih-17863 sayılı Resmi Gazete, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (09.03.2009).

esasa dayanacağı belirtilmektedir. Bunlardan birisi merkezden yönetim, diğeri ise yerinden yönetimdir.

Anayasanın 126. maddesi de, merkezi idare kuruluşları açısından, alanla ilgili düzenleme esasları getirmiştir. Bu maddede Türkiye merkezi idare kuruluşları bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğerkademeli bölümlere ayrılır⁷⁴ ifadesi kullanılmaktadır.

İl sisteminin ayrıntıları ise 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nda yer almaktadır. Bu Kanun, Anayasada ve 3046 Sayılı Kanunda belirtilen esasları tekrarladıktan sonra il sisteminin temel yapısını şu biçimde kurmaktadır: İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre illerde lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilat valinin emri altındadır.⁷⁵

Mülki idare amirleri, il ve ilçelerindeki kamu kuruluşlarının, çağdaş yönetim anlayışı içerisinde planlı kalkınmanın gerektirdiği uygulama ve çalışmaları yerine getirmek ile görevlidirler.

Bu doğrultuda özellikle planlı döneme geçildikten sonra Kalkınma Planları, Yıllık Programlar ve bu programları yürürlüğe koyan Bakanlar Kurulu Kararları ile mülki idare amirlerine çeşitli planlama, koordinasyon ve izleme görevleri verilmiştir.⁷⁶

İl yönetimine ilişkin temel kuralları düzenleyen 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 24. maddesinde de planlama ve koordinasyon görevi açık bir şekilde ifade edilmiş bulunmaktadır. Valinin planlama, koordinasyon ve izleme görevlerini

---

⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m.126.

⁷⁵ 18.06.1949 Tarih-7236 sayılı Resmi Gazete, **İl İdaresi Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5442&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=il%20idaresi> (09.03.2009).

⁷⁶ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.22.

yerine getirirken yararlanacağı iki örgütsel düzenleme söz konusudur. Bunlar İl Koordinasyon Kurulu ile İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğüdür.⁷⁷

İlçeler ise bünyelerinde belde belediyeleri ve köy kırsal yerleşimlerini barındırması açısından kırsal örgütlenmenin etkili bir destek unsuru olmak durumundadır.⁷⁸

İlçe genel idaresi, İl İdaresi Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun hükümlerine göre ilçe genel idaresinden kaymakamlar sorumludur. Bu kanun hükümlerine göre ilçelerde bakanlıkların yeterince teşkilat kurması esası getirilmiştir. Bu çerçevede bakanlıklar ve diğer merkezi kurumların ilçeler çapında örgütlendiği görülmektedir.⁷⁹

İlçe genel idaresinin etkili hizmet sunabilmesi ve kırsal alandaki kalkınmanın uygun bir örgütlenme ile çözümlenmesi için ilçe tüzel kişiliğini esas alan bir örgütlenmenin sağlanması gerekmektedir.⁸⁰

Planlı kalkınma açısından, taşra yönetim kademesi olarak ilçenin önemi, özellikle kırsal kalkınma çalışmaları nedeniyle söz konusu olmaktadır. İlçenin en uygun birim olarak seçilmesinin nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:⁸¹

- İlçeler halkın gözünde başvurulacak ilk yönetim basamağı durumundadır. Halk arasında dilek ve ihtiyaçların kaymakam tarafından karşılanacağına dair inanç vardır. Köylü, köyün işlerinde en etkili kişi olarak kaymakamı görmektedir.
- Gözlemler, kaymakamların köy işlerinde önemli roller oynadıklarının göstermektedir. Kaymakam, en çok köy işleri ile uğraşmaktadır.
- İlçe, köye hizmet götüren kuruluşların, teknik hizmetlerin büyük çoğunluğunun bir arada bulunduğu ve köy topluluğuna en yakın yönetsel

---

⁷⁷ İl İdaresi Kanunu, md.24.

⁷⁸ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.r., s.22.

⁷⁹ a.g.r., s.23.

⁸⁰ a.g.r., s.23.

⁸¹ a.g.r., s.24-25.

basamaktır. Köy hayatının gerektirdiği hizmetlerin çoğunu, gerekli mali kurumları, gönüllü ve kooperatif kuruluşları bir arada toplayan taşra örgütüdür.

- İlçe idaresi, halk-devlet işbirliğine, halkın karşılıklı yardım ve destekli imece geleneklerine dair olumlu örnekler vermiştir.
- İlçeler aynı zamanda planlı ve programlı çalışma alanında da olumlu örnekler vermişlerdir.
- Öğrenim ve yetiştirmeleri açısından kaymakamlar, ilçe düzeyinde kalkınmanın devingenliğini en iyi biçimde anlayabilen durumundadırlar. Kaymakamlar; köy kalkınmasında halk-devlet işbirliği açısından gerekli önderliği, eşgüdümçülüğü yapmaya elverişli bulunmaktadır.

Bütün bunlardan anlaşıldığı gibi ilçe; sorunların çözümlendiği, hizmetlerin görüldüğü, gerekli resmi önderliğin ve kuruluşların bulunduğu, gönüllü çalışmaların yapıldığı, köye en yakın yönetsel birimdir.⁸²

2.2.3. Yerel Yönetimlerde Kırsal-Toplumsal Kalkınma İlişkisi

Yerel yönetimler kırsal kalkınma projelerinin katılımcı bir anlayışla hazırlanması ve uygulanmasında önemli rollere sahiptirler.⁸³

Türkiye’de yerinden yönetim yapılanmasının hizmet ve mekân bakımından ayrıldığı görülmektedir. Mekân bakımından yerinden yönetim kuruluşları il özel idaresi, belediye ve köy olmak üzere üçe ayrılır. Ancak bu üç kademe arasında tüzel olarak herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmadığı gibi eşgüdüm amaçlı ilişki de bulunmamaktadır. Bunların birbirleri arasındaki ilişkisizlik, genel yönetimin taşra kuruluşları olan ilçe (kaymakamlık) ve il (valilik) kanalları ile giderilmektedir.⁸⁴

---

⁸² a.g.r., s.25.

⁸³ Çoker, a.g.e., s.8.

⁸⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3144/oik554.pdf (09.03.2009), s.16.

Mahalli İdareler, Anayasanın 127. maddesinde ifade edildiği üzere; il belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.⁸⁵ Tanımdan da görüldüğü üzere mahalli idareler il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan kamu tüzel kişileridir.

Kırsal alan açısından önem taşıyan başlıca düzenlemeler, 1924 yılında yürürlüğe giren Köy Kanunu ve 1930 yılında yürürlüğe girerek uzun yıllar geçerliliğini sürdürmüş olan 1580 sayılı Belediye Kanunu'dur. 2004–2005 yıllarında, İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir.⁸⁶

Mahalli idarelerin kırsal kalkınma konusundaki sorumluluk ve etkinliklerini artıran önemli bir düzenleme de, 2005 yılında KHGM'nin kapatılarak görevlerinin önemli bir bölümünün 79 ilde il özel idarelerine, Kocaeli ve İstanbul illerinde ise Büyükşehir belediyelerine devredilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Yerel yönetimler, kırsal kalkınmanın mekânsal boyutu itibariyle en önemli uygulama mercileridir. Ulusal politikalarla uyumlu olarak kırsal kalkınma projelerinin katılımcı bir anlayışla hazırlanması ve uygulanmasında, yerelde eşgüdümün sağlanmasında, merkezdeki kurum ve kuruluşlarla ilişkilerin geliştirilmesinde, yerel yönetimler önemli rollere sahiptirler.⁸⁷

Ancak, yerel yönetimlerin kırsal kalkınma projeleri hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin teknik ve mali kapasitelerinin yetersiz olması yanında kurumsallaşma eksikliklerinin de projelerin sürdürülebilirliğini azalttığı ifade edilmektedir.⁸⁸

---

⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m.127.

⁸⁶ 13.07.2005 gün ve 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, 04.03.2005 gün ve 5302 sayılı **İl Özel İdaresi Kanunu**, 11.06.2005 gün ve 5355 sayılı **Mahalli İdare Birlikleri Kanunu**.

⁸⁷ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, a.g.r., s.24.

⁸⁸ a.g.r., s.24.

Mahalli İdare Birliklerinde Kırsal-Toplumsal Kalkınma: Ülkemiz yönetim sistemi içerisinde, kendilerine hukuken verilmiş görevleri yine kanuni sınırlar içinde kendilerine ayrılmış gelir kaynaklarını kullanarak yerine getirmeye çalışan il özel idaresi, belediye ve köy yönetimlerinin, yerel hizmetlerin etkin, verimli ve özellikle demokratik anlayış içinde görülmesi noktasında önemli bir takım eksiklikleri bulunmaktadır.

Bu nedenle yerel yönetimler, dünyada ki benzer örneklerde olduğu gibi, kendi aralarında birlikler kurarak ilgili hizmet alanlarında güç birliği oluşturmaya çalışmaktadırlar. Birlikte yürüttükleri hizmet alanları ise genellikle kanalizasyon ve arıtma tesisleri ile çöp arıtma tesisleri yapma, çevre sorunlarına çözüm bulma, sosyal tesis inşası ve işletilmesi gibi konulardır.⁸⁹

11.06.2005 tarih ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri (Yerel Yönetim Birlikleri) Kanunu'nda ise mahalli idare birlikleri: Birden fazla mahalli idarenin, yürütmekle görevli oldukları hizmetlerden bazılarını birlikte görmek üzere kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişisini ifade eder şeklinde tanımlanmaktadır.⁹⁰

Köseoğlu'na göre ise mahalli idare birlikleri; yerel nitelikteki kamu hizmetlerinden bazılarını yapmayı üstlenmiş il, belediye ve köylerin kendi aralarında ya da birbirleriyle, özgür iradeleriyle ya da kanuni zorunluluktan dolayı yapmakla yükümlü oldukları görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmek gayesiyle oluşturdukları kamu tüzel kişilikleridir.⁹¹

Esasen, mahalli idare birlikleri yerel yönetimlerin hizmet uygulamalarında ortaya çıkan pratik bir teşkilatlanma ve çözüm üretme mekanizmasıdır. Bütçe imkânları yetersiz olan yerel yönetim birimlerinin bir araya gelmesi ile iş ve hizmet

---

⁸⁹ Mustafa Kara-Hamit Palabıyık, **Mahalli İdare Birlikleri Kanunu-Toplum Kalkınması ve Çanakkale Köy Birlikleri**, Türk İdare Dergisi, Sayı 450, Mart 2006, s.96.

⁹⁰ 11.06.2005 Tarih-25842 sayılı Resmi Gazete, **Mahalli İdare Birlikleri Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5355&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> = (29.10.2010), m.3.

⁹¹ Mehmet Köseoğlu, **Yerel Yönetim Birliklerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri**, <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/mehmet%20koseoglu.pdf> (29.10.2010), s.1.

üretme mekanizmasının harekete geçirilmesi bu uygulamanın ortaya çıkış noktası olarak belirtilebilir.⁹²

Mahalli idare birlikleriyle ilgili uluslararası ve ulusal bazı hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA)'nın 23–26 Eylül 1985 tarihinde Rio de Janeiro'da düzenlenen 27. Dünya Yerel Yönetimler Kongresi'nde kabul ettiği Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesidir. Söz konusu Bildirge'nin Yerel Yönetim Birlikleri başlıklı 9. maddesine göre:⁹³

1. Yerel yönetimler, yetkilerini kullanmada, ortak çıkarlarının savunulması ve geliştirilmesi ve üyelerine belli hizmetler sağlamak için birlikler kurma yetkisine sahip kılınmalıdır.

2. Diğer yönetim kademeleri, yerel yönetimlerle ilgili yasal düzenlemeler konusunda yerel yönetim birliklerine danışmalıdırlar.

Mahalli idare birlikleriyle ilgili hükümlerin yer aldığı bir diğer uluslararası sözleşme ise Avrupa Konseyince 1981–1984 yılları arasında yerel idarelerin özerkliği ile ilgili bazı ilkelerin tartışılması sonucunda 'Yerel idarelerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin savunulması, yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulmasının temel koşuludur' görüşünden hareketle hazırlanarak tasarı haline getirilen ve daha sonra 'Özerklik Şartı' olarak Avrupa Konseyi'nce kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartıdır.⁹⁴

15 Ekim 1985 tarihinde imzaya açılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Türkiye tarafından 21 Kasım 1988'de imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Yerel Makamların Birlik Kurma ve Birliklere Katılma Hakkı başlıklı 10. maddesinde:⁹⁵

---

⁹² Hasan Can ve Nihat Yıldız, **Belediye Başkanları ve Belediye Meclis Üyelerine Temel Bilgiler**, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayın No: 2004 /1, Ankara. s.116.

⁹³ **Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesi**, <http://secim.ihh.com.tr/Kanunlar/YerelYonetimlerEvrenselBildirgesi.aspx> (29.10.2010).

⁹⁴ **Avrupa Antlaşmaları Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı**, Strasbourg, 15.X.1985, http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_122.htm (29.10.2010).

⁹⁵ Avrupa Antlaşmaları Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, a.g.e.

1- Yerel makamlar yetkilerini kullanırken, ortak ilgi alanlarındaki görevlerini yerine getirebilmek amacıyla, başka yerel makamlarla işbirliği yapabilecekler ve kanunlar çerçevesinde birlikler kurabileceklerdir.

2- Her devlet, yerel makamların ortak çıkarlarının korunması geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel makamlar birliklerine katılma hakkını tanıyacaktır.

3- Yerel makamlar, kanunlarla muhtemelen öngörülen şartlar dahilinde, başka devletlerin yerel makamlarıyla işbirliği yapabilirler. denilmektedir.

Yerel yönetimlerin çok fazla sayı ve çeşitte sorun alanlarına sahip olması ve her geçen zaman yerel yönetimlerden gerçekleştirilmesi istenen hizmetlerin artması sebebiyle mahalli idare birlikleri şeklinde bir oluşum ortaya çıkmıştır. Mahalli idare birlikleri, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde, her ülkenin yerel yönetim sisteminden bağımsız var olan ve gittikçe de gelişen bir konuma sahiptir.⁹⁶ Yerel yönetimlerin her geçen gün artan önemine paralel bir şekilde, birliklerin daha çok önem kazandığı yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle 80'li yılların ikinci yarısından itibaren sayıları giderek artan mahalli idare birlikleri, 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte yeni bir döneme girmiştir.

---

⁹⁶ Köseoğlu, a.g.e., s.32.

Tablo 2: Türleri İtibariyle Mahalli İdari Birliklerinin Sayıları (2009)

S.No	Türü	2006	2007	2008	2009
1	Ulusal Düzeyde Birlikler	2	2	2	2
2	Belediye Hizmet Birliği	57	64	67	64
3	Özel İdare-Belediye Hizmet Birliği	13	14	14	15
4	Kalkınma Birliği	11	12	13	14
5	Çevre Altyapı Hizmet Birliği	66	90	108	115
6	Turizm Birliği	18	30	51	66
7	Sulama Birliği	353	370	376	391
8	İçmesuyu Birliği	106	123	139	155
9	Köylere Hizmet Götürme Birliği	877	878	896	908
10	Diğer	20	20	20	20
Toplam		1.523	1.603	1.686	1.750

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu

Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ise, köyler tarafından belirli hizmetleri işbirliği yaparak daha etkin ve verimli olarak yerine getirmek amacıyla kurulan ve taşrada zor şartlarda görev yapan Mülki İdari Amirlerinin, özelliklede kaymakamların kaynak kullanmalarına imkân vererek, halka sundukları hizmeti kolaylaştıran çok önemli bir yapılanma biçimidir.⁹⁷

Türkiye şartlarında mevcut idari düzen içerisinde, gerek il özel idare ve köylerin bütçe ve gelir kaynaklarının yetersiz oluşu gerekse ilçelerin bütçelerinin olmaması sebebiyle, kırsal alana ve köylere hizmet götürmede ciddi bir takım sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra kırsal alanların kalkınmasına yardımcı

⁹⁷ Yılmaz Arslan, **Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Problemleri ve Çözüm Önerileri**, T.C. İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi, sayı 438. Ankara. s.17.

olmak amacıyla kurulmuş olan tarım kredi kooperatifleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri gibi kuruluşlarında beklenen düzeyde istenilen amaca hizmet edemediği görülmektedir. Dolayısıyla kırsal kesimin altyapı hizmetlerinin belirtilen kaynaklardan yeter ölçüde karşılanamaması, kırsal kesimde yaşayan insanlar ile kırsal kesim önder ve yöneticilerini hukuki sınırlar içerisinde yeni bir takım arayışlara itmektedir.

Kırsal alanda var olan örgütler; kooperatifler, ziraat odaları, odalar, birlikler, şirketler, vakıflar ve dernekler biçiminde olup daha çok tarımsal üretim ve tarımsal pazarlama konuları ile ilgili bulunmaktadır.⁹⁸

Kırsal alanların ekonomik gelişimi açısından örgütlenme birinci derecede büyük bir öneme sahiptir. Ancak Türkiye’de çok sayıda tarımsal amaçlı kooperatif ve ziraat odası bulunmasına rağmen, söz konusu örgütlerin, gerek tarım sektörüne gerekse de kendilerini oluşturan ortaklarına yaptıkları katkılar son derece sınırlı kalmaktadır.

2.3. TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI KAPSAMINDA UYGULAMA MODELLERİ VE PROJELER

2.3.1. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları

2.3.1.1. Planlı Dönem Öncesi (1920–1959)

Yeni devletin kuruluşunu takip eden yıllarda, adeta perişan durumda bulunan kırsal alan nüfusunun ekonomik durumunun iyileştirilmesine yönelik çabalara girişilmiş ve hizmetler götürülmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetlerin bir bölümü altyapıya yönelik olurken bir bölümü ise ekonomik ve sosyal faaliyetlere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

---

⁹⁸ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.14.

Planlı dönem öncesini kendi içerisinde ikinci dünya savaşı öncesi ve sonrası olarak düşünmek mümkündür.

İkinci Dünya Savaşı Öncesi Dönem: Türkiye, henüz otuzlu yılların başında, ekonomik ve sosyal kalkınmayı belirli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışan, sınırlı sayıdaki ülkelerden birisidir. Her ne kadar içinde bulunulan dönem, Genç Cumhuriyetin, modernleşme, çağdaş uygarlıklar seviyesine yükselme ve güçlü bir ekonomi yaratma çabaları için oldukça elverişsiz ve talihsiz koşullar sunmuş olsa da, bu dönemde ortaya konulan girişim ve çabaların, dönemin olumsuz koşullarına karşın başarı ile yürütüldüğü söylenebilir. Özellikle Lozan Antlaşmasının getirmiş olduğu bazı yükümlülükler sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1929 yılına kadar dış ticaret, gümrükler ve ödemeler konusunda bağımsız hareket edememiştir. Yine aynı dönem içerisinde, tüm dünya devletlerini etkileyen 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin (Büyük Buhran) getirdiği olumsuz ekonomik koşullarda, ekonomisi ağırlıklı olarak tarımsal üretime dayalı olan Türkiye'nin ihracat olanaklarını kısıtlayarak, ekonominin büyük darboğaza girmesine sebep olmuştur.

Göz ardı edilemez bu ağır koşullar karşısında tarımda ve kırsal alanlarda kaynak yaratılma çabasına gidilerek, köye ve köylüye yönelik önemli adımlardan biri olan 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu çıkarılmıştır. Gerek kalkınmanın köyden başlaması gerektiğini vurgulaması gerekse de köylere ilk defa hukuki bir kişilik tanıyarak, onları özerk bir yapıya kavuşturması sebebiyle Köy Kanunu oldukça önemli bir yere sahiptir. Köy Kanunu ile birlikte köye tanınan özerklik, köy yaşamı için gerekli olan altyapı ve benzeri hizmetleri yapma ve köy halkı için daha iyi yaşam koşullarını sağlama yükümlülüğünü, oluşturulacak köy yönetsel organlarına ve köy halkının bizzat kendisine vermiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte süregelen kalkınma arayışlarına bir yön vermek ve bu hususta nelerin yapılabileceğini belirlemek amacıyla, İzmir'de, 1. İktisat Kongresi toplanmıştır. Kalkınma ve kırsal kesimin sorunlarının ele alındığı Kongre'de büyük toprak sahipleri, başta Aşar'ın kaldırılması olmak üzere tarımda

kapitalistleşmenin hızlanması için gerekli önlemlerin alınması ve tarımın makineleşmesini önermişlerdir. Kongrede ayrıca kırsal kalkınmanın etkin bir biçimde sağlanabilmesi için tarımsal eğitimin çiftçilere uygulamalı olarak öğretilmesi ve tarımsal kredi sorununun bir an evvel çözümlenmesi önerilmiştir.

Bu gelişmelerin yanında, tarım, kırsal alan ve köy ile ilgili çalışmaların giderek ağırlık kazanması sebebiyle, 1938 yılında Tarım Bakanlığı tarafından, tarım ile ilgili teknik konuların yanı sıra köylerin ekonomik ve sosyal sorunlarının da tartışılıp görüşüldüğü, Birinci Köy ve Ziraat Kongresi düzenlenmiştir. Kongre’de ayrıca köyün kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak ‘köy kalkınması hakkında rapor’ hazırlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Dönem: Cumhuriyetin ilk yıllarına baktığımızda Türkiye’nin kırsal alanı tamamıyla geri kalmış, sağlık ve eğitim olanakları ise yetersiz bir durumdaydı. Bu olumsuz durumun düzeltilebilmesi için Cumhuriyet döneminde yeni devlet okulları açılmış, var olanlar ise geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yine aynı süreç içerisinde toplumun bütünüyle eğitilebilmesi için, eğitim ve öğretimde birliği sağlayabilmek adına eğitim birliği kanunu çıkarılmış, harf devrimi yapılmış ve tüm bu yenilikleri halkın kendisine doğrudan ulaştırabilmek adına da ulus okulları, halk dersaneleri, halkevleri ve halkodaları gibi önemli olan bir takım uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, söz konusu yaklaşımlar içerisinde, eğitim alanında kırsal kalkınmaya yönelik olarak atılmış olan en sistematik adım ise Köy Enstitüleri hareketiyle olmuştur. Köy Enstitüleri; Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati döneminde (1926–1929) açılan Kayseri-Zencidere, Denizli Köy Öğretmen Okulları, 1936 yılında uygulamaya giren Eğitim Kurşları ve 1937’de açılan Köy Öğretmen Okulları deneyimleri üzerinden gelişen ve 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı kanunla kurulan Cumhuriyet eğitim kurumlarıdır.⁹⁹

---

⁹⁹ Kemal Kocabaş, **Köy Enstitüleri Düşüncesini, Eylemini Günümüze Taşımak...** , http://deuhyo.sqweebs.org/209-211_kocabas.pdf (29.10.2010), s.1.

Köy Enstitüleri, özellikle gelişimin tabandan olması gerektiği düşüncesiyle, kır kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere köyün kalkınması için gereken yeterli bir takım mesleki bilgilerle donatılıp yeniden köye gönderilmesi düşüncesine dayanmaktaydı. Dolayısıyla Köy Enstitüleri sistemi ile sadece öğretmen yetiştirilmesi değil, aynı zamanda toplumu bir bütün olarak ele alan ve toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesi hedeflenmiştir.

2.3.1.2. Planlı Kalkınma Dönemi (1960–2013)

1960 yılında DPT kurulmuş ve 1963 yılından itibaren de, devletin kendi eliyle gerçekleştireceği ekonomik ve sosyal bütün faaliyetlerin daha etkin, verimli ve rasyonel yapılabilmesi için ‘planlı kalkınma’ dönemine geçilmiştir. Dolayısıyla hükümetlerin gerçekleştirmeyi planladıkları bütün faaliyet ve programların belirli bir düzen dahilinde BYKP bağlı olarak yürütülmesi bu dönemde başlamıştır.

Kalkınma Planlarında Kırsal Kalkınma Modelleri Dönemi (1963–1985): Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı toplumun refahını artırma amacını gütmektedir. Bunu yaparken, 1961 Anayasası’ndaki ‘Sosyal Devlet’ ilkesine uygun sosyal adalet önlemleri almaktadır.¹⁰⁰

Dolayısıyla bu dönem içinde istihdam meselesini çözmeyi hedef alan planda bu konuyla ilgili tedbirler yer almıştır. Ekonomik ve sosyal maliyeti çok yüksek olan açık işsizliğin önlenmesi için şehirlere akının, yaratılacak yeni iş alanlarıyla dengeli olmasını sağlamak ve tarım bölgelerinde tarım dışı faaliyet imkânlarını arttıracak programlar hazırlanması hedeflenmiştir.¹⁰¹

Birinci BYKP döneminde kırsal kalkınma faaliyetlerinin ülkenin geneline yayılabilmesi için özellikle kırsal kesimin şartlarının iyileştirilmesine yönelik politikalar belirlenmiştir.

¹⁰⁰ Başol, a.g.e., s.66.

¹⁰¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)**, Ankara, 1962. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf> (09.03.2009), s.36.

Birinci BYKP'nin de kırsal kesime yönelik kalkınma hedeflerinde toplum kalkınmacı yöntemlerin kullanılacağından söz edilmiştir. Türkiye'nin kalkınma hamlesinde, tarımda çalışan büyük halk kitlelerine toplum kalkınmacı yöntemlerle ulaşılabacağı ve ülkede düşük hayat standardında yaşayan bu kitlelerin daha iyi iş ve yaşam koşullarına erişmelerinin bu şekilde sağlanacağı belirtilmiştir. Bunun yanında tarım bölgelerinde yaşayanlara ulaştırılması gereken ve o dönemde geniş ölçüde eksikliği duyulan birçok hizmetin varlığına dikkat çekilerek; bu hizmetlerin sosyal amaçlara, toplumsal yapıya ve ihtiyaçlara en uygun şekilde yapılması gerektiği konusu yer almıştır.

Toplum kalkınmasının her şeyden önce tarımda verimliliğin artması, gelirin yükselmesi ve insan gücü ve diğer kaynaklardan en çok yararlanılması yollarını arayacağı; böylece, başta eğitim olmak üzere sosyal hizmetlerin genişlemesi ve toplum kalkınma projelerinin başarıya ulaşması ölçüsünde kabiliyetleri ve ufukları genişleyecek olan kitlelerin daha fazla iş imkânlarına, sosyal refaha ve bunlara bağlı olarak yüksek hayat standartlarına erişebileceği savunulmuştur.¹⁰²

Birinci planın toplum kalkınması ile köy kalkınmasını eş anlamlı gören yaklaşımı, kentsel alanları kapsam dışı bırakması ve yöntemsel sorunları nedeni ile bazı sorunlar taşımaktaydı. Toplum Kalkınması yaklaşımı pilot proje uygulamalarında, çalışmaların başlangıç aşamasında Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulması ve köy toplum kalkınması çalışmalarının bu bakanlığa bırakılması sonucu uygulamalarda bir duraklama yaşanmıştır.¹⁰³

Birinci BYKP dönemindeki kırsal kalkınma faaliyeti yaklaşımlarından bir diğeri ise 1963–1965 yılları arasında uygulanan 'Örnek Köy (Pilot Köy)' modelidir. Bu model yine köy götürülen hizmetlerde eşgüdüm sağlamak, hizmetlerden çevrede bulunan köylerin yaralanmalarını sağlamak, köy gelişme modeli oluşturmak amacıyla İstanbul ve Ankara illerinde uygulanmıştır.

---

¹⁰²a.g.p., s.53.

¹⁰³Devlet Planlama Teşkilatı, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, Ankara, 1967, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>. (09.03.2009), s.252.

İkinci planda bu eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak toplumun köy ve şehirlerde yaşayan tüm kesiminin girişimcilik yeteneklerinin geliştirilerek ve desteklenerek kalkınma çabalarına katılmasını sağlamak amacıyla 'Küçük Toplum Birimlerinde Teşebbüs Gücünün Geliştirilmesi Programları'na yer verilmiştir. Bu eğitim faaliyetlerinin 'Toplum Kalkınması Enstitüsünce' tespit edileceği öngörülmüştür.¹⁰⁴ Ancak ikinci plan kapsamında kurulması öngörülen Toplum Kalkınması Enstitüsü yaşama geçirilememiştir.

İkinci BYKP' de kırsal alan ve kırsal toplumun kalkındırılması için tarım sektöründe geniş bir hedef alanı belirlenmiştir. Bu planda özellikle köylüye dönük politikalara birinci plana göre daha özel bir yer verilmiştir.¹⁰⁵

İkinci BYKP döneminde köylerin fiziki şartlarını iyileştirecek tedbirlerin; yol, su, elektrik, eğitim ve sağlık alanlarındaki ihtiyaçlarının giderilmesine dönük politikaların uygulanmasının kalkınmayı sağlayacak en etkili tedbirler olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca köylere yönelik kamu hizmetleri ve altyapı hizmetlerine köylerin içinde bulunduğu mahrumiyet şartlarının derecesine ve ihtiyaçların acilliğine göre öncelik verileceği belirtilmiştir.¹⁰⁶ Ayrıca bütün bu sorunların çözümünde çalışmaların köy topluluklarının özelliklerine ve gerçeklerine uygun olarak yürütüleceği ve kamu kurumlarının ortak ilkeler doğrultusunda, işbirliği ile hareket edecekleri vurgulanmıştır.¹⁰⁷

Plan hedefleri ve stratejisi bölümünde, kalkınma gayretlerine, milletin hep birlikte katılması ile yurt genelinde bir kalkınmanın gerçekleşebileceği belirtilmiştir. Küçük toplum birimlerinde kalkınma isteklerinin artırılması, bu yöndeki mahalli gayretlerin kamu desteği ile düzenlenmesinin sağlanacağından söz edilmiştir.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ a.g.p., s.253.

¹⁰⁵ a.g.p., s.235.

¹⁰⁶ a.g.p., s.235.

¹⁰⁷ a.g.p., s.235.

¹⁰⁸ a.g.p., s.639.

İkinci BYKP de ayrıca köy ve köylü sorunları bölümüne yer verilmesi kırsal nüfusun durumunun tespit edilerek, sorunlara çözüm aranması yönünde politikaların birebir belirlenmesi; mahalli kuruluşların halka daha yakın olarak onlara yardımcı olacak şekilde eğitilerek, onlarla birlikte kalkınma çabalarına katılmaları kırsal alanların kendine özgü yapısının dikkate alınarak politikaların hazırlanmasını sağlamıştır.

Küçük yatırımların desteklenmesi ile de yine kırsal alanda yaşayanların buldukları yerde, o yöreye uygun faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri ve girişimcilik davranışlarını geliştirebilmeleri açısından yeni yaklaşımların oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının (1973–1977) öngördüğü temel hedefler 22 yıllık bir perspektife uygun olarak belirlenmiştir. Yani planlı dönem başlatılırken belirlenmiş olan 15 yıllık perspektif plan anlayışı terk edilmiştir.¹⁰⁹

Üçüncü BYKP' de Kırsal yerleşim sorunları ile tarihsel olayların oluşturduğu ve giderek ekonomik, sosyal ve fiziksel faktörlerle biçimlenen ve çok sayıda birimlerden meydana gelen dağınık kırsal yerleşme dokusunu, gerek köy kalkınmasını, gerek milli çabalarını olumsuz yönde etkileyen sorun alanı olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü BYKP; yerleşme birimlerinin çokluğu ve dağınıklığı bu yörelere merkezden götürülen ve müşterek mahalli ihtiyaçlardan olan yol, içme suyu, elektrik ve benzeri hizmetlerin yetersiz kalması durumuna dikkat çekmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin kaynakların yetersizliği nedeniyle, kanunlarla belirlenmiş olan görevlerini gereği gibi yerine getiremediği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra kırsal yerleşme dokusunun niteliği, merkezi idare tarafından bu yörelere götürülen hizmetlerin kapsam ve sınırını gereksiz şekilde genişletmekte, maliyeti arttırmakta,

---

¹⁰⁹ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi, <http://www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/ucuncu-bes-yillik-kalkinma-plani-donemi.html> (09.03.2009).

hizmetten tüm kırsal nüfusun yararlanmasını sınırlamakta olduğu ve sonuç olarak bu yörelere götürülen hizmetlerin etkinliği azalmakta olduğu belirtilmiştir.¹¹⁰

Üçüncü BYKP'nin köy ve köylü sorunları başlığı altında mevcut sorunların aşılabilmesi için 'Merkez Köyler' ve Tarım Kentleri yaklaşımlarının uygulanması amaç olarak belirlenmiştir.

Üçüncü BYKP döneminde hedeflenen gelişmeler ve politikalar özellikle, Tarım ve Toprak Reformu, tarımda üretimin geliştirilmesi, kooperatifleşme, kredi ve pazarlama etrafında yoğunlaşmıştır. Bunu tamamlayan bir biçimde altyapı ve sosyal hizmetlerin bir bütün halinde köye götürülmesi öngörülmüştür.¹¹¹

Kalkınma uğraşısının devletin ve yörede yaşayanların ortak çabasıyla ancak amacına ulaşabileceği açıktır. Bu dönemde mahalli idarelerin bu çalışmalarını yürütmede etkin kılınması ile bu düşüncenin de ön plana çıktığını görebiliriz.

Üçüncü BYKP döneminde ayrıca, kırsal kalkınma ile ilgili yeni bir yaklaşım olan yöresel kırsal kalkınma projeleri başlatılmıştır. Bu yaklaşım günümüzde de çeşitli projelerle devam ettirilmektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) ise iki kesim olarak düzenlenmiştir. Birinci kesimde üçüncü planın ekonomik ve toplumsal sonuçlarının değerlendirilmesi ve dördüncü planın ana hedefler ve politikaları yer almaktadır, ikinci kesim planın tüm sektörlerinin ayrıntılı bir değerlendirmesiyle sektörel hedefleri ilke ve politikaları kapsamaktadır.¹¹²

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde; köylerin dağılık yapısı 'Kırsal Yerleşme' bölümünde tekrar gündeme getirilmiş ve bu soruna bir çözüm bulunamadığından bahsedilmiştir. 'Köylüye Yönelik Politikalar' bölümünde, toplum

¹¹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)**, Ankara, 1972, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf> (09.03.2009), s.113.

¹¹¹ a.g.p., s.861.

¹¹² Devlet Planlama Teşkilatı, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, Ankara, 1978, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf> (09.03.2009), s.4.

kesimleri arasındaki gelir dağılımını iyileştirmek; tarımsal gelişmeyle köylünün kalkınmasını bir tutarak, tarımdan sanayi toplumuna köylünün katkısıyla sağlıklı bir geçişi sağlamak; köylünün kalkınma olanaklarını, üretim gücünü ve gelirini artırmak; kırsal alanda gelişmeyi hızlandırmak ve yaşam düzeyini yükseltmek üzere; etkili bir toprak reformu, demokratik kooperatifleşme, köylüye dönük devlet düzenlemesi ve desteği ile köykentler yoluyla yeni bir üretim düzeyinin kurulması temel amaçlar olarak belirlenmiştir.¹¹³

Daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de yine kırsal alana götürülecek hizmetlerde ve yatırımlarda dağınık yerleşim yapısı özelliği öne çıkan ilk engel olarak görülmektedir.

Dördüncü planda kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla yönelik olarak kullanılacağı belirtilen diğer bir araç planın ikinci kesiminde yer alan ‘Kırsal Yerleşim Düzeni’ başlığında yer alan ‘Köykent Yaklaşımı’dır. Yine bunun yanı sıra Türkiye’nin dış kaynak desteği ile oluşturulan ikinci kırsal kalkınma projesi olan ‘Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi’ de ilk kez yine bu plan zamanında 1976 yılında gündeme gelmiştir.¹¹⁴

Kalkınma Planlarında Kırsal Kalkınma Projeleri Dönemi (1985–2000): Hükümetler tarafından, gerek kırsal alanlarda ki sosyo-ekonomik farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışmak gerekse de ülkenin farklı coğrafyalarında ki doğal kaynaklardan daha etkin ve verimli olarak faydalanılabilmek amacıyla çeşitli yörelerde kırsal kalkınma projeleri uygulanmıştır.

1985 yılında Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989) hazırlanmıştır. Beşinci BYKP’nin kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi; köylü ve çiftçinin gelirinin yükseltilmesi için yeni üretim dallarının teşvik edilmesi, köyde üretilen malların

---

¹¹³ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara, 2009, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap7.pdf> (09.03.2009), s.24.

¹¹⁴ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.24.

değerlendirilmesi için çiftçiye yardımcı hizmetler sağlanması¹¹⁵ gibi temel hedefleri bulunmaktadır. Planda kırsal alan kalkınmasına yönelik özel bir uygulama yer almamaktadır.

Bu planda diğer planlarda olduğu kadar köylüye dönük politikalara yer verilmemiş; planın ‘Sosyal Hedef ve Politikalar’ başlıklı dördüncü bölümünün ‘Köye Götürülen Hizmetler’ alt başlığında hedefler, ilke ve politikalar olarak kısaca değinilmiştir.

Köylere götürülmekte olan hizmetlerin başta; içme suyu, elektrik, haberleşme, sağlık ve eğitim olmak üzere köy ve şehir arasındaki altyapı ve hayat standartları farklılıklarını giderici şekilde artırılması¹¹⁶ hedeflenmiştir.

Beşinci BYKP’de Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri öngörülmüştür. Planda köylünün ürettiği malların yerinde katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi ve böylece köylünün daha yüksek gelir elde etmesini sağlamak için işleme sanayinin kurulması, bu konuda yardımcı hizmetlerin sağlanması; köylünün ana faaliyeti olan tarımın bünyesinden doğan boş zamanların değerlendirilmesi için geleneksel köy el sanatlarının geliştirilmesi düşünülmüştür.

Bu plan döneminde kırsal alanda kırsal ve tarımsal kalkınmaya yönelik bir yaklaşım da ‘Önder Çiftçi Projesi (ÖÇP)’dir.

ÖÇP’ye göre, Önder Çiftçi Dernekleri (ÖÇD), çiftçilerin karşılaştığı sorunların çözümü için sorunun kaynağına inmek ve sebeplerinden en önemli bir tanesini ortadan kaldırmak üzere devletin danışmanlık sistemi dışında çiftçilerin katılımı ve katkıları da öngören, çiftçilerin sorumluluğunda bağımsız ve özel bir danışmanlık sisteminin ülkemizde de kurulması ve yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunması dolayısıyla oluşturulmuştur.¹¹⁷

¹¹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, Ankara, 1984, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> (09.03.2009), s.1.

¹¹⁶ a.g.p., s.157.

¹¹⁷ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, **Önder Çiftçi Projesi (ÖÇP) ve Önder Çiftçi Danışmanlık Dernekleri (ÖÇD) Nedir?** http://www.tzob.org.tr/tzob_web/proje/tzob_ocp.htm (20.06.2010).

Altıncı Kalkınma Planı (1990–1994) ile Türk milletinin refah seviyesini açık toplum ve rekabete açık ekonomi ilke ve esasları doğrultusunda, hür ve güvenli bir ortamda yükselterek, hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği azaltmak ve bölgesel-yöresel gelişmişlik farklarını azaltabilmek temel hedefler olarak belirlenmiştir.¹¹⁸

Altıncı Kalkınma Planında, kırsal kesimde, çağdaş ihtiyaçlara uygun hizmet ve bilgi akımını kolaylaştırmak temel ilke kabul edilerek; kırsal kesime dinamizm kazandırmak amacı ile ‘kırsal alan planlama’ yaklaşımı çerçevesinde hizmetlerin ve tarıma dayalı sanayi yatırımlarının merkez köy ve kasabalara yönlendirilmesini destekleyecek temel politikalar belirlenmiştir.¹¹⁹

Köylünün ana geçim kaynağı olan toprağın rasyonel kullanımı için gerekli düzenlemelerin tarımsal araştırma kurumları ile birlikte yapılması, tarımsal yapı bozukluklarının giderilmesini amaçlayan projelere ağırlık verilmesi, kırsal alanda istihdamın artırılması, gelirin çeşitlendirilmesi için yeni üretim dallarında çalışmanın teşvik edilmesi, tarım dışı ekonomik faaliyet kollarının desteklenmesi kırsal alana yönelik diğer politikalar olarak belirlenmiştir.¹²⁰

Altıncı BYKP döneminde de entegre kırsal kalkınma projeleri uygulamaları devam etmiştir. Bu dönemde ilk olarak Bingöl-Muş kırsal kalkınma projesi hayata geçirilmiştir.

Yedinci BYKP (1996–2000) dünyada ve Türkiye’de demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve liberalizm gibi kavramların ortak değerler olarak önem kazandığı, mal ve finans piyasalarının, bilgi ve teknolojinin ülke

---

¹¹⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara, 1989, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> (09.03.2009), s.14.

¹¹⁹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.p., s.30.

¹²⁰ Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, a.g.r., s.24-25.

sınırlarını aştığı ekonomik ve bir anlamda da siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru gidilen bir dönemde hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur.¹²¹

Yedinci BYKP’ de kırsal alanlara yönelik doğrudan düzenleme, yalnızca planın üçüncü bölümünde yer alan ‘Kırsal Altyapı’ başlığı altında yapılmıştır.

Bu bölümde mevcut durum olarak; toprak ve su kaynaklarının kullanımının planlanması ile yönetimi konusunda ülke genelinde belirlenmiş kapsamlı bir politika bulunmadığı; sulanabilir alanların kamu yatırımlarıyla ve halkın desteğiyle sadece yarısının sulanabilir hale getirilebildiği, toprak ve su kaynakları potansiyelinin tespit edilebilmesi için gerekli araştırma çalışmalarına yeterince önem verilmediği, toprak ve su kaynaklarının rasyonel kullanımı için gerekli kanuni düzenlemelerin bulunmadığı, bu nedenle israfa yol açıldığı, tarımda istenilen gelişmelere ulaşılabilmesi için kamunun mevcut yatırım imkânlarının yeterli olmadığı, yatırım politikalarının oluşturulmasında, yatırımdan faydalanacakların fiziksel, mali ve sosyal katılımlarının sağlanmadığından¹²² söz edilmiştir.

Kırsal alanda ve tarım sektöründe bu olumsuz gelişmelerin aşılması için uygulanan tarım politikası doğrultusunda dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik altyapının oluşturulması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, diğer planlardan çok farklı bir şekilde olmamak kaydıyla; arazi kullanım planlaması çalışmalarının yapılması, bu çerçevede projelere öncelik verilmesi, arazi toplulaştırılması yapılarak bu arazilerde sulama şebekesinin yapılması, kontrollü sulamanın sağlanması, tarım alanlarının tarım dışı kullanımının önlenmesi, DSİ sulama tesislerinin yap-işlet-devret modeli ile kullanıcılara devredilmesi ve KHGM’nin yaptığı yatırımlarda geri ödeme uygulamasının başlatılması, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki sulama alanlarının kısa sürede tarımsal kullanıma açılması şeklinde sıralanmıştır.

---

¹²¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, 1995, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf> (09.03.2009), s.1.

¹²² a.g.p., s.158.

Ayrıca arazi planlaması çalışmalarında tehlike arz eden ve tehdit oluşturan göl ve akarsuların ıslahı konusuna önem verilmesi kararlaştırılmıştır.¹²³

KSÖİKR’nda; kırsal alanda sanayileşme; kent-kır arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, bir başka deyişle, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politik bir tercih olarak tanımlanmıştır. Kırsal sanayilerin temel işlevi, kırsal kalkınma çabalarını süreklilik ve kalıcılık temeline kavuşturmak ve giderek kır-kent arasındaki ekonomik ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak şeklinde ortaya konulmuştur.¹²⁴

Planda fiziki planlama ile ilgili olarak ülke genelinde dengeli bir yerleşme düzenine kavuşmak için, plan kararları doğrultusunda bir yerleşme merkezleri planlaması yapılacağına işaret edilmiş ve Merkez Köylerin destekleneceği görüşüne yer verilmiştir.¹²⁵

Yedinci Kalkınma Planı döneminde entegre kırsal kalkınma projelerinden biri olan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, TKB koordinatörlüğünde hayata geçirilmiştir.¹²⁶

Ayrıca Yedinci Plan döneminde bölgesel gelişme projeleri ile bölge planlaması çalışmaları hızlandırılmış, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi tamamlanarak uygulamaya konulmuştur. Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesel Gelişme Plan Çalışmalarına devam edilmiş, Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi ve Marmara Bölge Planının hazırlık çalışmaları da sürdürülmüştür.¹²⁷

---

¹²³ a.g.p., s.159-160.

¹²⁴ Bakırcı, a.g.e., s.188.

¹²⁵ Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, a.g.p., s.177.

¹²⁶ Zühre Çelik (2005), **Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Planlama 2005/2, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf (20.06.2010), s.8.

¹²⁷ Bakırcı, a.g.e., s.194.

Kalkınma Planlarında Stratejik Planlama Dönemi (2000- 2013): Sekizinci Plan, dünyada köklü ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemde hazırlanmıştır. Dünyada yaşanan bu değişimin sunabileceği imkânlardan en üst düzeyde yararlanılabilmesi uzun vadeli bir gelişme stratejisini gerekli kılmıştır.

Sekizinci plan öncesi dönemde yani 2000'deki nüfus sayımına göre kırsal nüfus %35'lik oranla azalmaya devam etmiş önceki döneme göre (1990'da %41) oransal olarak yine önemli bir azalış göstermiştir. Tarımsal istihdam 1990'da %48'den 2000'de toplam istihdam içindeki payı %36'ya gerilemiştir. 2000 yılında tarımın gayrisafi milli hâsıla içindeki payı da düşmüştür.¹²⁸

Sekizinci BYKP'de kırsal alanlardaki örgütlenmelerin merkezi yönetimin taşra teşkilatları, yerel yönetimler, birlikler, kooperatifler, ortaklıklar, vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarınca oluştuğu ancak kırsal kalkınmanın yaygınlaştırılarak hızlandırılmasını sağlayacak olan kırsal alanlardaki idari örgütlenme çalışmalarının henüz istenen düzeye getirilemediğinden söz edilmiştir.¹²⁹

Sekizinci plan döneminde kırsal alanda mevcut sorunların çözümlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için; kırsalda istihdam artırıcı, nitelikli insan gücü gelişimini sağlayıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, etkili örgütlenme ve katılımcılığın sağlanması, sivil toplum örgütlerinin kalkınma çabalarına katılımının sağlanması hedeflenmiştir.

Sekizinci BYKP çalışmalarında, 98 adet özel ihtisas komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonlardan biri olan 'Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu' olarak kırsal kalkınmada amaçların belirlenmesi ve bu amaca ulaşmak için stratejilerin belirlendiği bir rapor hazırlamıştır.

---

¹²⁸ a.g.e., s.202.

¹²⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf> (09.03.2009), s.71.

Sekizinci Plana hazırlık çerçevesinde hazırlanan bu raporda Modern Köy ve Modern Tarım ilkesinden hareketle kırsal kalkınma konusunda ulaşılmak istenen amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:¹³⁰

- Kırsal alanda yaşayan insanların refah ve yaşam seviyelerinin yükseltilmesi için altyapı hizmetlerinin eksiksiz olarak götürülmesi amaçlanmıştır.
- Kırsal alanda yolu olmayan yerleşim yeri kalmamalı ve grup köy yollarına öncelik verilerek tamamı asfaltlanmalıdır.
- Dağınık yerleşim yerlerinin toplulaştırılarak, tarımsal altyapısı ile birlikte sosyal altyapı bir bütün olarak planlanmalıdır.
- Yerleşimin dağınık ve küçük olduğu yerlerde cazibe merkezleri oluşturularak, imarlı ve planlı bir şekilde sosyal, kültürel ve ekonomik tesisleri yapıp, çevredeki küçük yerleşim birimlerinin bu merkezlerdeki hizmetlerden faydalanması sağlanmalıdır.
- Yerleşim yerlerinin gelişme alanları imar planı doğrultusunda yapılarak, bozuk yapılaşmanın önlenmesi sağlanmalıdır. Kırsalda imar planı uygulaması zorunlu olmalıdır.
- Projeli konut yapılması ve denetimlerinin yapılması sağlanmalıdır.
- Depremle ilgili mevzuatın kırsal alanda da uygulanmasının zorunlu tutulması sağlanmalıdır.
- Tarım arazilerinin korunarak, verimlerini artırıcı uygulamaların yapılması, sulanamayan araziler için uygun sulama projelerinin yapılması, sulama teknikleri ile sulama veriminin artırılması sağlanmalıdır.
- Tarım arazilerinin teknoloji yoğun tarım için toplulaştırılması sağlanmalıdır.
- Ürünün kaldırılması ve pazarlanabilmesi için tarla içi ve diğer ulaşım imkânları iyileştirilmeli, yollar yapılmalıdır.
- Çiftçilerin ihtiyacı olan tarımsal girdilerin sağlanmasında ve ürünün pazarlanmasında çiftçilere kolaylık sağlanması ve yardımcı olunması için

---

¹³⁰ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.p., s.57-58.

demokratik kooperatiflerin desteklenmesi veya üreticilerin sosyal dayanışmasını sağlayıcı derneklerin/birliklerin kurulması sağlanmalıdır.

- Kırsal alandaki bu hizmetler gerçekleştirilirken çevrenin korunmasına ve kirlenmemesine özen gösterilmelidir.
- Ülke ekonomisine kısa sürede katkı sağlayacak projelere öncelik verilmelidir. Kırsal alana götürülen hizmetlerden yararlanacakların mali, fiziksel, düşünsel anlamda katılımları sağlanmalıdır.
- Kırsal alanda ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmek için yöresel ve bölgesel potansiyeller harekete geçirilmeli ve kredi imkânları sunulmalıdır.
- Ülke genelinde kırsal kalkınma stratejilerine dahil edilecek alanların çerçevesi belirlenerek bu alan sınırları içerisinde yeni cazibe merkezleri tespit edilmelidir.

Sekizinci Plan metninde kırsal altyapı başlığında kırsal yerleşmelerde 35.014 adet köy ve 40.617 adet bağılı olmak üzere toplam 75.631 yerleşim ünitesinde 14,1 milyon kişinin yaşadığı belirtilmiştir. Kırsal alanda bulunan köy ve köy altı yerleşmelerin tamamına elektrik ve yol hizmeti götürülmüştür.¹³¹

Kırsal alanlarda altyapının oluşturulması kapsamında; toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal altyapının yaygınlaştırılması, kaynakların yönetimi ve etkin kullanımına yönelik çalışmaların yapılması geçmişte olduğu gibi bu dönemde de önemini koruduğundan, gerekli toprak potansiyelinin tespiti için etüd çalışmalarının yapılmasına ve bu çalışmaya dayalı olarak arazi kullanım planlarının hazırlanmasına başlanılacağı, arazi toplulaştırma işlemlerinin hızlanacağı, toprakların tahsisi, korunması, sınıflandırılması, sektörel ve sektörler arası kullanım ve üretim için planlama gibi konularda tüm aksaklıkları düzeltecek Arazi Kullanım ve Toprak Koruma Kanunu çıkarılacağı belirlenen amaçlar içinde yer almıştır.¹³² Bu doğrultuda 2005 yılında, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu çıkarılmıştır.

---

¹³¹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, a.g.p., s.184.

¹³² a.g.p., s.186.

Bu planda kırsal kalkınmanın sağlanmasında tarımsal politikalarında etkili olacağı düşüncesiyle üreticilerin katılımını sağlayıcı ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan kırsal kalkınma projelerinin uygulanmasına başlanacağı, kırsal sanayinin yaygınlaştırılması, tarım-sanayi entegrasyonu ile tarımsal işleme sanayinin kurulması öngörülmüştür.¹³³ Bu açıdan kırsal kalkınmanın etkili bir tarım politikasıyla gerçekleştirilebileceği bilincinin Sekizinci BYKP döneminde yerleşmiş olduğu söylenebilir.

Tarım sektörü ile ilgili konuları bir bütünlük içinde ele alan Çerçeve Tarım Kanunu ile örgütlenmenin teşvik edilmesi için Üretici Birlikleri Kanununun çıkarılması öngörülmüştür.¹³⁴

Yöresel düzeyde entegre kırsal kalkınma projelerinin uygulanmasına bu dönemde de devam edilmiştir. Kırsal kalkınma politikaları oluşturulmasında ve uygulanmasında birincil yerel kurum olan TKB ve uluslararası kuruluşlar, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (OPEC) finansman desteği ve iç kaynaklarla desteklenen ‘Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi’nin 2004–2012 yılları arasında uygulanması planlanmıştır.

Sekizinci Plan döneminde Kırsal Kalkınma konusuna kavram olarak yer verilmiş, özel olarak bir komisyon oluşturulmuş, komisyon raporunda kırsal kalkınma ile kavramsal çerçeve belirlenmiş, ülkemizde kırsal alanlarla ilgili kalkınmanın sağlanmasına yönelik öneriler oluşturulması ve stratejiler belirlenmesi için kırsal alandaki mevcut durum ve sorunlar iyi bir şekilde analiz edilmiş, kırsal kalkınmada politikaların uygulayıcılarının ve örgütlerin kimler olduğu veya olabileceği belirtilmiş ve son yıllarda sürdürülebilir kalkınmanın öneminin vurgulanması dolayısıyla sürdürülebilir insani gelişme açısından kırsal kalkınmada stratejiler ortaya konulmuştur.

---

¹³³ a.g.p., s.133.

¹³⁴ a.g.p., s.134.

2007–2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında ise, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır.¹³⁵

Dokuzuncu Kalkınma Planında uzun vadeli bir strateji belirlenmiştir. Planda kırsal kalkınma ile ilgili olarak öncelikle mevcut durumdan söz edilmiştir. Kırsal kalkınma çalışmaları 2006 yılında yürürlüğe giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi çerçevesinde devam etmektedir.

Planda Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması konusunda şu hedefler ortaya konulmuştur:¹³⁶

- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda, Kırsal Kalkınma Planı hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
- Kırsal kesimin örgütlenme kapasitesi geliştirilecek ve üretici örgütlenmeleri güçlendirilecektir. Farklı üretici örgütlenmelerinin işlevleri AB tarım piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde yeniden düzenlenecektir. Üretici örgütlenmelerine sağlanan destekler etkinleştirilecektir.
- Sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesi sağlanacak, toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için üreticilere yönelik programlar uygulamaya konulacaktır.
- Kırsal alanda, e-ticaret de kullanılarak, tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve pazarlanması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğer alternatif üretim faaliyetleri geliştirilecektir.
- Kırsal alanda tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik insan kaynakları geliştirilecektir.
- Kırsal kesimde kalkınmanın hızlandırılmasında ilçe merkezleri ve belde belediyeleri ile diğer gelişme ve çevresine hizmet sunma kapasitesi bulunan merkezi yerleşim birimlerine öncelik verilmek suretiyle

---

¹³⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (09.03.2009), s.1.

¹³⁶ a.g.p., s.93.

kaynakların etkin kullanımı sağlanacak ve uygulama ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

- Kırsal kesimde merkezi yerleşim birimleri öncelikli olmak üzere, temel altyapı ihtiyaçları karşılanacaktır. Ekonomik ve sosyal gelişmeye yönelik proje ve destekler ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunumunda bu merkezi birimlere öncelik verilecektir.
- Kırsal yerleşim planlamasının esas ve kriterleri, kırsal alanın özelliklerine ve kırsal toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenecek, plan yapımında gelişmekte olan merkezi yerleşim birimlerine, turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere öncelik verilecektir.
- Yerel düzeyde aktörler arası işbirliğini geliştiren, yerel ihtiyaçlara duyarlı kalkınma girişimlerini tabandan tavana yaklaşımla güçlendiren, katılımı ve maliyet paylaşımını esas alan projeler, öncelikle pilot düzeyde uygulamaya konularak, iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılacaktır.
- Kırsal kesimin kaynak ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak uygun finansman araçları geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.
- Başta il özel idareleri olmak üzere, yerel yönetimler ile birliklerinin kırsal kalkınma konusundaki etkinliğini artırmak için teknik, mali ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.
- AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin idari kapasite geliştirilecektir.

2.3.2. Kırsal Kalkınma Modelleri

Günümüze kadar, birbirine benzer nitelikleri olan, pek çok kırsal kalkınma modeli uygulanmıştır. Bu modeller; Köy-Kent Modeli, Merkez Köyler Modeli, Tarım-Kent Modeli, Örnek Köyler Modeli, Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli, Toplum Kalkınması Modeli ve Köye Dönüş Modeli biçiminde sıralanabilir.

2.3.2.1. Toplum Kalkınması Modeli

Özünde ‘halkın katılımı’ ilkesine dayanan Toplum (Köy) Kalkınması, küçük topluluklarda sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeyi sağlamak üzere halkla hükümetin birlikte hareket etmesi olarak tanımlanmıştır.¹³⁷

Bu yaklaşımda amaç, merkezi idarenin müdahalesini talep eden köylerin kendine yeterli hale getirilmesi ve halkın katılımın sağlanmasıdır.¹³⁸ Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde Birleşmiş Milletler öncülüğü ile uygulanan bu yaklaşım; küçük toplulukların içinde buldukları toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla, topluluğu oluşturan bireylerin girişimlerinin devletin aynı yöndeki çabaların birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, yeni yönetim düzenlemeleri gerektirmektedir.¹³⁹

Toplum kalkınması gibi çeşitli kuruluşların her kademedede ortak çalışmalarını gerektiren bir metodun uygulanmasında, tek bir organın tüm faaliyetlerden sorumlu olduğu gibi bir anlayışın uyanması, çalışmaları sınırlamıştır. Çalışmaların aksamadan yürüyebilmesi için merkezde, il ve ilçelerde koordinasyonu sağlayacak bir düzenin kurulması gerçekleştirilememiştir.

2.3.2.2. Örnek Köyler Modeli

1963–1965 yılları arasında, örnek köy yönetimi adı ile uygulanan bu kalkınma faaliyeti;¹⁴⁰

- Köye götürülen hizmetlerde eşgüdüm sağlamak,
- Hizmetlerden çevrede bulunan köylerin yararlanmalarını sağlamak,
- Köy sorunları ile ilgili aktörlerin ilişki ve iletişimini sağlamak,

¹³⁷ Fehmi Yavuz, **Memleketimizde Toplum Kalkınması**, 2.Baskı, Ankara, Sevinç Matbaası, 1969, s.9.

¹³⁸ Metin Can, **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard ve Ipard Örneği**, Ankara, 2007, <http://www.aeri.org.tr/PDF/166.AB.K.K.P.TKK.SIO.pdf> (20.06.2010), s.24.

¹³⁹ a.g.e., s.24.

¹⁴⁰ Can, a.g.e., s.23.

- Köy gelişme modeli oluşturmak amacıyla İstanbul ve Ankara illerinde uygulanmıştır.

Örnek köy yaklaşımı bir taraftan çevre köylerin uygulamadan etkilenmesini hedeflemiş ancak modelin merkezde hazırlanması, köylerde yapısal değişiklikleri gerçekleştirmek yerine hizmet yatırımları ile yerleşmenin fiziki görünümünü değiştirmeyi ön plana alması nedeniyle uzun süre uygulanamamıştır.¹⁴¹ Esasında fiziksel görünüm yerine fiziksel altyapının tamamlanmasına yönelik hedefler kalkınma çalışmaları açısından temel teşkil etmektedir.

Ancak Örnek köy yaklaşımının gerek merkezde hazırlanması gerekse de köylerde yapısal değişiklikleri gerçekleştirmek yerine hizmet yatırımları ile yerleşmenin fiziki görünümünü değiştirmeyi ön plana alması nedeniyle uzun süre uygulanamamıştır.¹⁴²

2.3.2.3. Merkez Köyler Modeli

Merkez Köyler Modeli; nüfusu belli bir yoğunluğu sağlayan yörelerdeki köy kümelerinin içinden merkezde bulunan bir köyün hizmet istasyonu olarak belirlenmesi ve buranın geliştirilerek kırsal kalkınmanın sağlanması düşüncesiyle oluşturulmuştur.

Merkez Köy yaklaşımı ile dağınıklık ve sayısal çokluk özelliklerini taşıyan kırsal yerleşimden doğan sakıncalar önlenmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımla yerleşik hizmetlerin yanı sıra gezici nitelikteki kamu görevlilerinin de toplanacağı bu köyleri, çevrelerindeki köyler için bir hizmet istasyonu haline getirmek hedeflenmiştir.¹⁴³

1980'li yıllarda model tekrar gündeme gelmiş, 1983 yılında yayımlanan 83/7493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ülke genelinde 36.022 köyü temsilen 4319

¹⁴¹ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r.,s.34.

¹⁴² Can, a.g.e., s.23.

¹⁴³ Sabrina Kayıkçı, **Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar**, <http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/cumhuriyet.pdf> (09.03.2010), s.10.

köy su, elektrik, sağlık, eğitim, ulaşım, haberleşme, güvenlik, sanayi durumları gibi bir dizi kritere bakılarak merkez köy olarak belirlenmiştir.¹⁴⁴

Süreç içerisinde Merkez köy olarak belirlenen köylerdeki okul, küçük sanayi tesisleri, kooperatif, sağlık ocağı, fabrika sayılarında yol uzunluklarında, elektrik ve içme suyu şebekelerine yönelik yatırımlar yapılmıştır.¹⁴⁵

Ancak Merkez Köy uygulamasında uygulama yalnızca hizmet ve tesislerle sınırlı tutulmuştur. Merkez Köy yapılarının, köy sorunlarının ele alınması, yerel halkın sorunlarını çözme girişkenliğini kazanması için bir toplum kalkınması ve halk eğitimi merkezi görevini de yüklenmesi düşünülmemiştir.¹⁴⁶

Başka bir ifade ile Merkez Köy yaklaşımının, yalnızca hizmet götürme işleviyle sınırlı kaldığı, yerleşme, üretim, örgütlenme, endüstrileşme açısından toplumsal ve ekonomik değişme boyutlarını içermediği ifade edilmektedir.¹⁴⁷

2.3.2.4. Köy-Kent Modeli

Kırsal kesimden kentlere göçü engellemek, kırsal kesimde yaşamını sürdüren insanlara eğitim, sağlık, tarım, altyapı hizmetleri gibi hizmetler götürerek, bu yörelerdeki insanların ekonomik ve sosyal yönlerden kalkındırılmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.¹⁴⁸

Bakırcıya göre; İlk kez Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1969 ile 1973 seçim bildirgesinde yer alan, son olarak 1977 yılı hükümet programında benimsenen ve bir bakıma merkez köy çalışmalarının yerini almış olan Köykent Modeli, Cumhuriyet Halk Partisinin 1973 bildirgesinde 'yalnız kamu hizmetlerinin kırsal alanlara daha düşük maliyetle daha yeterli ölçüde ve daha çabuk götürmenin bir aracı olarak değil,

¹⁴⁴ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.33.

¹⁴⁵ a.g.r., s.33.

¹⁴⁶ Kayıkçı, a.g.e., s.10.

¹⁴⁷ Cevat Geray, 'Kırsal Alanda Değişme ve Yönetim', içinde **Yönetim Sosyolojisi**, Yay. Hazırlayan: Ömer Bozkurt, TODAİE Yay., Ankara, 1976, s.189.

¹⁴⁸ Ali Nejat Ölçen, **Halk Sektörü ve Köykentler**, Tarım ve Köy Dergisi, Ankara, TKB Yay. Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, 2000, s.52.

köylüden başlayan kalkınmanın temeli' olarak da görülmüş, amaç, anlam ve tanımlama bakımından 'merkezi köyler' yaklaşımından farklı olduğu ileri sürülmüştür.¹⁴⁹

Köykent kavramı, bildirgeye göre; köyden kente, köylülükten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi ifade etmektedir.¹⁵⁰

Köy-Kent modelinde altyapı bütünlüğünün, köylülerin örgütlenmelerinin ve tarımsal sanayileşmenin sağlanması, istihdamın artırılması gibi kırsal kesimin en öncelikli problemlerinin çözümü hedeflenmiştir.¹⁵¹

1978 yılında modelin ilk uygulama örneği olarak Bolu'nun Mudurnu ilçesine bağlı Taşkesti'de uygulamaya konulmuş ancak gerekli hazırlıkların ve altyapı çalışmalarının tamamlanmadan uygulanmaya başlanması nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.¹⁵²

Van'ın Özalp ilçesinde 1998 yılında Köy-Kent Projesi tekrar uygulamaya başlanmış ancak proje tamamlanmadan bırakılmıştır. Projenin başlaması dönemin yazılı ve sözlü basın organlarında yer almıştır. Proje Başbakan Bülent Ecevit'in prestij projesi olarak yankılanmıştır.

Köy-Kent Modeli gerçek anlamda ilk olarak 2 Eylül 2000 tarihinde Ordu/Mesudiye/Çavdar Köyü ve Yöresi Köyleri Köy-Kent Projesi olarak uygulanmaya başlamıştır;

Projenin birinci aşaması içme suyu, kanalizasyon, sulama ve köy sosyal tesisleri, ulaşım, haberleşme vb. altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesidir. İkinci aşaması ise ilköğretim okulu inşası, mevcut okulların onarımı, sağlık ocağı yapımı,

---

¹⁴⁹ Bakırcı, a.g.e., s.150.

¹⁵⁰ a.g.e., s.150.

¹⁵¹ Ölçen, a.g.e., s.53.

¹⁵² Olgu Çalışkan, **Kırsalın Kentselleştirilmesi Projesi, Kırsal Kalkınma**, <http://www.aydinlanma1923adk.itu.edu.tr/kirkent> (27.11.2007), s.1.

ambulans alımı, kültür ve sanat evi yapımı, gezici kütüphane, oyun sahaları, cami ve mezarlık çevresini düzenlenmesi gibi eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin yapılması gibi geniş bir alanı kapsar. Üçüncü aşamaya gelince bu aşamada ise bütün köylülerin ortak olduğu bir tarımsal kalkınma kooperatifinin kurulması, hayvancılığın geliştirilmesi, seracılık, meyvecilik, su ürünleri yetiştiriciliği, mera ıslahı, orman ürünleri işleme ve değerlendirme tesisi yapımı, küçük sanayi sitesi kurulması, eko-turizm yapılması gibi ekonomik ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gibi geniş bir kırsal kalkınma planlanmıştır.¹⁵³

Ordu-Mesudiye Köy-Kent projesinden toplamda 11 adet köy ve 3450 çiftçi yararlanmıştır. Ayrıca 29 km. asfalt yol, 16 km. tesviye yol, 83 km. stabilize kaplama, 50,5 km. yol onarımı, 5 adet toplam 70 m. uzunluğunda köprü yapımı, 4 köye içme suyu, 7 köye kanalizasyon, 6 köye sulama suyu tesisi ve 8 köye de sosyal içerikli köy konağı yapımı gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁴ Proje tamamlanamamış olmasına karşın, kırsal kalkınma konusunda önemli bir deneyim kazandırmıştır.

2.3.2.5. Tarım-Kent Modeli

Tarım kentleri, köy kent benzeri uygulamalar olup, 1970–1980 arasında uygulanmıştır. 8–10 birimin bir araya getirilerek köylerin özeğindeki köyün tarım kenti yapılması öngörülmüştür. Köylerin bu merkez köye ve merkez köyün de düzenli yol bağlantısıyla ile bağlanması şekliyle gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.¹⁵⁵

Tarım kentlerinde tarım araçlarıyla ilgili atölyelerin açılması ve tarıma dayalı orta büyüklükte sanayi kuruluşlarının kurulması ve geliştirilmesi öngörülmüş ancak proje uygulama alanı bulamamıştır.¹⁵⁶

Tarım Kent modelinin Köy-Kent Modeli'nden farkı, Köy-Kent Modeli'nde köylerin zaman içerisinde kendiliğinden toplulaşacağı ve ekonomik ve sosyal

¹⁵³ Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, a.g.r., s.33.

¹⁵⁴ Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihcel.htm> (05.11.2009).

¹⁵⁵ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r.,s.36.

¹⁵⁶ a.g.r., s.32.

hayata da kooperatiflerin hâkim olacağına varsayılması iken, Tarım Kent modelinde kırsal kesimde yaşayan insanların kendi buldukları köylerde kalmaları amaçlanmıştır.¹⁵⁷

2.3.2.6. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli

İsrail’de uygulaması devam eden benzer kalkınma uygulamalarından esinlenerek 1965–1975 yılları arasında Köy İşleri Bakanlığı tarafından geliştirilen Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli, İzmir, Manisa, Uşak, Malatya, Diyarbakır ve Urfa illerinde hayata geçirilmiştir.

Köy-Kent ayrımının azaltılması amaçlayan söz konusu model ile kırsal alan bir bütün olarak görülerek, kalkınmayı etkileyen tüm faktörler birlikte değerlendirilmekte ve tarımsal gelişmenin sağlanması hedeflenmiş, söz konusu hedeflere ulaşabilmek amacıyla da ulusal düzeyde ekonomik, toplumsal ve fiziksel bir kırsal kalkınma planı ve bu kırsal kalkınma planı temelinde hazırlanan bölgesel planlar oluşturulmuştur.¹⁵⁸

Ancak hazırlanan planlar, yeterli derecede halkın katılımının sağlanamaması, finansman yetersizlikleri, ulusal koşulların tam olarak değerlendirilememiş olması, yerel ihtiyaçlara yanıt verilememesi ve yanlış öncelikler nedeniyle uygulanamamıştır.¹⁵⁹

2.3.2.7. Köye Dönüş Modeli

Köye Dönüş Modeli; Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde geçmişte yaşanan terör olayları ve sosyo-ekonomik olumsuzluklar nedeniyle yerleşim yerlerini terk edenlerin, eski yerleşim birimlerine geri dönüşünü ve buralarda gelir getirici faaliyetlerle birlikte altyapının iyileştirilmesini hedefleyen

---

¹⁵⁷ Ahmet Yavuz Civelek, **Zirai Kavramların Kullanımında Kargaşa**, Türktarım Dergisi, Ankara, TKB Yay. Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 147, 2002, s.53.

¹⁵⁸ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.35.

¹⁵⁹ a.g.r., s.35.

bir yaklaşımdır. 1990'lı yıllarda başlayan uygulama halen gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

2.3.3. Kırsal Kalkınma Projeleri

Kırsal kalkınma projeleri dünyada ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre şekillendirilmektedirler. Bu bakımdan benzer özellikler gösteren ülkelerin kırsal kalkınma projeleri de birbirine benzemektedir.

Kırsal kalkınma projelerine örnek olarak pek çok uluslararası organizasyon tarafından desteklenen ve çeşitli kuruluşların uygulayıcılığıyla gerçekleştirilen projeler aşağıdaki biçimde sıralanabilir:¹⁶⁰

- Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri (MEYSEP),
- Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım ve Eğitim Projesi,
- Uygulamalı Beslenme ve Sağlık Araştırma Projesi,
- Tahıl Depolama Projesi, Seyhan Sulama Projesi (1–2),
- Süt Üreticiliği Projesi,
- Meyve ve Sebze İhracatı Projesi,
- Sulama İyileştirme Projesi,
- Ceyhan Aslantaş Projesi,
- Kuzey Bölgesi Ormancılık Projesi,
- Tarım Sektörü ve Yapısal Uygulama Projesi,
- Drenaj ve Tarla İçi Geliştirme Projesi,
- Şanlıurfa ve Harran Kalkınma Projesi,
- Çorum – Çankırı Entegre Kırsal Kalkınma Projesi,
- Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi,
- Hayvancılığı Geliştirme Projeleri (5 farklı projeden oluşmaktadır.),
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi,
- Ordu – Giresun Kırsal Kalkınma Projesi,

---

¹⁶⁰ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.30.

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi,
- Bingöl – Muş Kırsal Kalkınma Projesi,
- Ortak Ormancılık İçin Uygun Metotların Geliştirilmesi Projesi,
- Ürün Borsaları Geliştirme Projesi,
- Kırsal Kesime İçme Suyu Temini Projesi ve Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi,
- Sivas – Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi,
- Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi,
- Rize – Gümüşhane – Bayburt Kırsal Kalkınma Projesi
- Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi (KÖYDES) sayılabilir.

Söz konusu projeler ile kırsalda yaşayan insanların gelir seviyesinin yükseltilmesi, kırsal alanların temel problemlerinden biri olan, altyapının iyileştirilmesi, bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilerek kırsal alanın harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır.

Söz konusu projelerin uygulanacakları yerler ise, kalkınma planlarında belirlenen esaslar doğrultusunda ve projelere ekonomik destek sağlayacak olan DB ve IFAD gibi uluslararası finans kuruluşlarının öngördüğü önceliklere uygun olarak belirlendikten sonra adı geçen uluslararası finans kuruluşlarına teklif edilebilmektedir.

Yirmi beşin üzerindeki projelerden kırsal ve toplumsal kalkınma açısından temel oluşturacak proje ise KÖYDES projesi olarak görülmektedir. KÖYDES projesi kırsal kalkınmanın unsurlarının tamamını taşımasa da temel ve diğer koşulların gerçekleştirilmesine imkân tanıyan bir proje niteliğinde olup tüm yönleri ile incelenmesi gereken projeler arasında yer almaktadır. Bunun yanında projeler il düzeyinde ve birkaç işi içine alan projeler biçimde tasnif edilebilir. Bu projeler bir iki örnek ile birlikte incelenecektir.

2.3.3.1. İl Düzeyinde Uygulanan Projeler (Erzurum-Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi)

Erzurum ilindeki hemen hemen tüm köyleri kapsayan proje, 1984–1989 yılları arasında uygulanmış olup 137 milyon dolar olan proje maliyetinin 40 milyon doları Dünya Bankası, 20 milyon dolar ise IFAD kredisi ile karşılanmıştır.¹⁶¹

Bu proje ile bölgesel göç olayının durdurulması, yörede tarımsal üretimin artırılması ve çiftçilere eğitim, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, kırsal altyapının geliştirilmesi ve kredi hizmetlerinin ve olanaklarının yaygınlaştırılması ile istihdam alanlarının genişletilmesi amaçlanmıştır.¹⁶²

Proje faaliyetleri ilin tarım, hayvancılık, sulama, ormancılık, köy yolları ve köy içme suları gibi sektörlerdeki faaliyetlerini geliştirerek kırsal alana hizmet götüren bu sektörlerdeki verimliliğin ve üretimin artırılması ile altyapının geliştirilmesini sağlama yönünde 40,5 milyon ABD doları bütçe ile 1991–2001 yılları arasında uygulanmıştır.¹⁶³

2.3.3.2. Birden Çok İli İçine Alan Projeler

Türkiye’de uygulanan ilk entegre Kırsal Kalkınma Projesi olun Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi yalnızca tarımsal üretimi ve çiftçilerin sosyo-ekonomik durumlarını geliştiren bir planlama olarak değil, aynı zamanda kırsal altyapıyı oluşturan yol, elektrik, içme suyu vb. gibi yatırımları da hedefleyen bir proje olarak planlanmıştır.¹⁶⁴ Projenin toplam maliyeti, 161.6 milyon ABD doları olup Dünya Bankası toplam proje maliyetinin % 46’sını finanse etmiştir.¹⁶⁵

---

¹⁶¹ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.24.

¹⁶² a.g.r., s.24.

¹⁶³ a.g.r., s.25.

¹⁶⁴ Bülent Gülçubuk (2001), **Kırsal Kalkınma Stratejileri, Kırsal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar ve Havza Yönetimi**, Ankara, 2001, <http://www.orkoop.org.tr/egitim-servisi-170.aspx> (09.03.2009), s.30.

¹⁶⁵ a.g.e., s.31.

Bingöl ve Muş illerinde 1990–1999 yılları arasına uygulanan kırsal kalkınma projesi ile o yörede yaşayan yaklaşık 35.000 ailenin gelir ve yaşam düzeyinin yükseltilmesi amacıyla bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması, köy yolları, köy içme suyu tesisleri, el sanatları ve kredi gibi hizmetlerin sağlanarak fakirliğin azaltılması, kırsal istihdam olanaklarının oluşturulması ve özellikle kadınların yaşam koşullarının düzeltilmesini hedeflemiştir.¹⁶⁶ Projenin toplam maliyeti ise 52,5 milyon dolar olup, projenin 20,5 milyon dolarlık kısmı IFAD kredisi ile karşılanmıştır.¹⁶⁷

Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesinde ise bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinden farklı olarak, proje aşamasında hedeflerin ve ihtiyaçların tespiti, köy seviyesinden başlamış ve yine bir ilk olarak Köy Kalkınma Planları hazırlanarak bu planlar çerçevesinde proje köylerinde faaliyetler sürdürülmüştür. Projenin toplam maliyeti 25,7 milyon dolar olup 17,5 milyon doları IFAD, 8,2 milyon doları İslam Kalkınma Bankası tarafından finanse edilmiştir.

Sivas ve Erzincan İllerinin az gelişmiş bölgelerinde, tarımsal verimliliğin ve gelir seviyesinin artırılması sağlanarak kırsal göçün önlenmesi amacıyla, belirli kriterlere göre seçilecek olan en fakir 200 köyde uygulanarak yaklaşık 2000 kişinin proje sürecinde yer alması planlanmış ve toplam bütçesi 30.04 milyon ABD doları bütçe ayrılmıştır. Proje bileşenleri köy geliştirme, çiftlik desteği ve pazarlama, organizasyon ve yönetim olarak belirlenmiştir.¹⁶⁸

Erzincan ve Sivas illeri kırsal kesiminde yaşayan insanların gelir ve yaşam düzeyini iyileştirici önlemler alan Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi ile kırsal altyapının iyileştirilmesi, bitkisel ve hayvansal üretimi artırıcı faaliyetlerin yapılması, ormancılığın geliştirilmesi ve erozyonun önlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca tarım dışı gelirlerin artırılması için tarıma dayalı sanayilerin geliştirilmesi, el

---

¹⁶⁶ 2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, a.g.r., s.25.

¹⁶⁷ a.g.r., s.25.

¹⁶⁸ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi**, 2008, <http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/sekp.html> (09.03.2009), s.1.

sanatlarının yöre halkına öğretilmesi, sulama ve diğer alanlarda kooperatifleşmenin özendirilmesi planlanmıştır.”¹⁶⁹

Rize-Bayburt-Gümüşhane illerinde 2004 yılında başlanarak 7 yıl uygulanması düşünülen Rize-Bayburt-Gümüşhane Kırsal Kalkınma Projesinin amacı ise bitkisel, hayvansal ve su verimliliğinin artırılarak kırsal kesim nüfusunun gelir düzeyinin refah seviyesinin yükseltilmesidir. Dış finansman kaynağı için çalışmalar ise devam edilmektedir.

Sürdürülebilir kırsal kalkınma yoluyla, bölgeler arası ekonomik ve sosyal farklılıkları ortadan kaldırmak amacıyla IFAD ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ortaklığında, 2007 yılında uygulamaya konulmuş olan Diyarbakır-Batman-Siirt Kırsal Kalkınma Projesi ile üç ilde yenilikçi stratejiler geliştirmek ve yoksul kırsal kesim insanının ekonomik ve sosyal statüsünün iyileştirilmesi hedeflenmektedir.¹⁷⁰ Proje aynı zamanda söz konusu illerde yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmek ve bölgeye yatırımı teşvik edecek bir ortam yaratmak amacıyla, yerel halk tarafından yerinde belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda kırsal altyapı yatırımlarını da ele almayı amaçlamaktadır.

30 milyon doların üstünde bir bütçeye sahip olan projenin 2012 yılına kadar 5 yıllık bir sürede yürütüleceği belirtilmektedir. Proje kapsamında tarım ürünlerinin üretimine ve ticaretine destek, tarım dışı kırsal ekonominin büyütülmesi, çiftçi örgütlerinin (Kooperatifler) desteklenmesi, tarımsal sulama, içme suyu, kırsal altyapı, okullarda fiziki iyileştirme, çiftçi ve teknik elemanlara kapasite oluşturmaya yönelik eğitim gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ Gülçubuk (2001), a.g.e., s.34-35.

¹⁷⁰ **Yeni Kırsal Kalkınma Projesi Hayat Buluyor**, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=983> (18.11.2007).

¹⁷¹ Yeni Kırsal Kalkınma Projesi Hayat Buluyor.

2.4. TÜRKİYE’NİN KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA POLİTİKALARININ STRATEJİYE DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de kırsal ve toplumsal kalkınmayı sağlamak amacıyla oluşturulan politika ve uygulamaların önemli bir kısmı birbirleriyle benzer özellikler taşımaktadırlar. Bu açıdan, söz konusu politika ve uygulamaların temel ortak özellikleri, yerel halkın katılımını önemsemeden merkezi yönetim tarafından tepeden inmeci bir anlayış ile hazırlanmış olmalarıdır.

Planlı dönem içerisinde hayata geçirilen pek çok kırsal kalkınma uygulaması, parça parça, dağınık, koordinasyonun olmadığı, eşgüdümsüz ve sadece hizmet götürme anlayışının yer aldığı uygulamalar olarak ön plana çıkmıştır ki, bu anlayış ile oluşturulan kırsal kalkınma politika ve uygulamaları ile kırsal alanda kalkınmanın sağlanamayacağı açıktır.

Kırsal kalkınma alanında birden fazla kurum, aynı zaman dilimi içerisinde ayrı ayrı projeler üretmiş, ancak projeleri üreten kurumlar arasında yeterli eşgüdüm sağlanamadığı için uygulamada gecikmeler ortaya çıkmıştır. Bu gecikmeler ise proje maliyetlerinin yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca, uygulayıcı birimler ile karar vericiler arasındaki iletişim eksikliği projelerin başarısını olumsuz yönde etkilemiştir.

Ülkemizde, kırsal kalkınma alanında halen politikaların netleşmemiş ve etkin bir hukuksal ve kurumsal yapılanmanın oluşturulamamış olması da kırsal kalkınmanın sağlanması önünde önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu politika ve uygulamalar aynı zamanda ülkede eş zamanlı olarak uygulanan makro politikaların bir parçası olmamış ve diğer politikalar ile ilişkilendirilememişlerdir. Bu açıdan söz konusu uygulamaların kır-kent arasındaki dengesizlikleri azaltma ve kırsalın kalkınmasını gerçekleştirmeye yönelik politikaların oluşturulmasına izin verdiğini söylemek pek mümkün görünmemektedir.

Özetle; Cumhuriyetin ilanından bugüne değin, kırsal alanda yaşanan sorunlara çözüm getirmek amacıyla, çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirilmiş, konu ile ilgili olarak hukuki düzenlemeler yapılmış ve söz konusu sorunun çözümü için kurumsal yapılanmalara gidilmiştir. Kırsal alanların sorunlarının çözümü ve kırsalın kalkındırılması ile kır-kent arasındaki gelişmişlik farkının mümkün olduğunca daraltılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmalar, çoğu zaman problemin ortadan kalkması için yeni bazı çözümler getirmiş olmakla birlikte, henüz kırsal alanda yaşanan sorunları tam olarak giderememiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİNDE KÖYDES PROJESİ

3.1. KÖYDES PROJESİNİN AMAÇ KAPSAM VE YASAL DAYANAKLARI

3.1.1. KÖYDES Projesinin Amaç Ve Kapsamı

KÖYDES Projesi, bu güne kadar çeşitli nedenler ile içme suyu ve yol sorunu çözüme kavuşturulamamış köylerin ihtiyaçlarının valilerin başı olduğu il özel idareleri ve kaymakamların başkanlığını yaptığı Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) aracılığıyla karşılanmasını esas alan bir projedir.¹⁷²

KHGM'nin 2005 yılında kapatılmasıyla birlikte iskânla ilgili görevleri Bayındırlık ve İskan Bakanlığına, köylere ilişkin diğer görevleri ise İstanbul ve Kocaeli illerinde Büyükşehir Belediyelerine, diğer illerde ise il özel idarelerine devredilmiştir. Buna paralel olarak, köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulanmaya başlanmıştır.¹⁷³ Projenin başarılı sonuçlar vermesi üzerine Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı ile 2006 yılında ayrılan ödenek 10 kat artırılarak 2 milyar YTL'ye çıkmıştır.

Son dönemlerde içme suyu ve yol gibi en temel ihtiyaçlardan bile mahrum bulunan kırsal nüfusun sorunlarının çözümünde sağladığı büyük katkı ile dikkat çeken KÖYDES Projesi, 2005 yılından beri köylerin altyapı eksikliklerini önemli ölçüde gidermiş, köydeki hayat standartlarını yükseltmiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik kalkınmaya katkıda bulunarak göçün önlenmesinde büyük rol oynamıştır.¹⁷⁴

---

¹⁷² Adem Ögüt, Necdet Türker, Abdullah Abid Öztoprak, **Kaymakamların İş Tatmininde KÖYDES Projesinin Öngörülen Etkileri: Betimleyici Bir Çalışma**, Türk İdare Dergisi, Yıl 80 Eylül 2008 Sayı 460, s.107.

¹⁷³ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), a.g.p., s.49.

¹⁷⁴ Ögüt ve diğerleri, a.g.m., s.105.

Bunun yanında planlanan yatırımların ödeneklerinin ilk kez herhangi bir aracı kullanılmadan, araya herhangi bir kademe konmadan doğrudan bir mahalli idare kuruluşu olan köylere hizmet götürme birliklerine aktarılması ve kaynakların merkezden gönderilmesine rağmen planlamanın il valisi başkanlığında il genel meclisi başkanı, il özel idaresi genel sekreteri ve ilgili ilçenin kaymakamının katılımı ile tamamen yerelde katılımcı bir model ile yapılıyor olması da projenin önemli özellikleridir.¹⁷⁵ Planlama aşamasından kaynak kullanma aşamasına kadar yani işin başından sonuna kadar seçilmişlerle atanmışlar birlikte çalışarak, birlikte karar alarak ve birlikte denetleyerek çalışmaktadırlar.¹⁷⁶

KÖYDES Projesi, öncelikli olarak ele aldığı ulaşım ve içme suyu gibi altyapı yatırımlarıyla, geri kalmış bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmasına ve halkın yaşam standardının yükseltilmesine imkan sağlamıştır.¹⁷⁷

Projenin su konusunda ki öncelikleri; su kaynağı olan, ancak bu güne kadar su götürülmemiş köyler, su kaynağı olmayan bu güne kadar su götürülememiş köyler, su kaynağı ve sistemi olan ancak çalıştırılmayan köyler (motor, trafo, enerji nakil hattı, depo kaçağı vs.), köy katkısı %50 ve üzerinde olan köyler ile grup ishale hatları problemlili olan yerlerde gruptan ayrılabilir olan köylere hizmetlerinin götürülebilmesidir.¹⁷⁸

Köy yolları ile ilgili esas öncelikleri ise; olarak hiç yolu olmayan köyler (Ham yollar), stabilize kaplama yolu acil onarım isteyen köyler, (heyelan, sel hasarları vs.), sanat yapıları hazırlanmış, tesviyesi bitmiş grup köy yollarının stabilize kaplanması, standardı düşük stabilize yolların ıslahı ve asfalt kaplanması çalışmalarının yürütülmesidir.¹⁷⁹

---

¹⁷⁵ Mehmet Niyazi Tanılır, **KÖYDES ve Mülki İdare Amirleri**, İdarecinin Sesi, cilt: 20, sayı:119, Kasım-Aralık 2006, s. 13-14.

¹⁷⁶ a.g.m., s.14.

¹⁷⁷ Öğüt ve diğerleri, a.g.m., s.105.

¹⁷⁸ **KÖYDES Projesi Ordu 2006 Uygulaması**,

http://ordu.gov.tr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1593&Itemid=82 (20.06.2010),

s.2

¹⁷⁹ a.g.k., s.2.

KÖYDES Projesi, sahip olduğu aşağıdan-yukarı doğru yönetim anlayışı ile yerel idarecilere inisiyatif alma yetki ve sorumluluğu tanıyarak köylere yapılan altyapı yatırımlarının, kaymakamların başkanlığında, seçilmiş yerel temsilcilerin oluşturduğu bir mahalli idare birliği olan KHGB tarafından, daha demokratik ve yerel ihtiyaçları daha iyi gözetecek şekilde yapılmasını sağlamıştır. Bu sebeple KÖYDES Projesi birincil olarak, kırsal bölgelerde yaşayan halkın yaşam standardını yükseltirken; ikincil olarak da proje uygulayıcılarının yani kaymakamların icra ettikleri fonksiyonlarda dönüşüm gerçekleştirmiştir.¹⁸⁰

CANPOLAT'a göre KÖYDES Projesinin en temel özellikleri:¹⁸¹

- KÖYDES kırsal kalkınmayı bütün unsurları ile gözeten bir program değildir. Bu anlamda bütüncül bir kırsal kalkınma hedefi yerine, kırsal kalkınmanın temel öğelerinden birisi olan kırsal altyapının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.
- Finansman ve uygulama modeli olarak daha önceleri benzeri olmayan bir yapı geliştirmiştir. Bu modelde yeniden düzenlenen Köylere Hizmet Götürme Birlikleri uygulayıcı birim olarak muhatap alınmıştır. Bu kapsamda merkezi idarede kırsal altyapıya ayrılan büyük kaynak birliklere aktarılarak uygulama birlikler aracılığı ile yürütülmüştür.

Bu uygulamanın ortaya çıkan avantajları ise şu şekilde olmuştur;

- Uygulama bürokratik süreçlerin azlığı bakımından hızlı, yerinden yürütüldüğü için verimli olmuştur.
- Kırsal kalkınma ve kırsal altyapıda önemli roller üstlenen mülki idarenin ve birliklerin bu rolün pekiştirmesi açısından olumlu olmuştur.
- 21. yüzyıl Türkiye'sinde en temel ihtiyaçlar olan içme suyu ve kırsal alandaki ulaşım probleminin çözümü açısından büyük başarı elde edilmiştir.

---

¹⁸⁰ Öğüt ve diğerleri, a.g.m., s.106.

¹⁸¹ Hasan Canpolat, **Kırsal Kalkınma Uygulamalarında Yeni Bir Yaklaşım: KÖYDES Programı**, İdarecinin Sesi, cilt:21, sayı:120, Ocak-Şubat 2007, s.29.

Parasal hacmi itibariyle çok büyük çaplı olarak değerlendirilmese de sosyal boyutu ve hedef kitlesinin farklılığı itibari ile KÖYDES projesi sonuçları itibari ile de uzun yıllar tartışılacak bir proje olarak görülmektedir.¹⁸²

Suat ATAN'a göre; KÖYDES projelerinin en büyük kısmını oluşturan yol ve içme suyu projeleri ile 'üçra' sıfatının neredeyse öntakı haline geldiği köyleri, yaşanabilir ve ulaşılabilir kılmıştır.¹⁸³

KÖYDES İl Yatırım Programının oluşturulmasında; mevcut olması durumunda bölgesel gelişme ve il gelişme planları ile İl Özel İdaresinin stratejik planı, yıllık yatırım ve çalışma programlarına uygun projeler¹⁸⁴ ile birden fazla yerleşime hizmet edecek veya yarar sağlayacak entegre projeler ile yapılabirliği ve ön hazırlıkları en yüksek düzeyde olan projelerin KÖYDES İl Yatırım Programına alınmasına öncelik verilir.¹⁸⁵

KÖYDES ödeneğinin iller bazında dağılımı; geçmiş dönem uygulamalarının sonuçları ile köy altyapı envanteri bilgilerine dayalı olarak yapılan ihtiyaç analizinin birlikte değerlendirilmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Tahsis edilen ödeneklerin, KHGB aracılığıyla kullanılması veya kullandırılması ise temel bir esastır. KHGB'lerin bulunmadığı ilçelerde, uygulama merkez ilçe KHGB aracılığıyla gerçekleştirilir.¹⁸⁶

Yerel düzeyde, KÖYDES projelerinin yürütülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesinden ilçelerde kaymakamlar, il genelinde ise valiler sorumludur. KÖYDES projelerinin il genelinde planlanması, uygulamasının koordinasyonu, izlenmesi, değerlendirilmesi ve merkezle yapılacak iş ve işlemlerin yürütülmesinden

---

¹⁸² Suat Atan, **KÖYDES ve Geleceği**, İdarecinin Sesi, Eylül-Ekim 2007, Cilt:21, Sayı:124, s.35.

¹⁸³ a.g.m., s.35.

¹⁸⁴ **2010 Yılı Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar**, http://www.manisailozelidare.gov.tr/default_B0.aspx?content=361 (05.01.2011).

¹⁸⁵ a.g.k.

¹⁸⁶ a.g.k.

sorumlu olmak üzere uygun bir birim, Vali tarafından KÖYDES Koordinasyon Birimi olarak görevlendirilir.¹⁸⁷

İl ödeneğinin uygulayıcı birimler ve projeler itibarıyla dağılımını gösteren KÖYDES İl Yatırım Programı valinin başkanlığında; il genel meclisi başkanı, il özel idaresi genel sekreteri ve kaymakamlardan oluşan İl Tahsisat Komisyonu tarafından belirlenir.¹⁸⁸ Vali, gerektiğinde diğer idarelerin ildeki birim amirlerini istişare amaçla Komisyon toplantısına davet edebilir. İl Tahsisat Komisyonunun sekretarya hizmetleri Koordinasyon Birimi tarafından yürütülür.¹⁸⁹

KÖYDES kapsamında yapılacak işlerin KHGB'ler tarafından, İl Tahsisat Komisyonu kararları öncesinde projelendirilmesi, maliyetlendirilmesi ve öncelikle dirilmesi esastır.¹⁹⁰ Bu işlemler ve teknik kontrollük işlemleri için gerektiğinde, kaymakamın talebi üzerine valinin görevlendirmesiyle; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, İller Bankası Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) ve Orman Genel Müdürlüğü'nün taşra teşkilatları ile Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi tarafından teknik destek sağlanmaktadır.¹⁹¹

İl Tahsisat Komisyonu; projeler için ihtiyaç duyulan asfalt, akaryakıt ve boru alımı ile teknik kontrollük ve müşavirlik hizmetlerinin ortak alımla karşılanmasına karar verebilmektedir.¹⁹²

Bu Karar kapsamında yapılacak her türlü ödenek aktarımı ve ödeme için KHGB'ler ve il özel idareleri tarafından özel KÖYDES hesapları açılmakta ve bu hesaplar, sadece KÖYDES kapsamındaki ödemeler için kullanılabilir.¹⁹³

---

¹⁸⁷ a.g.k.

¹⁸⁸ a.g.k.

¹⁸⁹ a.g.k.

¹⁹⁰ a.g.k.

¹⁹¹ a.g.k.

¹⁹² a.g.k.

¹⁹³ a.g.k.

Kısacası Projenin yürütümü ana hatlarıyla şu şekilde işlemektedir:¹⁹⁴

İlk aşamada, kaymakamların başkanı olduğu, iki il genel meclisi üyesi ve iki köy muhtarından oluşan KHGB encümeni tarafından ilçe için gerekli yatırım teklifleri verilmektedir.

İkinci aşamada, valinin başkanlığında, ilçe kaymakamları, il özel idare genel sekreteri ve il genel meclisi başkanından oluşan İl Tahsisat Komisyonu tarafından merkez bütçeden il için ayrılan ödeneğin ilçelere taksimatı gerçekleştirilmektedir.

Üçüncü aşamada, Tahsisat Komisyonu kararları sonucunda dağıtımı yapılan ödenekler, İçişleri Bakanlığı'nca Maliye Bakanlığı'na bildirilmektedir.

Dördüncü aşamada, ödenekler aynı yıl kullanılmak üzere doğrudan ilçe KHGB'lerine ve (bütün ilçeleri ilgilendiren ortak bazı harcamalar var ise) il özel idarelerine gönderilir.

Son aşamada ise, KHGB'ler yılsonuna kadar planlanan (ve varsa artan ödeneklerle ilave edilen) projeleri hayata geçirirler. İl valisi, kaynakların etkin kullanımını için ilçeler arasında artan ödenekleri kaydırabilir.

Köylerin altyapı ihtiyaçlarının yerel düzeyde giderilmesine imkan tanıyan KÖYDES Projesi, yerelde görev yapan yöneticilerin sürece dahil edilmemesi gibi, hizmetin önündeki engelleri ortadan kaldırmıştır.¹⁹⁵

TANILIR'a göre KÖYDES Projesi'nin faydaları:¹⁹⁶

- Proje ile kıt kaynakların rasyonel kullanımı sağlanmış ve bu sayede yurt çapında (planlanan proje sayısına göre) yaklaşık %50 oranında artı performans elde edilmiştir.

¹⁹⁴ Öğüt ve diğerleri, a.g.m., s.108.

¹⁹⁵ a.g.m., s.108.

¹⁹⁶ Tanılır, a.g.m., s.13-14.

- Ödeneklerin yıl içerisinde herhangi bir aracı kurum olmadan doğrudan KHGB'lere gelmesi ve işlerin yıl içinde bitirilmesi zorunluluğu, hem hizmetlerin süratli gerçekleşmesini hem de zamandan tasarruf edilmesini sağlamıştır.
- Mevsim şartları nedeniyle bir çok ilde, asfalt için gerekli sıcak gün sayısının çok az olması ve genel olarak işlerin yaz aylarında bitirilmesi zorunluluğu projenin Kamu İhale Kanunu (KİK) mevzuatına tabi olarak kaynak israfına neden olmadan zamanında yapılmasını zorlaştırmaktadır. KÖYDES Projesi ise KİK'e tabi olmayan KHGB'ler vasıtasıyla yürütüldüğü için kaynakların verimli ve etkin olarak kullanılmasını sağlamıştır.
- Projenin planlama safhasından gerçekleştirme aşamasına kadar yerel düzeyde katılımcı bir model öngörmesi, ülkemizde yerel demokrasi ve uzlaşılı kültürüne önemli katkı sağlamıştır.
- Mülki İdari Amirlerine olan toplumsal güven hem projenin objektif yürütmesini hem de yerel imkânların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Bu sayede yatırımlar, öncelik sıralamasına göre ve yöre halkının çok çeşitli (işçilik, gayrimenkul hibeleri gibi) katkılarıyla gerçekleşmiştir.
- Kaymakamların altyapı sorunlarını çözmelerine imkân veren KÖYDES Projesi, mülki idare mesleğinin saygınlığının daha da artmasına ve pekişmesine yol açmıştır. Bu sayede hizmet üreten ve karşılığını da toplumdaki gören mülki idare amirlerinin hizmet üretme heyecanı artmıştır. Dolayısıyla denilebilir ki; kaymakamlık mesleği açısından toplum nazarında saygınlık ve topluma katkı eşitliğinin iki tarafı da dengeli bir şekilde artmıştır.

Elde edilen bu başarılar ve modelin avantajlarına karşılık bu modelin çok daha etkili ve verimli olabilmesi için şu noktaların dikkate alınmasında yarar vardır;¹⁹⁷

- Modelde hedefin daha geniş tutulması ve yol ve su gibi sadece kırsal altyapının bazı unsurlarının iyileştirilmesi yerine kırsal kalkınma gibi daha geniş bir hedefe yönelmesi çok daha verimli sonuçlar alınmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda bugün Türkiye’de birçok ilde kırsal alanda yol ve içme suyundan daha öne çıkan ihtiyaçlar toplulaştırma, sulama, çevre koruma ve iyileştirme alanındadır. Bu alanda yapılacak yatırımlar Kırsal ekonomiyi harekete geçirecek ve dolayısıyla ulusal ekonomiye katkı sağlayacaktır.
- Her ilin yatırım ihtiyaçları ve sektörel oranının tamamen ilin tercihlerine göre şekillendirilmesinde yarar vardır.
- Tamamen il özel idarelerinin destek koordinasyon ve denetimi altında yürütülen program uygulamasında il özel idaresinin rolünün güçlendirilmesi yararlı olacaktır.
- Birliklerin personel altyapılarının acilen güçlendirilmesi gerekmektedir. Şu anda bazı büyük ilçelerin büyük miktarları bulan harcamaları karşılığında ilçelerde bu yükü kaldıracabilecek teknik ve idari altyapı yoktur ve bu durum ilçe kaymakamlarını zor duruma düşürmektedir. Hizmet birliklerine sürekli gelir sağlayacak bir mekanizmanın geliştirilerek birliklerin finans ve personel açısından kurumsallaşması sağlanmalıdır.
- Kırsal altyapının sürekli gelişme ve bakım isteyen niteliği göz önüne alındığında KÖYDES Programı tamamlandıktan sonrada İl özel idarelerine sürekli ve yeterli gelir sağlayacak düzenlemeler acilen yapılmalıdır.

---

¹⁹⁷ Canpolat, a.g.m., s.29.

Atan'a göre ise KÖYDES Projesinin geleceği için;¹⁹⁸

- KÖYDES Bilinçlendirme ve Eğitim projeleri yapılmalıdır.
- Belediye hizmetleri köylere ulaşmadığından köylerde kurulan içme suyunu ve kanalizasyon tesislerinin bakım, onarım ve denetimi için kanunen zorunlu köy bütçeleri veya köyleri için 'belediye hizmetleri'ni yürütmek maksadıyla özel mahalli idare birlikleri kurulmalıdır. Aksi takdirde ekonomik ömrünü tamamlayan ve bakımsız kalan tesisler kullanılmaz hale gelebilir.
- KÖYDES dinamizmine sahip bir proje ile köylerde eğitim seviyesinin artırılmasına yönelik programlar yapılmalıdır.
- Köy yönetimi muhtarlık gibi gerek köylü gerekse diğer unsurlarca pasifize edilebilecek pozisyondan çıkarılarak köy üzerinde daha etkili bir pozisyona sokulmalıdır. Muhtarlık için de eğitim alt-limiti koyulmalıdır. Okuma yazması olmayan muhtar olmamalıdır.
- KÖYDES projelerinin devamı gelmelidir. İçme suyu ve yol projelerinden sonra köy altyapısına yönelik kanalizasyon, sulama, arıtma tesisleri vb diğer çalışmalar da yapılmalıdır.
- KÖYDES kapsamında dikkatli bir imar ve şehir planlama çalışmaları yapılmalı, köy yapılması deprem gibi afetlere karşı planlı yapılaşmaya bağlanmalıdır.

Karanfil; parasal büyüklüğü ve yapılan işler bakımından KÖYDES Projesini, Cumhuriyet tarihimizin en kapsamlı ve en büyük kırsal altyapı projesi olduğu ifade etmektedir.¹⁹⁹

KÖYDES Projesinin uygulama ruhunda var olan, köylerin tıpkı eskiden olduğu gibi ekonomik olarak artı değerlerin yeniden yaratıldığı yerleşim birimleri haline getirilmesi, şehirlere göç etmiş ancak ekonomik ve kültürel olarak şehirlere entegre olamayan vatandaşlarımızın, köyelerine geri dönerek tarım ve hayvancılık

---

¹⁹⁸ Atan, a.g.m., s.38.

¹⁹⁹ Aslan Karanfil, **Mülki İdari Amirleri ve KÖYDES**, İdarecinin Sesi Dergisi, Yıl:2006, Cilt 20, Sayı 119, s.22-23.

faaliyetlerini canlandırarak bir ölçüde istihdam yaratmaları, dolayısıyla şehirlerde aşırı göç nedeniyle oluşan sorunların da bu sayede çözülmesi gibi hususlar hesaba katıldığında KÖYDES Projesi'nin başarı veya başarısızlığının köyde yaşayan insanlar kadar şehirde yaşayanları etkileyeceği de açıktır.²⁰⁰

3.1.2. KÖYDES Projesinin Yasal Dayanakları

T.C. Anayasası'nın 123. maddesinde idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir denildikten sonra, idarenin kuruluş ve görevlerinin iki temel esasa dayanacağı belirtilmektedir. Bunlardan birisi merkezden yönetim, diğeri ise yerinden yönetimdir.

Anayasa'nın 126. maddesi de, merkezi idare kuruluşları açısından, alanla ilgili düzenleme esasları getirmiştir. Bu maddede Türkiye merkezi idare kuruluşları bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğerkademeli bölümlere ayrılır ifadesi kullanılmaktadır.

Mahalli İdareler ise Anayasa'nın 127. maddesinde ifade edildiği üzere; il belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Tanımdan da görüldüğü üzere mahalli idareler il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan kamu tüzel kişileridir.

Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'nun 18. maddesinin 1. fıkrasına göre; İlçelerde, tarım ürünlerinin pazarlanması hariç olmak üzere, yol, su, kanalizasyon ve benzeri altyapı tesisleri ile köylere ait diğerk hizmetlerin yürütülmesine yardımcı olmak, bizzat yapmak, yaptırmak ve kırsal kalkınmayı sağlamak üzere, tüm köylerin

---

²⁰⁰ Atan, a.g.m., s.36.

iştiraki ile o ilçenin adını taşıyan, köylere hizmet götürme birliği kurulabilir. Bakanlar Kurulu, bu konuda genel izin vermeye yetkilidir.²⁰¹

Aynı Kanununun 2. fıkrasında; Birlik başkanının merkez ilçelerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı, diğer ilçelerde ise kaymakam olacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Köylere Hizmet Götürme Birlik Meclisi'nin; birlik başkanının başkanlığında, birliğe üye köylerin muhtarları ve o ilçeden seçilen il genel meclisi üyelerinden oluşacağı, Köylere Hizmet Götürme Birlik Encümen'in ise birlik başkanının başkanlığında, meclisin kendi üyeleri arasından gizli oyla seçeceği iki il genel meclisi üyesi ve seçilecek iki köy muhtarı ile birlikte toplam beş kişiden oluşacağı²⁰² ifade edilmiştir.

Köye yönelik hizmetlere ilişkin olarak yapım, bakım ve onarım işlerinin il özel idareleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında yapacakları anlaşmaya göre KHGB aracılığıyla gerçekleştirebilecekleri ve bu takdirde gerekli kaynak birliklere aktarıldıktan sonra söz konusu işin birliğin tabi olduğu usul ve esaslara göre sonuçlandırılacağı²⁰³ belirtilmiştir.

Mahalli İdare Birlikleri kanununa göre köylere hizmet götürme birliklerinin, ihtiyaca göre hizmet akdiyle personel istihdam edebilecekleri, ancak istihdam edilecek personelin, köylere hizmet götürme birliklerinin yıllık toplam personel giderlerinin, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin Vergi Usul Kanununda belirlenen yeniden değerlendirme katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarın % 10'unu aşamayacağı²⁰⁴ belirtilmiştir.

Vali ve kaymakamlar ise yine birlik hizmetlerini yürütmek üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarından personel görevlendirebilecekleri, ancak bu şekilde görevlendirilenlere birlik bütçesinden karşılanmak üzere, (5000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunan tutarda aylık ödeme yapılabileceği

---

²⁰¹ Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, m.18. 1.fıkra.

²⁰² a.g.k., m.18. 2. fıkra

²⁰³ a.g.k., m.18. 3. fıkra

²⁰⁴ a.g.k., m.18. 4. fıkra.

ve görevlendirmelerde otuz günden kısa süreler için hesaplama yapılacağı²⁰⁵ ayrıca belirtilmiştir

KHGB'ne, il özel idaresi bütçe gelirlerinin ne kadarının aktarılacağı ise KHGB'nin il özel idaresine sunacağı yatırım planı, yıllık çalışma programı ve uygulama projelerine göre, il genel meclisince kararlaştırılabilecektir.²⁰⁶

Köylere hizmet götürme birliklerinin bütçesine ilişkin esas ve usuller ile muhasebe ve raporlama standartları, harcama esas ve usulleri, çerçeve hesap planı ile düzenlenecek raporların şekil, süre ve türleri ile bu birliklerin yapacakları ihalelere ilişkin esas ve usuller Maliye Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenecektir.²⁰⁷

Köylere Hizmet Götürme Birliği İhale Yönetmeliği'nin amaç başlıklı birinci maddesinde söz konusu yönetmeliğin amacının köylere hizmet götürme birliklerinin yapacakları ihalelerde uygulanacak usul ve esasları düzenlemek²⁰⁸ olduğu, belirtilmiştir.

Aynı yönetmeliğin Kapsam başlıklı ikinci maddesi ise KHGB'nin kullanımında bulunan her türlü kaynaktan karşılanan mal ve hizmet alımı ile yapım işi ve sadece kendi mülkiyetinde bulunan taşınmazların kiralanması, üzerinde sınırlı ayni hak tesisi, trampası ve satışına ilişkin ihalelerin²⁰⁹ bu yönetmeliğe tabi olmasını düzenlemiştir.

2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere 79 ilde uygulamaya geçen projede; 2006 yılı sonu itibarıyla ülke genelinde, toplam 20.875 proje tamamlanmıştır. Bu projelerin %57'si köy yolu, %36'sı köy içme suyu, %2'si tarımsal altyapı ve %5'i köy kanalizasyonu projesidir.

---

²⁰⁵ a.g.k., m.18. 4. fıkra.

²⁰⁶ a.g.k., m.18. 5. fıkra.

²⁰⁷ a.g.k., m.18. 6. fıkra.

²⁰⁸ 28.04.2007 Tarih-26506 sayılı Resmi Gazetede, **Köylere Hizmet Götürme Birliği İhale Yönetmeliği**, m.1.

²⁰⁹ Adı geçen yönetmelik, m.2.

Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik KÖYDES kapsamındaki yatırımlar için 2009 yılı bütçesinden ayrılan ve 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin, 79 İl Özel İdaresi ile İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine il bazında dağılımı, 2009 Yılı Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakiben Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanmaktadır.

Yüksek Planlama Kurulu tarafından alınan karara göre, KÖYDES kapsamındaki yatırımların amacı; susuz veya suyu yetersiz köy ve bağlılarının sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulması ile köy yollarının kalite ve standartlarının yükseltilmesi ve bunun için gerekli olan ödeneğin iller bazında dağılımı, kullandırılması, izlenmesi ve denetlenmesidir.²¹⁰

YPK tarafından alınmış olan bu kararın kapsamına ise İstanbul ve Kocaeli illeri dışında kalan diğer iller ve bu illere ait köy muhtarlıkları ile bunlara bağlı yerleşimlerin içme suyu ve köy yollarının kalite ve standartlarının yükseltilmesine ilişkin yapılmış olan projeler ile belirtilen bu yatırımlara ilişkin olarak yapılacak bakım ve onarım projeleri dahil edilmektedir. Ancak köy kanalizasyon projeleri bu kapsamın dışında olup söz konusu projelere ilişkin yatırım ödenekleri İl Özel İdaresi bütçesinden karşılanmaktadır.²¹¹

3.2. KÖYDES PROJELERİNİN TEMEL STRATEJİLERİ

3.2.1. Köy Yollarının Tamamlanması

İl köy yolu ağı içinde, birinci derece öncelikli yollara (bir ünitenin merkeze-en yakın ana yola ulaşımında en çok kullandığı yol) ait projeler öncelikli projelerdir ve

---

²¹⁰ 2010 Yılı Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar.

²¹¹ **2009 Yılı Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar,** http://www.tokatozelidaresi.gov.tr/eklentiler/dosya/2009_YukseK_Planlama_Kurulu_Karari.pdf (20.06.2010), s.1.

İl köy yolu ağında olmayan yollara ait proje teklifleri değerlendirmeye dahi alınmamaktadır.²¹²

Köy yollarında; halihazırda ham veya tesviye olup stabilize yol standardına çıkarılması düşünülen yollar ve birinci kat asfalt yapılmış olup ikinci kat asfalt yapılması düşünülen yollara yönelik projeler yine öncelikli projeler olarak değerlendirilmekte ve uygulamada öncelik hakkına sahip olmaktadır.²¹³

Asfalt yol yapımı içinde benzer birtakım öncelikler söz konusudur. Birinci derecede öncelikli yol ağı kapsamında bulunan grup köy yolları ile yerleşik nüfusu fazla olan köylere yine öncelik verilmektedir. Ayrıca asfalt yolların ekonomik ömürlerinin uzatılması amacıyla bu yolların bakım ve onarımlarına azami derecede özen gösterileceği açıkça vurgulanmaktadır.²¹⁴

Bölgesel/yerel ana ulaşım akslarına yakın, kullanım yoğunluğu fazla, tarımsal üretim veya turizm potansiyeli yüksek olan köy yollarının bakım-onarımına ve standartlarının yükseltilmesi de yine KÖYDES'in öncelikleri arasındadır.²¹⁵

---

²¹² 2009 Yılı Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullanılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar, s.6.

²¹³ a.g.k. (2009), s.6.

²¹⁴ a.g.k. (2009), s.6.

²¹⁵ a.g.k. (2009), s.6.

Tablo 3/a: KÖYDES Projesi Kapsamında Köy Yolları Sektöründe Yapılan Çalışmalar

A-KÖYDES PROJESİ KAPSAMINDA KÖY YOLLARI SEKTÖRÜNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR;						
İşlerin Niteliği	2005 yılı	2006 yılı	2007 yılı	2008 yılı	2009 yılı	Toplam
Ham Yol (Km)	85,3	831,4	383,9	91,5	72,2	1.464,1
Tesviye (Km)	56,8	1.034,3	3.425,4	2.006,0	146,1	6.668,7
Stabilize (Km)	6.319,6	24.217,8	16.798,5	4.839,7	5.079,9	57.255,5
Asfalt 1. ve 2.Kat Toplam (Km)	1.202,4	24.362,4	29.136,0	9.225,4	7383,0	71.309,2
Beton Yol (Km)	40,1	387,5	703,1	110,5	141,4	1.382,6
Parke (m2)	13.372,8	910.909	2.090.643,3	437.972,5	493.653,5	3.946.551,2
Onarım (Km)	212,6	3.103,5	6.265,2	3.463,0	3.593,7	16.638,0
Taş Duvar (m3)	1.166,0	58.299,6	729.458,0	26.259,3	45.635,7	860.818,5
Köprü (adet)	67,0	269,0	388,0	83,0	63,0	870,0
Menfez (Adet)	1.526,0	7.029,0	9.532,0	2.555,0	5.680,0	26.322,0

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı

Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

Tablo 3/b: 01.01.2009 İtibariyle Köy Yolu Envanteri

C- 01.01.2009 İTİBARIYLA KÖY YOLU ENVANTERİ: (Yol Uzunlukları - Km)								
Ham	Tesviye	Stabilize	Asfalt	Beton	Toplam	Asfalt+ Beton /Toplam	Stabilize /Toplam	Ham+ Tesviye /Toplam
7.131	29.818	129.513	118.195	3.355	288.011	42,20	44,97	12,83

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

3.2.2. Köylere Temiz İçme Suyu Getirme

İçme suyu projelerinde susuz ünitelere (köy veya köy bağılı) ait projelere ve bu projelerden de su kaynağı bulunan ünitelere ait projelere öncelik verilmektedir. Susuz ünitelerin projelerinin bitirilmesi durumunda kalan ödenek, suyu yetersiz ünitelerin projeleri için kullanılır. Suyu yetersiz ünitelerin projeleri arasında da grup içme suyu projelerine öncelik verilir.²¹⁶

Bunun yanı sıra bakım ve onarım ihtiyacı nedeniyle geçici olarak hizmet dışı kalmış içme suyu tesislerinin yeniden hizmete açılmasına yönelik yatırımlara da ayrıca öncelik verilmektedir.²¹⁷

Uygulamaya konulacak projelerde, su kaynaklarının en kurak aylardaki debileri esas alınır ve su kaynağı yıl boyunca asgari düzeyde yeterli olmayan şebekeli içme suyu projelerinin yapımına başlanmaz. Ancak, yeterli içme suyu kaynağı bulunan köylerin şebekeli içme suyuna kavuşturulmasına ise öncelik verilir. Su kaynaklarının yetersiz olduğu yörelerde ise birden fazla üniteye hizmet edecek şekilde içme suyu amaçlı gölet ve isale hattı yapılabilir.²¹⁸

Şebekeli içme suyu projeleri; meskenlerde sayaç kullanımı esas olup, içme suyu tesisleri sulama amaçlı kullanılamaz. Bu konudaki denetim ve yaptırım köy

²¹⁶ a.g.k. (2009), s.5.

²¹⁷ a.g.k. (2009), s.5.

²¹⁸ a.g.k. (2009), s.5.

muhtarlıkları sorumluluğundadır. İçme suyu tesislerinin işletme maliyetlerini karşılamak üzere, il genel meclisleri tarafından ücret tarifesi belirlenebilir. İçme suyu için açılacak sondaj kuyularının hidrojeolojik etütlerinin yapılması esastır. Yapılan sondajlar sonucunda yeterli suyun bulunduğu ve içme suyu tahlillerinde içilebilir olduğu tespit edilenlerin programa alınmasına öncelik verilir. Sondaj için gerekli kontrol ve izin işlemleri DSİ Genel Müdürlüğü tarafından ivedilikle sonuçlandırılır.²¹⁹ Yetkili mercilerde yapılan içme suyu tahlili sonuçlarına göre halk sağlığı açısından risk taşıyan sular için yakın havzalardan da içilebilir su temin edilememesi durumunda, uzun vadede işletme ve yatırım maliyet karşılaştırması detaylı bir şekilde yapılarak mevcut içme suyu kaynakları için arıtma tesisi kurulması yoluna gidilebilir.²²⁰

Tablo 4/a: KÖYDES Projesi Kapsamında Köy İçme Suları Sektöründe Yapılan Çalışmalar:

B- KÖYDES PROJESİ KAPSAMINDA KÖY İÇME SULARI SEKTÖRÜNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR:						
İŞLERİN NİTELİĞİ	2005 Yılı	2006 Yılı	2007 Yılı	2008 Yılı	2009 Yılı	TOPLAM
Susuz Ünite	409	1.873	821	188	166	3.457
Suyu Yetersiz Ünite	1.931	9.299	10.672	3.742	2.861	28.505
İçme Suyu	2.340	11.172	11.493	3.930	3.027	31.962

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

²¹⁹ a.g.k. (2009), s.5.

²²⁰ a.g.k. (2009), s.5.

Tablo 4/b: 01.01.2009 İtibariyle İçme Suyu Envanteri: (Köy/Mahalle Sayısı)

D- 01.01.2009 İTİBARIYLA İÇMESUYU ENVANTERİ: (Köy/Mahalle Sayısı)						
Susuz	Yetersiz	Sulu	Toplam	Susuz / Toplam	Yetersiz / Toplam	Sulu / Toplam
1.846	8.232	64.286	74.364	2,48	11,07	86,45

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

Tablo 4/c: İçme Suyu Çalışmaları (2009)

İşin Türü	Planlanan			Biten		
	Susuz (Adet)	Suyu Yetersiz (Adet)	Nüfus	Susuz (Adet)	Suyu Yetersiz (Adet)	Nüfus
Yeni Tesis	148	321	90.641	55	277	38.831
Tesis Geliştirme	66	1.260	431.863	105	1.243	370.759
Bakım Onarım	0	919	421.212	6	1.341	514.629

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

Tablo: 4/d: İçme Suyu Çalışmaları (2005-2009)

İşin Türü	Planlanan			Biten		
	Susuz (Adet)	Suyu Yetersiz (Adet)	Nüfus	Susuz (Adet)	Suyu Yetersiz (Adet)	Nüfus
Yeni Tesis	2.958	8.969	2.515.037	2.968	10.312	2.868.467
Tesis Geliştirme	291	11.323	3.984.841	400	13.918	4.778.154
Bakım Onarım	151	0	1.158.677	89	4.275	1.342.010

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) 2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

3.2.3. Tarımsal Altyapının Hazırlanması

İlk defa uygulanacak sulama projelerinde, sadece modern sulama tekniklerinin (damla sulama, yağmurlama vs.) yer aldığı projeler desteklenirken, taşkın, sel baskınlarını önleme ve toprak koruma amacına da hizmet eden projeler ile depolama yapısı tamamlanmış projelere ve DSİ Genel Müdürlüğü gibi diğer kurumların yatırımlarına paralel olarak yürütülen projelere de öncelik verilir.²²¹

Bunun yanında bakım ve onarım ihtiyacı nedeniyle geçici olarak hizmet dışı kalmış sulama suyu tesislerinin yeniden hizmete açılmasına yönelik yatırımlar ile yararlanıcılar tarafından eş finansman desteği bulunan ve tamamlayıcı nitelikteki tarla içi yatırımları içeren projelere de yine öncelik verilmektedir.²²²

Ayrıca köy içme sularına yönelik projelerde olduğu gibi tarımsal altyapının hazırlanmasına yönelik sulama projelerinde de, su kaynaklarının en kurak aylardaki debileri esas alınmaktadır.²²³

²²¹ a.g.k. (2009), s.6.

²²² a.g.k. (2009), s.6.

²²³ a.g.k. (2009), s.6.

3.3. ALAN ARAŞTIRMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde alan çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine yer verilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın kapsamı bölümünde aktarılmış olup, araştırma kapsamında izlenen yöntem, araştırmanın yöntemi başlığında detaylı biçimde aktarılmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Alan Araştırmasının Amacı

Öncelikle içme suyu ve yol gibi en temel ihtiyaçlardan bile mahrum bulunan kırsal alanların sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hayata geçirilen KÖYDES Projesinin kırsal kalkınma ve toplum kalkınması açısından önemini ortaya koymak ve Projenin hayata geçirilmesinde birinci derecede rol oynayan aktörlerin KÖYDES Projesine bakış açılarının belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

3.3.2. Alan Araştırmasının Kapsamı

Araştırmanın kapsamını ise KÖYDES Projesinin niteliklerini, kanuni dayanaklarını ve temel stratejilerini mevzuat ve uygulamalar açısından ortaya koymak, veriler üzerinden inceleme yapmak ve yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanmak oluşturmaktadır.

Planlı Kalkınma dönemi ile birlikte uygulanmaya başlanan kırsal-toplumsal kalkınma model ve projeleri içerisinde, yönelmiş olduğu hedefler ve amaçları itibariyle diğer model ve projelerden ayrılan KÖYDES Projesi, uygulanmaya devam edilen bir proje olması sebebiyle söz konusu çalışma, geçmiş dönem kırsal kalkınma ve KÖYDES Projesi uygulamalarında başarılı çalışmalar yürüten ve bugün yine KÖYDES Projesini başarıyla uygulayan Mülki İdari Amirler ile görüşülmüştür.

3.3.3. Alan Araştırmasında Veri Toplama Ve Analiz Yöntemi

Araştırma kapsamında bir Vali Yardımcısı, üç İlçe Kaymakamı ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Uygulamada görüşme yönteminin seçilme nedeni ise bu yöntemin kişilerin geçmiş deneyimlerine, tutum ve görüşlerine, istek ve şikâyetlerine, duygu ve inançlarına ilişkin bilgi edinebilmede etkili yöntemlerden birisi olmasıdır.

Diğer taraftan görüşme yönteminin yalnızca üst düzey mülki idari amirleri ile sınırlandırılmasının nedeni ise; İlçelerde uygulanan kırsal ve toplumsal kalkınma projelerinin, gerek projelendirilme gerekse de uygulanma aşamalarında mülki idari amirleri birinci derecede öncü bir rol üstlenmeleri ve KÖYDES Projesi ile ilgili hemen hemen tüm önemli kararların alınmasında en yetkili, deneyimli ve önder konumunda olan kişilerin söz konusu idareci kişiler olmalarıdır.

Araştırma Kapsamında Kırşehir Vali Yardımcısı Mustafa HARPUTLU, Konak İlçe Kaymakamı Ahmet ÖNAL, Torbalı İlçe Kaymakamı Zeki ARSLAN, Bayındır İlçe Kaymakamı Alaattin AKTAŞ ile görüşülmüştür.

Görüşme formundaki sorular yapılandırılmış sorular olmakla birlikte söz konusu sorularda esneklik sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşmelerde yer alan sorular EK – 1’de yer almaktadır.

3.3.4. KÖYDES Projesinin Kırsal Ve Toplumsal Kalkınma Stratejileri İçindeki Yeri

2005 yılından beri uygulanmasına devam edilen KÖYDES Projesi'nin diğer kırsal kalkınma projeleri içerisinde yeri ve KÖYDES Projesinin diğer kırsal kalkınma projeleri ile olan farklılıklarını, kendileri ile görüşme yapılan Mülki İdari Amirleri şu şekilde ortaya koymaktadırlar;

Bayındır İlçe Kaymakamı, Alaattin AKTAŞ'a göre, KÖYDES Projesi'nin birinci farklılığı; bu proje kapsamında ayrılan ödeneklerin herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan kendilerine gelmesidir. Yani KÖYDES ödeneklerinin dağıtımı için, Vali beyin başkanlığında il özel idaresinde tahsis komisyonları toplanmış ve yüksek planlama kurulunun kararlarına göre bu ödeneklerin dağıtımı yapılmıştır.²²⁴

AKTAŞ'a göre KÖYDES Projesi'nin ikinci farklılığı ise; köy altyapılarına, merkezi hükümet bütçesinden ilk defa bu Proje ile ödenek aktarılmış olmasıdır. Daha önceleri merkezi hükümet bütçesinden, kaymakamlıklara doğrudan doğruya, köylere yatırım için kaynakların çok nadir ve az geldiğini belirten AKTAŞ, KÖYDES Projesi ile KHGB eliyle, hizmete ihtiyaç duyan köylerde, bu ihtiyaçların neler olduğunun yerinde konuşularak karara bağlanıp en kısa sürede projelendirildiğini ve gerekli ekonomik kaynağın da tahsilat komisyonu aracılığı ile sağlandığını belirtmiştir. Bu açıdan KÖYDES Projesi'ni AKTAŞ, seri, isabetli ve çok yerinde bir Proje olarak nitelendirmektedir.²²⁵

AKTAŞ, kırsal kalkınma içerisinde, üretimi teşvik eden yatırımlar ve gelir getirici faaliyetleri, belirli bir altyapı temelini üzerine inşa edilebilecek işler olarak görmektedir. Dolayısıyla AKTAŞ'a göre ancak, kurulmuş olan sağlam bir temel üzerinde bu tür kırsal kalkınma yatırımlarını gerçekleştirebilirsiniz. Bu açıdan AKTAŞ, KÖYDES Projesi'ni altyapı temelini hazırlayan ve böyle bir önceliğe sahip olan bir proje olarak gördüğü için diğer projelerden ayırmakta ve hayata geçirilmesi

²²⁴ Alaattin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²²⁵ Alaattin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

planlanan ya da düşünülüp hayata geçirilemeyen pek çok proje içinde, iyi bir zemin oluşturduğunu düşünmektedir.²²⁶

AKTAŞ; KÖYDES Projesi uygulamalarını gerçekleştirecek teknik personel ihtiyacını, il özel idaresi kaynaklarını kullanarak temin etmeye çalıştıklarını ancak teknik personel temini açısından ciddi sıkıntılar yaşandığını ve bu durumun da bazen işlerin gecikmesine sebebiyet verdiğini belirtmiştir.²²⁷

KÖYDES Projesi'ni süresi, zamanı, parasal kaynağı belirli ve sınırları çizili, spesifik bir proje olarak tanımlayan, Kırşehir Vali Yardımcısı Mustafa HARPUTLU'ya göre ise; bu Proje sayesinde ülkemizde son birkaç yıl içinde, özellikle kırsal alanda altyapıya yönelik büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bunun nedeni olarakta, mülki idari amirlerinin, bir işe başlamadan önce ellerinde ne kadar kaynak olduğunu ve bu kaynaklar çerçevesinde ne kadar zaman içerisinde o işi yapmaları gerektiğini bilmelerini göstermiştir.²²⁸

Mülki İdari Amirleri'nin de belirttiği gibi KÖYDES Projesi, fiziksel altyapının iyileştirilmesine yönelik temel bir proje olup, kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanmasında ve altyapıya yönelik ilerlemeler kaydedilmesinde önemli bir yere sahiptir.

HARPUTLU'ya göre yapılan doğru planlamalar neticesinde, KÖYDES Projeleri çok hızlı bir şekilde uygulanmış ve hemen neticeleri alınmıştır. Diğer uygulamalarda olduğu gibi uzun yıllara yayılmış planlama ya da ödeneğe bağlı olarak yatırım olmasından ziyade, sadece spesifik bir konuda, kaynaklar en baştan ayrıldığı için proje süreleri de baştan belirlenmiş ve seri kararlar alınarak projeler başarıyla uygulanmıştır. HARPUTLU, özellikle KÖYDES projesinin asıl farklılığını, kaynakların en baştan temin edilmesinde görmektedir.²²⁹

---

²²⁶ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²²⁷ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²²⁸ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²²⁹ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

HARPUTLU, kırsal alanlarda ki sorunların çözülebilmesi için her şeyden önce kırsal alanlara yatırım götürülürken dağınıklığın giderilmesi ve yapılacak olan yatırımların düzenli bir biçimde tek merkezden planlanıp, kırsal alanlarda uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Yine HARPUTLU' ya göre, kırsal alanların sorunlarının çözümü için yapılması gereken bir diğer önemli şey ise; ilçelerde özellikle ilçe özel idarelerine, özerklik ya da bu konularda daha rahat çalışma imkânı sağlanmasıdır.²³⁰

Kırsal alanlar ile ilgili bir diğer sorununda, kırsal alana yatırım götüren kuruluşların tamamının yine aynı zamanda kırsal kalkınmaya yönelik kaynaklarda temin etmeleri olduğunu ifade eden HARPUTLU, kaynak aktarımının doğru ve düzenli bir şekilde yapılmadığı takdirde, hedeflere ulaşma konusunda bir takım sıkıntılarla karşılaşmanın kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.²³¹

HARPUTLU'ya göre; özellikle kırsal alanda kalkınmaya yönelik yardım yapılırken, belirlenen asgari geçim standardını yakalayacak şekilde yardımlar yapılmalıdır. HARPUTLU, bu düşüncesinin sebebini ise verdiği şu örnek ile açıklamaktadır:²³²

“Örneğin kırsal kalkınma kapsamında bir çiftçimize hayvan vereceksek, vereceğimiz hayvan sayısının, o çiftçinin o ailenin yaşam standardını, ortalama bir yaşam standardına ulaştıracak bir miktarda olması lazım. Yani süt hayvancılığı ise örneğin, eğer 15 büyükbaş hayvan, bir aileye yılda ortalama 20.000 ya da 30.000 YTL kazandıracaksa o kadar büyükbaş hayvanı o aileye vermek lazım ki o insan artık o işte uzmanlaşsın, aile işletmesini ona göre kurabilsin. Eğer bir aile seracılık yapacaksa, örneğin Ege Bölgesi'nde 10 dönüm ya da 20 dönüm bir sera o ailenin geçinmesi için yeterli ise o kadar miktarda toprağı o aileye temin etmek lazım ki o aile o işi yapsın. Öbür türlü iki dönüm, yarım dönüm, üç dönüm seracılık, üç beş büyükbaş hayvandan oluşan, ne seracı ne hayvancılık ne de çiftçilik olmuyor, böyle de yürümüyor zaten. Birde en önemlisi kırsal alanlara bu yardımları yapan, götüren

²³⁰ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²³¹ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²³² Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

kuruluşlar, fakir insanları, fakir aileleri gözetiyorlar yardımları yaparken. Normalde fakirden ziyade çalışana vermek lazım. Zengin olabilir, olsun. Onun işletmesini büyütmesi için kaynak verelim, büyüksün. Hayvan temin etmemiz gerekiyorsa, temin edelim yapsın. Ama o yardım ettiğimiz vatandaşa da, istihdam etme zorunluluğu getirelim. Örneğin diyelim ki A işletmesi, düzgün çalışan, belirli bir ekonomik büyüklüğü var. Ancak bu işletme ekonomik büyüklüğünü biraz daha büyütmek istiyorsa ki bu konuda bir talebi var, o zaman biz bu işletmeye bunun karşılığı olarak işletmende üç kişiyi beş kişiyi sigortalı olarak çalıştıracaksın demeliyiz. Bunu dediğimiz zaman, hem diğerine belki istediği işi bulmuş oluyoruz hem de burada yardımda bulunduğumuz aile işletmesinin de bu konuda daha da uzanmalaşmasına ve işlerini büyütmesine yardımcı olmuş oluyoruz. Öbür türlü küçük küçük verdiğimiz yardımlarla bir sonuca varılamıyor.”

Kırsal alanlardaki toprağın çok fazla bölünmüş olduğunu ve bu sebeple de, bu yerlerin istenildiği gibi ekilip, biçilememesini, bir diğer önemli sorun noktası olarak gören HARPUTLU’ya göre, başta arazi toplulaştırılması olmak üzere, arazi miras hukukunun da en baştan söz konusu olumsuz durumu ortadan kaldıracak şekilde baştan ele alınması gerektiğini belirtmiştir.²³³

Başarılı tarım olması için, tarımsal alanların optimal büyüklükte olması gerektiğini ifade eden bir başka isim ise Konak İlçe Kaymakamı Ahmet ÖNAL olmuştur.²³⁴ ÖNAL, Türkiye’de ki tarım alanlarının çok bölük pörçük olduğunu ve hala tarım ile uğraşan nüfusun çok fazla olması sebebiyle de bu alanlarda ciddi sıkıntılar yaşandığını dile getirmiştir.²³⁵

HARPUTLU, yukarıda ifade ettiği problem alanları ile ilgili gerekli reformların yapılmasından sonra ise büyük aile işletmelerini kuracak mekanizmaların oluşturması gerektiğini ifade ederek, “Devlet olarak altyapısını hazırlayarak, ekonomik teşvikler vererek, bir kısım sübvansiyonlar veya projeye dayalı kaynaklar temin ederek aslında orta ve büyük aile işletmelerini özendirmemiz lazım. Yani

²³³ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²³⁴ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²³⁵ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

taşıra da ki bölünmüş, tam olarak tanımlanamayan ancak adına çeşitli ekonomik faaliyetler dediğimiz bu alanları, daha spesifik, daha somut, daha bazı şeyler uygulanabilir ve daha planlanabilir bir hale getirmemiz lazım.”²³⁶ demiştir.

HARPUTLU, Devletin belirli merkezler planlayarak ve bu merkezlerin altyapılarını hazırlayarak bu işi, planlı bir biçimde öncü olarak yapmasının daha doğru ve faydalı olacağını düşünmektedir. Bu düşüncesini ise şu sözler ile desteklemektedir.²³⁷

“Hangi bölgede hayvancılık yapılacaksa o bölgede hayvancılığa ilişkin altyapıyı, hangi bölgede tarımsal faaliyetlerde bulunulacaksa yine tarımsal faaliyetlerin hepsinin ayrı ayrı Devlet tarafından planlanması gerekmektedir. Bunlar yapılabilirse kırsal alanlardaki büyük göçler önlenmiş ve bu sayede kırsal alanlardaki insanların daha müreffeh bir yaşam standardına kavuşması sağlanmış olur diye düşünüyorum.”

KÖYDES Projesinin, talebin yerelden gelmesi ve uygulamanın da yerelde kaymakamlıklar eliyle, vatandaşı da içine katacak şekilde gerçekleştirilmesi sebebiyle diğer projelerden ayrıldığını ifade eden Konak İlçe Kaymakamı Ahmet ÖNAL’a göre, bu uygulama biçimi, ileri demokrasi anlayışına da oldukça uygun bir Projelendirme biçimidir.²³⁸

Kırsal alanların oldukça geri kalmış bir durumda olduğunu ifade eden ÖNAL, özellikle yerleşim ve iskân açısından köylerin durumunu çok kötü olarak nitelendirmiştir. Yine benzer bir şekilde kırsal alanlarda yaşayan insanların, ekonomik seviyelerini yükseltecek nitelikte planlı tarımsal faaliyetlerin yapılamadığını, dünyanın değişik yerlerinde başarı ile uygulanan tarım politikalarının ise çok fazla uygulanamadığını da sözlerine eklemiştir.²³⁹

---

²³⁶ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²³⁷ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²³⁸ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²³⁹ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

KÖYDES Projesi'nin özellikle tarım olmak üzere, belirli alanlara yayılarak sürdürülmesi gerektiğini ifade eden AKTAŞ ayrıca;²⁴⁰

“Görölmüştür ki eğer sürece, yerel yöneticiler, muhtarlar, kaymakamlar, valiler katılırsa, ihtiyaçlar doğru tespit edilir ve ödenekte gönderilirse, Türkiye’de güzel işler ortaya konabilmektedir. Türkiye’de KÖYDES benzeri uygulamalar devam ettirilmelidir. KÖYDES çok güzel bir uygulama olmakla birlikte acı olan taraf şudur. İllerimizde valilerimiz, ilçelerimizde kaymakamlarımız, belediye başkanlarımız, köylerimizde köy muhtarlarımız seçilerek-atanarak görevlerini güzelce yürütür ve bundan sonrada yürütmeye hazırken, KÖYDES Projesinden başka herhangi bir projede yoktur. Örneğin herhangi bir kaymakamımızın elinde şu anda KÖYDES’in dışında buna benzer bir enstrümanda yoktur. Dolayısıyla KÖYDES’in belki bu kadar başarılı olarak gösterilmesi de, başka bir açıdan bakarsak bu güne kadar yerel yöneticilerin eline buna benzer inisiyatifler verilmemesi, verilince de ‘aa bizim kaymakamlarımız ne kadar başarılı’ denilmesinden kaynaklanmaktadır. Demek ki başka kaynaklar verilse, başka projeler sunulsa kaymakamlarımız onlarda da başarılı olacaklardır.” demiştir.

KÖYDES’i, Yüksek Planlama Kurulu kararlarıyla belirlenmiş sadece belirli öncelikleri olan ve bu amaca hizmet eden ve belirlenen bu amaç dahilinde tahsis edilmiş özel ödeneği bulunan bir proje olarak tanımlayan Torbalı İlçe Kaymakamı Zeki ARSLAN’a göre, KÖYDES; Cumhuriyet tarihinde ki en isabetli Projedir.²⁴¹ Proje uygulamaları için ciddi bir kaynak ayrılması sebebiyle, altyapısının da ona göre oluşturulduğunu ifade eden Arslan, bu Proje için, KHGB ve kaymakamların devreye sokulduğunu ve KHGB için yeni kanuni düzenlemeler yapılarak yapısının değiştirildiğini belirtmiştir.²⁴²

ARSLAN’a göre, KÖYDES Projesi, diğer projelerden farklı olarak somut olarak iki konuyu ön plana çıkarmış ve bunlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlar, içme suyu ve yol hizmetleridir. Yani diğer hizmet alanlarını hedef olarak koymamıştır.

²⁴⁰ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴¹ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴² Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

Yine ARSLAN'a göre Projenin en büyük başarısı, Hükümetin bunları ciddi olarak düşünüp, konuyu ciddiye alıp, bu işe kaynak aktarması ve takibini yapmasıdır.²⁴³

ARSLAN, kırsal alanı, mal ve hizmet üretimleri açısından yeniden tanımlanması gereken bir kavram olarak nitelendirmektedir. HARPUTLU' da benzer bir şekilde, kırsal alanlarda okul, yol, içme suyu gibi sorunların çok fazla olduğunu ve hala kırsal alanlardan kentlere büyük göçlerin engellenemediğini belirterek, henüz kırsal alanların açık ve net bir tanımının bile yapılamamış olmasının büyük bir eksiklik olduğundan bahsetmektedir.

ARSLAN' a göre;²⁴⁴ “Kırsal deyince normalde kasaba ve köyleri anlıyoruz. Ama İzmir'i düşününce Hakkari'de kırsal gibi geliyor. Bu sebeple kırsalın beklide da bir tanımını yapmak lazım. İl olarak, ilçe olarak, köy olarak değil de genel olarak. Mesela İstanbul'a göre Çankırı kırsal gibi düşünülüyor, o halde Çankırı'nın bütünü düşünmek lazım, göç veren bir yer. Yozgat mesela göç veren bir yer. Diyarbakır da aynı şekilde göç veren bir yer. Bu açıdan bakıldığında Diyarbakır'da kırsalmış gibi duruyor. Neden kırsal böyle duruyor çünkü vatandaş bazı mal ve hizmetlere ulaşamıyor, ulaşmanın maliyetleri yüksek. Yani onu da o kategoriye yerine göre koymak gerekiyor. İlla, illerde, şehir dememek lazım, bazen illerde vatandaşın memnuniyet durumuna göre kırsal içerisinde yer alabilir, en azından ben öyle düşünüyorum.”

3.3.5. KÖYDES Projesinin Kırsal Ve Toplumsal Kalkınma Unsurları Açısından Değerlendirilmesi

Kırsal alanların temel altyapı ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla 2005 yılından bu yana uygulanmasına devam edilen KÖYDES Projesi, gerek hizmet ihtiyacı için belirlemiş olduğu öncelikler gerekse de Projenin hayata geçirilmesi aşamasında kurumların ve şahısların üstlenmiş oldukları roller sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.

---

²⁴³ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴⁴ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

Bu konu ile ilgili olarak AKTAŞ; kırsal ve toplumsal kalkınma projelerini, kaymakamlık olarak ihtiyaç dâhilinde kendilerinin hazırladıklarını ve ilgili yerlere teklif ettikten sonra, aldıkları ödenekler çerçevesinde bunları gerçekleştirip, vatandaşın hizmetine sunduklarını; KÖYDES Projesi ile ilgili olarak doğrudan Maliye Bakanlığında alınan ödenekler çerçevesinde, bu Projeye ilişkin kaynak ihtiyacının karşılandığını belirtmiştir.²⁴⁵

AKTAŞ'a göre KÖYDES Projesi, Cumhuriyet tarihinde eşi ve benzeri olmayan örnek bir projedir. Kırsal alanların sorunlarına birebir çözüm olmuştur. AKTAŞ, bu proje sayesinde, yapılan işleri doğru ve düzenli bir şekilde takip ederek ve gelen ödenekleri ekonomik ve planlı bir şekilde kullanarak, birden çok işi bitirebilme imkânına sahip olduklarını ve bu sayede çok sayıda projeye imza attıklarını ifade etmiştir.²⁴⁶

AKTAŞ, içme suyu ve yol problemlerinin, KÖYDES Projesi'nin en önemli parçası olduğunu söylemektedir. O'na göre bu çerçeveden bakıldığında KÖYDES Projesi ile yapılan öncelik tespiti doğrudur. Ancak bu konuların dışında önemli bir başka noktaya daha dikkat çeken AKTAŞ'a göre, KÖYDES Projesi kapsamında içme suyu ve yol ihtiyaçlarının yanında tarımsal altyapıyı da güçlendirecek bir takım işler de olmalıdır.²⁴⁷

AKTAŞ, KÖYDES Projesi uygulamalarında mümkün olduğunca vatandaş da işin içerisine katmaya çalıştıklarını ve Projenin hayata geçirilmesinde, köylünün istek ve taleplerinin azami bir şekilde dikkate alındığını belirtmiştir.²⁴⁸

HARPUTLU ise, başta İçişleri, Sanayi ve Ticaret, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı gibi pek çok bakanlık ve taşrada görev yapan bağımsız bölge müdürlüklerinin, kırsal alanlar ile ilgili yatırım yapmaya yetkili ve görevli olduklarını ifade etmiştir. HARPUTLU'ya göre, bu durumun doğal bir sonucu

---

²⁴⁵ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴⁶ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴⁷ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁴⁸ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

olarak, söz konusu kurumların taşradaki en üst temsilcilerinin valiler ve kaymakamlar olması; her bakanlığın ayrı ayrı, dolayısıyla da diğer bakanlıkların kuruluşların da yine kaymakam ve valilere bağlı olması sebebiyle, bu tür projelerin tamamının mülki idari amirleri ilgilendirdiğini söylemiştir.²⁴⁹

HARPUTLU, şimdiye kadar ki sistemimizde bu dağınıklığın belki bir avantaj olarak kullanılmış olabileceğini ancak bundan sonra kırsal alanlara yatırımlar yapılacaksa, bu dağınıklığın giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yani HARPUTLU'ya göre her bakanlığa ayrı ayrı görev ve planlama yapması, altyapı düzenlemesi, bunun için kaynak ayırması, israfa neden olmaktadır. Dolayısıyla kırsalda yatırım yapan kuruluşların tek elde toplanması gerekmektedir.²⁵⁰

HARPUTLU, kırsal alan sorunlarının çözümlenebilmesi için kırsalda ekonomik, sosyal, kültürel saikler göz önüne alınarak bir takım yerleşim merkezleri, özellikle tarımsal ve diğer altyapı yatırımlarının planlanarak götürüleceği bir takım cazibe merkezlerinin oluşturulması gerektiğini düşünmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak HARPUTLU;²⁵¹ “Ancak benim burada vurgulamaya çalıştığım şey bir yeri tespit edip bütün insanları veya çevresinde ki bütün yerleşim yerlerini oraya bağlalım değil. Şimdi Anadolu’da hepimiz görüyoruz. Bazı yerleşim yerleri, kendi buldukları ortamın sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, ulaşım vb. nedenlerden dolayı, insanlar oraları birinci derecede yerleşim yerleri olarak görüyorlar. Yani orası doğal cazibe merkezi oluyor. Kendiliğinden gelişiyor. Bizim böyle yerleri önceden kestirip, kendiliğinden gelişen ya da gelişme potansiyeli olan yerleri merkez olarak veya öncelikli olarak belirlememiz gerekiyor. Yoksa A şehrini merkez seçtim, çevresindeki 5 köy gelin siz de böyle yerleşeceksiniz demekle olmuyor. Çünkü insanların kültürel olarak, tarihsel olarak veya değişik benzeri nedenlerden dolayı birbirleriyle olan bağları mesafenin yakınlığı ya da uzaklığı ile ilgili değildir. O yüzden bu tür nedenlerin çok iyi gözetilmesi gerekir. Sosyolojik

---

²⁴⁹ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁵⁰ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁵¹ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

nedenler göz önünde bulundurularak bu tür merkezi yerlerin belirlenmesi lazım.” demiştir.

Kırsal alanların belki de en önemli sorunlarından birisinin su sorunu olduğunu belirten HARPUTLU, bu suyun tarımsal alanlarda da sürdürülebilir ve ekonomik olarak kullanılmasının çok ciddi bir problem olduğunu dolayısıyla suyun, tarımsal alanlarda hizmet üretebilecek insanların kullanımına sorunsuz bir şekilde sunulabilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁵² Konuyu bir örnek ile açıklayan HARPUTLU şu hususlara dikkat çekmiştir,²⁵³

“Örnek vermek gerekirse, bir vatandaşımız orada seracılık yapacaksa, buna yönelik sulama sistemlerinin hazırlanması, sanayi tipi tarımsal ürün üretecekse buna yönelik altyapıların hazırlanması yine damlama sulamaydı, yağmurlama sulamaydı değişik benzer sulamalarda, suyun optimum kullanılmasına yönelik yatırımların hazırlandığı, uygun hale getirildiği cazibe merkezleri şeklinde yerleşim birimleri oluşturulabilir diye düşünüyorum.”

HARPUTLU kırsal alanların sorunlarının tespit edilmesi aşamasında herhangi bir problem olmadığını, en önemlisinden en önemsizine kadar hepsinin zaman içerisinde tespit edilip, öğrenilebildiğini, bu noktada tüm problemin, önem sırasının kime göre ve neye göre belirleneceği konusunda ortaya çıktığını belirtmiştir.²⁵⁴

HARPUTLU,²⁵⁵ “Örneğin bir yerde içme suyu yetersizliğinden dolayı salgın hastalık tehlikesi baş gösterme riski varsa herkes kabul eder ki birinci öncelik bu sorunun halledilmesidir. Ancak bazı yerlerin altyapı vb sorunları çözümlenmiş olduğu için A köyü ile kıyaslama yaptığınızda belki derecelemeye sıralamaya bile girmeyecek bir ihtiyaç söz konusu olabiliyor. Ancak o köye baktığınızda o köyün kendi ihtiyaç önceliğine göre yaşam kaliteleri açısından o ihtiyaç önemli bir ihtiyaç olabiliyor. Dolayısıyla bu önceliklerin belirlenmesinde ki zaten KÖYDES’te şartlı

---

²⁵² Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁵³ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁵⁴ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁵⁵ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

para geldiği için bu durum belirtiliyor şu iş için olacak diye. Bu sebeple çok fazla sorun yaşanmıyor. Ancak muhtarlar bu bağlamda etkili oluyor tabii ki, o ilçenin il genel meclisi üyeleri ya da o köyden varsa o köyün temsilcileri belirleyici oluyor. Yine bölgenin siyasi vekilleri de önemli derece etkili olan isimlerdir. Ancak neticede KÖYDES Projeleri uygulanırken, ben şahsen hiçbir çalıştığım ilçede muhtarların birbirlerine itiraz edip ‘sizin köyünüze istemiyoruz, bizim köyümüzde daha acil olanı var’ denildiğini hatırlamıyorum. Çünkü zaten aynı yerde yaşıyor bu insanlar. Ortak akılla hangisinin ihtiyacının daha öncelikli olduğunu tespit ediyorlar zaten. Yani birisinin içme suyu problemi varken öbürünün işte efendim benim tarlada mahsulüm susuzluktan yamıyor, önce ben istiyorum demiyor yani. O sıralamayı bir şekilde belirliyorlar, bir denge oluşturuyorlar mutlaka. Evet vatandaşın arazisinde ki ürünlerin kurumaması da çok önemli ama diğer taraftan diğerinin içme suyu da çok önemli. Ancak vatandaşımız bu konuda çok anlayışlı. Konuştunuz zaman, izah ettiniz zaman, alıp birlikte gidip baktınız zaman sorunlar hemen halledilebiliyor.” demiştir.

ÖNAL’a göre ise, toplumların kalkınması değişik biçimlerde gerçekleşmektedir ve bunların en önemlilerinden birisi de altyapı çalışmalarıdır. Dolayısıyla bir toplumun modern ve ekonomik açılardan gelişebilmesi için o yerin altyapı problemlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kalkınma için bu bir ön koşuldur.²⁵⁶

ÖNAL’a göre, KÖYDES Projesi bu anlamda başarıyla uygulanan, kırsal kesimin yol ve içme suyu probleminin tamamen ortadan kaldırmaya yönelik bir çalışmadır. Yine ÖNAL’a göre, KÖYDES Projesi, 22 yıllık idarecilik yaşamında ki gördüğü en kararlı ve ciddi olarak uygulanan Proje olarak dikkat çekmektedir.²⁵⁷

ÖNAL, söz konusu Proje kapsamında gönderilen ödeneklerin sadece içme suyu ve yol çalışmalarına harcanabildiğini, bunların dışında hiçbir yere

---

²⁵⁶ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁵⁷ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

harcanamadığını zaten KÖYDES Projesinin asıl amacının da içme suyu ve yolu olmayan herhangi bir yerleşim yeri kalmaması olduğunu belirtmiştir.²⁵⁸

Projenin neden sadece yol ve içme suyu ihtiyaçları üzerine yoğunlaştığı konusunda ise ÖNAL;²⁵⁹ “Bir köy yeri düşünün, orada devlet beklenen ihtiyaçlar nelerdir; eğitimidir, sağlıktır, ulaşımıdır ve içme suyudur. Eğitim ve sağlık zaten ilgili bakanlıkların görev alanı içerisinde yapıldığına göre, içme suyu ve yol gibi problemleri olan yerlerde ki sorunlarda bu KÖYDES Projesi ile çözümlenmeye çalışılmış ve ülkemizde de büyük oranda bu sorunlar çözülmüştür.” demiştir.

KÖYDES çalışmalarında kaymakamlıkların ve kaymakamların rolünün çok büyük olduğunu ifade eden ÖNAL, KÖYDES Projesi ödenek taleplerinin kaymakamlıklardan gittiğini, dolayısıyla kaymakamların bir ön çalışma yaparak ihtiyaçları bu şekilde tespit ettiklerini ve buna göre ödenek talep ettiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla ÖNAL’a göre, kaymakamlıklar ve orada görev yapan kaymakamların, bu Proje kapsamında birinci derecede, çok önemli bir rolü vardır. Bu önem, sadece teklif aşamasında değil, uygulama aşaması açısından da oldukça büyüktür. Çünkü ödenekler alındıktan sonra ihaleler, KHGB başkanı sıfatıyla kaymakamlar tarafından yönlendirilip, yapılmaktadır. Ayrıca ihalenin proje şartlarına uygun olarak yapılıp yapılmadığı yine teknik elemanlarla birlikte kaymakamlar tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla KÖYDES Projesinin daha en başından yani planlanması aşamasından uygulama sürecinin en sonuna ve kontrolüne kadar kaymakamlarımızın birinci derecede rolü vardır.²⁶⁰

ÖNAL, KÖYDES Projesi’ne daha farklı bir bakış açısı getirerek, düşüncelerini şu şekilde ortaya koymuştur:²⁶¹ “İzmir açısından da ele aldığımızda, bu konuda (KÖYDES Projesi) en çok yatırım yapılan Kiraz İlçesini örneğin ele alırsak, çok az kişinin belki birkaç kişinin yaşadığı, yerlere bile içme suyu hizmeti götürüldü ve o yerler çok zor coğrafi şartlara sahip olduğu içinde çok büyük paralar harcandı.

²⁵⁸ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁵⁹ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶⁰ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶¹ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

Dolayısıyla insan bazen şunu da düşünüyor. Bir mezrada bir su çalışması yaptığınızda, kişi başına harcadığınız meblağ çok yüksek oluyor. Ancak bir şehirde, benzer bir hizmeti verdiğinizde onlarca yüzlerce insana o hizmet ulaştığı için kişi başına maliyette buna göre oldukça düşük oluyor. İşte bu yüzden bazen insan kişi başına bu kadar para harcanmalı mı diye düşünüyor ancak dediğim gibi gelişmekte olan bir ekonomiyse, dünyada önemli bir noktada olan demokrasiyi diyorsanız o yerde bir kişi yaşasa bile, o yere içme suyunu götürmek zorundasınız. Bu devletin temel görevidir. Bu anlamda KÖYDES oldukça güzel bir hizmettir.”

ÖNAL KÖYDES Projesinin uygulama sürecini ise şu şekilde özetlemektedir:²⁶² “Her ilçede KHGB var. Bu birliğin başkanı kaymakam, yönetim kurulu üyeleri de o ilçenin il genel meclisi üyelerinden bazıları ve köy muhtarlarından bazıları yani köy muhtarları temsilcileri ve il genel meclisi üyeleri temsilcileri o yöreyi temsil ediyor. Şu şekilde yapılıyor öncelikle, KÖYDES çerçevesinde bir sonraki yıl için yatırım programına alınabilecek yerler için tüm köylerden teklif alınıyor. Köy muhtarlarımız bir içme suyu sorunu ya da bir yol ihtiyacı varsa bunu kaymakamlığa yazılı olarak bildiriyorlar. Sonra kaymakamlıklarda bir teknik ekip oluşturuyorlar ve bu teknik ekip gidip yerinde incelemelerde bulunuyor. Yani köy muhtarları tarafından ihtiyaç olarak bildirilen unsurların gerçekten bir ihtiyaç olup olmadığını tespit için incelemelerde bulunuyorlar. Bu tespitler sonunda KHGB yönetim kurulu toplanıyor ve kendilerine ayrılan ödenek çerçevesinde öncelikleri belirliyor. Gerçekten çok ihtiyacı olan, eğer içme suyu ihtiyacı varsa bu yoldan daha önceliklidir ve bu sebeple içme suyuna öncelik veriliyor. Bu tespitler yönetim kurulu tarafından kabul ediliyor ve Valiliğe bildiriliyor. Valilikte onu onayladıktan sonra belirtilen ödenek KHGB’ye gönderiliyor ve ihaleler yapılıyor, işler gerçekleştiriliyor. Bu durumda tabii ki köy muhtarı da o talepleri vatandaşların ihtiyaçlarını gözetenek aldığı için, en alt nokta olan vatandaşın seviyesine indiği için bu Projeyi beğeniyor ve başarılı buluyorum.”

ÖNAL, yerel yönetimler açısından teknik personel sorununun gerçek ve ciddi bir sorun olduğunu ancak bu sorunu sadece yerel yönetimlerin değil, illerinde

---

²⁶² Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

yaşadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin yönetim sistemi içerisinde il sisteminin var olduğunu, dolayısıyla ilçe sistemi mevcut olmadığı için de, ilçelerde genel olarak teknik personel anlamında çok ciddi sıkıntılar yaşandığını, dolayısıyla teknik kontrollerin ancak il özel idaresine bağlı olan teknik personeller aracılığıyla yapılabildiğini söylemiştir.²⁶³

ÖNAL'a göre, özellikle her ilçe kaymakamlığında bir adet kurum avukatı ve benzer bir şekilde teknik personel mutlaka olmalıdır. Bunun sebebini ise ÖNAL şu örnek ile açıklamaktadır.²⁶⁴

“Örneğin Bergama ilçemizin bildiğim kadarıyla 100'ün üzerinde köyü var ve Bergama, İzmir merkeze çokta yakın olmayan, uzak bir ilçe. Bergama'nın diyelim A köyüne İzmir merkezden 4-5 saatte gidiliyor, 4-5 saatte de geri dönülüyor. Dolayısıyla İzmir'den oraya bir teknik elemanın gitmesi çokta mantıklı bir şey değil. Giden teknik eleman açısından da düşündüğümüzde çok istekli gittiklerini söyleyemeyiz. Dolayısıyla 4 saat, 5 saat yolculuktan sonra gidip yapılan işi ciddi olarak kontrol etmelerini beklemekte çok gerçekçi olmayacaktır. Ondan dolayı hiç olamazsa çok büyük ilçelerde, köy sayısı fazla olan ilçelerde veya merkeze uzak olan ilçelerde teknik eleman istihdam edilmesi çok daha doğru olacaktır diye düşünüyorum.”

ARSLAN ise, KÖYDES Projesi uygulamalarında, kaymakamlar ve valilerin çok iyi motive edildiğini, tüm mülki idari erkanın bu projenin hayata geçmesi gerektiğine inandığını, bu sebeple de kaymakamların tamamının, bu Projeye dört elle sarıldıklarını ifade etmiştir.²⁶⁵

ARSLAN, KÖYDES Projesi'ni, Cumhuriyet tarihinin, ülke genelinde uygulanıp başarı yüzdesi en yüksek olan Projesi olarak nitelendirmiştir. Yine ARSLAN'a göre KÖYDES Projesi iyi düşünülmüş, iyi organize edilmiş, iyi uygulanmış ve denetimi de mülkiye müfettişleri ve valilerce iyi yapılmış, doğru bir

²⁶³ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶⁴ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶⁵ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

projedir. Bu Proje kapsamında planlanan, ihalesi yapılan işlerin tamamı gerçekleştirilmiştir.²⁶⁶ Ayrıca ARSLAN, KÖYDES Projesi önceliklerinin içme suyu ve yol olarak belirlenmesini de oldukça doğru ve isabetli bir tercih olarak görmektedir.²⁶⁷

KÖYDES Projesi uygulama sürecini ise ARSLAN, kendi uygulamalarından örnek vererek şu şekilde özetlemiştir:²⁶⁸

“Ankara o yıl ödenek aktarılacak ilin altyapı durumu, gelişmişlik durumu vb. şeylerini dikkate alarak objektif kriterlere göre o ilin alacağı ödeneği belirliyor. O ile o kaynak gönderildiğinde valinin başkanlığında ki komisyona, bizim, ilçemizin öncelikleri kapsamına giren işlerle ilgili isim isim teklif yapmamız gerekiyor. A köyünün içme suyu, B köyünün yolu, C köyünün kanalizasyonu gibi. Bu ihtiyaçları doğru ve isabetli bir şekilde tespit edip o toplantıda ihtiyaçlarımızı talep edebilmemiz için bizim hazırlıklı gitmemiz gerekiyor. Peki, bunu nasıl yapıyorduk? Kaymakam zaten bulunduğu konum itibarıyla köylerini ve muhtarlarını çok iyi tanıyan veya tanımak zorunda olan birisidir. Aslında bu sebeple ihtiyaç tespitlerini direk kendisinde yapsa çok hatalı tespitler yapmaz ama şahsen ben öyle yapmadım. Muhtarlarla toplantı yapıldı bu toplantıya seçimlerle gelmiş o köyün il genel meclisi üyeleri var yani seçimden çıkan, köy bazında ve ilçe bazında kimler varsa dahil oldu. Yerel katılım tamdı. Herkes dahil oldu. Her şey orada tespit edildi. Her köyün problemleri dinlendi, kriterlere vuruldu. Mesela içme suyu sıkıntısı nerelerde çekiliyor, daha sonra ikinci aşamaya geçtik. Yol; bunlar tamamsa üçüncü aşamaya geçtik. Bunları belirledik ortak bir mutabakat sağladık. Örneğin iki tane içme suyuna ihtiyacı olan köy çıktı. Bir tane de 10 tane içme suyu ihtiyacı olan köy çıktı. Siz hangisini tercih ettiniz sıralamada dersiniz, birinci önceliği, nüfus yapısı büyük olan köylere verdim. Hizmetten daha çok kişi faydalanacak diye. Problemlerin tespiti aşamasında katılımı düzgün ve ideal seviyede sağlayabilerseniz, hata yapma yüzdeniz düşer bu da başarı yüzdenizi artırır, bu bir. İkincisi, bir köye yatırım planlamasanız bile müşterek karar aldığımız için hiç yatırım almayan köylerde bu işleri sahipleniyor, takip ediyor. Ama

---

²⁶⁶ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶⁷ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁶⁸ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

hiç sormadan yaparsanız insanlık halidir küskünlük olabilir ‘orda hiç bize sormadınız bir derdiniz var mı demediniz nasılsın demediniz’ denir mesela. Ama sorulduğu için ‘doğru o köyün hakkıydı, önce o yapılıns bizimki biraz daha bekleyebilir’ dediler. Bu sebeple zaten başarılı olundu.”

KÖYDES Projesi uygulamalarında karşılaşılan en büyük sıkıntının, direk kaymakama bağlı teknik bir büro olmayışı olduğunu söyleyen ARLAN, bu eksiklik sebebiyle Projeleri yürütürken başka kurumların teknik personellerini kullanmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir.²⁶⁹

3.3.6. KÖYDES Projesinin İdari Ve Mali Açından Değerlendirilmesi

2005 yılında 200.000.000 TL lik bir ödenek ayrılması ile başlanan KÖYDES Projesine, günümüze değin 5.725.000.000. TL lik parasal bir kaynak ayrılmıştır.

Maliye Bakanlığı’nın hiçbir konuda kedilerine en ufak bir yönlendirme de dahi bulunmadığını ve hiçbir şeye karışmadığını ifade eden AKTAŞ, KÖYDES Projesini idari ve mali açıdan çok seri bir iş olarak nitelendirmektedir.²⁷⁰

AKTAŞ,²⁷¹ “Biz ihtiyacımız bu kadar dedik, onlar o kadar para gönderdiler ve bizlerde o işler için bu paraları harcadık. Sonradan bu harcamaları da müfettişler teftiş etti. Her 2-3 yılda bir Mülkiye Müfettişlerince teftişe tabiyiz biliyorsunuz, geldiler baktılar hesaplarımıza. Ancak İçişleri Bakanlığı bunun yanı sıra Mülkiye Müfettişlerine bu KÖYDES’i ayrıca özel olarak teftiş ettirdi” demiştir.

HARPUTLU, KÖYDES Projesi ile birlikte çok tecrübe kazanıldığını belirttikten sonra, Proje uygulamasında ki en önemli sıkıntılarının, projeyi hazırlayacak, uygulayacak, planlamasını, denetimini ve bittiğinde kabulünü yapacak teknik eleman bulamamak olduğunu ve hala da bu sorunun devam ettiğini belirtmiştir. Ancak bu sorunun çözümlenemeyecek bir sorun olmadığını ve yapılacak

²⁶⁹ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁷⁰ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁷¹ Alaatin AKTAŞ ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Bayındır İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

kanuni bir düzenleme ile piyasadan hizmette satın alınıp, problemin çözülebileceğini eklemiştir.²⁷²

KÖYDES Projesi'nin spesifik bir proje olmasından dolayı, sadece gönderildiği konu ile ilgili olarak harcama yapabildiğini ifade eden HARPUTLU, bundan sonra uygulanacak projelerin daha başarılı olabilmesi için, özellikle ilçe özel idarelerine tüzel kişilik kazandırılmasının yerinde olacağını ve projeyi yürütecek olan mülki idari amirlerine, o bölgedeki ihtiyaçların neler olduğunu tespit etme serbestisinin verilmesi gerektiğini bir kez daha vurgulamıştır.²⁷³

ÖNAL, KÖYDES Projesi uygulamalarının aksamamı için az sayıda da olsa hizmet ödenekleri noktasında bazen bir hizmet ödeneğinin başka bir hizmet ödeneğine aktarımı yapıldığı ifade etmiştir.

ÖNAL'a göre;²⁷⁴ “Örnek vermek gerekirse, bir su çalışması yapılacağında eğer su kaynağı bulunamamışsa ya da var zannedilip o yerde su kaynağına ulaşılamamışsa mecburen bu kaynaklar başka hizmetlere kaydırılmak zorunda kalındı. Ama bu, dediğim gibi çok sınırlı sayıda olan istisnai bir durumdu. Bu konu üzerinde ciddi olarak çalışan kaymakamlıklar, ki ben bütün kaymakamlıklarımızın bu konu ile ilgili olarak ciddi bir şekilde çalıştıklarını ve hem doğru tespitler yapıp, konuyu doğru bir şekilde uyguladıklarını düşünüyorum. Bütçeleme açısından, harcama yapılması ve uygulanması açısından önemli sorunlar ile karşılaşmadığını düşünüyorum, en azından İzmir açısından.” demiştir.

ARSLAN ise; KÖYDES Projesinin kırsal kalkınma gibi geniş bir kavram açısından tek başına yeterli olamayacağını ancak kendi hedeflediği amaçlara ulaşma bakımından oldukça başarılı olduğunu belirtmiştir.²⁷⁵ ARSLAN'a göre, Proje öncelikleri olarak belirlenen altyapı yatırımlarında yani içme suyu, yol ve kanalizasyon gibi konularda çok ciddi aşamalar kaydedildiğini ancak bu durumun

---

²⁷² Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁷³ Mustafa HARPUTLU ile 25.01.2011 tarihli görüşme, Kırşehir Valiliği, Kırşehir.

²⁷⁴ Ahmet ÖNAL ile 24.01.2011 tarihli görüşme, Konak İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

²⁷⁵ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

kırsal kalkınma açısından bakıldığında tek başına yeterli olmayıp, sadece temel problemlerin çözümüne katkı sağladığını ifade etmiştir. Çünkü ARSLAN'a göre, kırsal kalkınmayı sağlayacak diğer etmenler ancak bu temel üzerine bina edilebilecek şeylerdir. Yani bu Projede sağlanan %100 uygulama başarısı, kırsal kalkınma açısından ancak çok ciddi ve güzel bir başlangıç için temel oluşturmaktadır.²⁷⁶

3.4. KÖYDES PROJESİNİN KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİ AÇISINDAN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

İlçelerde uygulanan kırsal ve toplumsal kalkınma projelerinin, gerek projelendirilme gerekse de uygulanma aşamalarında kaymakamlıklar ve özellikle de kaymakamlar hem saygınlıkları, hem de bilgi ve tecrübeleri ile birinci derecede öncü bir rol oynamaktadırlar.

KÖYDES Projesi'nin bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinden temel farkı; bu proje ile köy altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi için ilk defa merkezi hükümet bütçesinden doğrudan kaynak aktarılması ve aktarılan bu kaynaklarında kalkınma projeleri ile ilgili bakanlıkların herhangi bir yönlendirmesi veya müdahalesi olmaksızın doğrudan Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla, yereldeki ihtiyaçlar için anında ve yerinde tespitlerde bulunularak kullanılmasıdır.

Mülki İdari Amirlerince, Cumhuriyet tarihi boyunca eşi ve benzeri olmayan oldukça geniş kapsamlı bir proje olarak nitelendirilen KÖYDES Projesi uygulamaları ile yalnızca kendi görev yaptıkları ilçelerde ki köylerin altyapı sorunlarının değil tüm ülke sathında bu projenin uygulandığı her ilçe ve köy özeğinde bu Proje sayesinde temel altyapı sorunlarının çok büyük oranda çözümlendiği ifade edilmiştir.

Kırsal alanları oluşturan köylerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda ödeneğin, merkezi hükümet tarafından herhangi bir aracı ya da başka herhangi bir şart olmaksızın doğrudan tespit edilen altyapı ihtiyaçları doğrultusunda

---

²⁷⁶ Zeki ARSLAN ile 21.01.2011 tarihli görüşme, Torbalı İlçe Kaymakamlığı, İzmir.

kullanılması sebebiyle KÖYDES Projesi, kırsal kalkınma hedeflerini mali açıdan karşılayacak nitelikte bir proje olarak nitelendirilmektedir.

Benzer bir şekilde altyapı ihtiyaçlarının tespiti ve projelendirilmesi sürecini başta kaymakamlıklar ve kaymakamlar olmak üzere yerelin kendisine bırakması sebebiyle de yine idari açıdan kırsal kalkınma hedeflerine ulaşılabilecek nitelikte bir Proje olarak görülmektedir.

Görüşülen Mülki İdari Amirlerine göre KÖYDES Projesinde asıl önceliğin yol ve içme suyu olarak belirlenmesi, kırsal alanların kalkınması ve gelişmesi açısından doğru ve yerinde bir öncelik belirleme olarak nitelendirilmiştir. Çünkü temel altyapı sorunları devam eden kırsal bir alanı kalkındırmak için yapılacak her türlü sosyal ve ekonomik çabanın temel altyapı eksikliği sebebiyle istenilen sonuca ulaşamayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca KÖYDES Projesi ile asıl öncelik olarak belirlenen yol ve içme suyu ihtiyaçlarının karşılanması hedeflerinin yanı sıra kırsal alanların kalkınması için üçüncü bir hedef olarak tarımsal altyapının güçlendirilmesine yönelik bir takım çalışmaların yapılması gerekliliğine de özellikle Kırşehir Vali Yardımcısı Mustafa HARPUTLU ve Bayındır Kaymakamı Alaattin AKTAŞ tarafından vurgu yapılmıştır.

Görüşülen Mülki İdari Amirleri gerek kendi KÖYDES Projesi uygulamalarında gerekse ülkemizin diğer coğrafyalarında ki pek çok KÖYDES Projesi uygulamalarında, bu projelerin ilçelerde hayata geçirilmesinde kaymakamların birinci derecede aktif bir rol oynadıklarını ancak, proje önceliklerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ile projelerin somut ve uygulanabilir bir hale getirilmesinde köy halkının bizzat kendisinin ya da kendisini temsil eden köy ihtiyar heyetlerinin ve köy muhtarlarının önemli bir yere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Yine görüşülen Mülki İdari Amirlerine göre KÖYDES Projesini bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projeleri arasında daha özel ve daha önemli bir konuma getiren en önemli unsur, bu Projenin sadece ve sadece köylerin altyapı

ihtiyaçlarından olan köy yolları ve köy içme suları hizmetlerinin karşılanmasına yönelik somutlaştırılmış hedeflere yönelmiş olmasıdır.

Ayrılan ödenekler ve yapılan çalışmalar sadece bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak planlanmıştır. Dolayısıyla KÖYDES Projesi ile kırsal alanın kalkınması için geniş çaplı hedefler planlanmayarak kaynak ve zaman israfından sakınılmış ve Proje bu şekilde başarıyla uygulanmıştır.

SONUÇ

Kırsal ve toplumsal kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi açısından KÖYDES projesinin incelenmesi ülke düzeyinde çok yaygın ancak yeni bir proje olması açısından önem taşımaktadır. Kırsal ve toplumsal kalkınma projelerinin incelenmesinin yanında esasen kırsal alan, kırsal yerleşimler, kırsal kalkınma gibi kavramların incelenmesi önem taşımaktadır.

Kırsal alan, karşıtı olarak gösterilen kentsel alan ile birlikte açıklanmaktadır. Kırsal alan, kır, köy kavramları arasında geçişler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Bununla birlikte kırsal kalkınma, köy kalkınması ve toplum kalkınması kavramları da çoğu zaman birbiri yerine kullanılmakta ancak ayrışan yönleri ile bazı farklılıkları da içermektedir.

Kırsal ve toplumsal kalkınma kavramı mekânsal, nüfusa dair ekonomik ve sosyal anlamları da içeren geniş bir kavramdır. Kırsal ve toplumsal kalkınma fiziksel ve ekonomik anlamda refah düzeyindeki artışı altyapısal iyileşmeyi kapsarken esasında devletin üzerine düzen görevleri de gözler önüne sermektedir. Toplumsal kalkınma yönü ile ise bu kalkınma çabalarına halkın katılımı ve katkısı unsurlarını içermektedir.

Tarımsal kalkınma ve kırsal kalkınmanın bir arada düşünöldüğü Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, ekonomik yapısı tarıma dayalı olan ve nüfusunun büyük bir kısmı kırsal bölgelerde yaşayan bir ülke durumundaydı.

Planlı Dönemde ise sanayileşme, kentleşme kalkınmanın temel unsuru olarak hedeflenmiştir. Tarımsal kalkınma açısından ise üçüncü plandan itibaren tarımsal sanayinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bununla beraber özellikle daha yaygın olarak planlı dönemde farklı kırsal kalkınma ve toplum kalkınması modelleri hedeflenmiştir.

Planlı dönemde 1980 sonrasında ise yaygın olarak daha çok kırsal kalkınma projeleri dönemine geçilmiştir. Bu uygulamalar çoğu zaman kırsal ve toplumsal kalkınmanın bütün unsurlarını içermektedir. Bununla beraber her biri uygulanabilirliğinin ve yaygınlığının tartışılması açısından incelemeye değerdir.

Projeler dönemi açısından son dönemlerde KÖYDES Projeleri kırsal ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında fiziksel altyapının iyileştirilmesinin temel unsur olmasını kabul edebileceğimiz altyapı ve içme suyu konusunda yatırımların koordine edilmesini sağlayan geniş ağılı bir projedir.

Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmalarında maksimum verim sağlanabilmesi ve etkin bir stratejik plan hazırlanabilmesi için, kırsal alanların mevcut durumunun ortaya konması, karşılaşılabilecek muhtemel sorunların saptanması, bu sorunlar karşısında öneriler geliştirilebilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de kırsal alanlarda yaşayan nüfusun, diğer sektörler karşısında ve kendi içinde gelir dağılımı açısından adaletsizlikle karşı karşıya olduğu, toprak-insan ilişkilerinin bozuk, verimli üretim yapamayan küçük işletmelerin egemen olduğu ve eğitimden sağlığa, fiziki altyapıdan sosyal güvenliğe kadar yaşam kalitesini belirleyen bir dizi olanağın yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

Sorun alanları; tarımsal yapı ve toprak dağılımı başta olmak üzere, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerde yetersizlikler, bilinçsiz doğal kaynak kullanımı, kırsal çevrenin korunması ve yöresel koşulların gözetilmesi hususunda görülen eksiklikler, kırsal kesimde hane halkı gelirlerinin ve istihdamın ağırlıklı olarak tarım sektörüne bağımlı olması, kırsal yoksulluk, yerleşim alanlarının plansız, sağlıksız ve güvensiz olması, kırsal alanlara hizmet götüren kurumlar arasındaki koordinasyon yetersizliği ve yetki karmaşası, vs... olarak sayılmaktadır.

Bu açıdan tarımsal mülkiyet, toprak dağılımı ve işletme büyüklükleri tarımsal yapının en önemli belirleyicileridir. Mülkiyet dağılımındaki dengesizlikler ve işletmelerin yeterli büyüklükte işletme toprağına sahip olmaması tarım topraklarında

verimli bir tarımsal üretimi engellemektedir. Bu durum aynı zamanda toplumda farklılaşmaya ve kalkınmanın gecikmesine de neden olmaktadır.

Kırsal yerleşimlerde fiziki planlamanın bulunmaması, yerleşim birimlerinin sayıca fazla, plansız, dağınık ve küçük olması altyapı yetersizliklerinden devletin sunduğu hizmetlere ulaşımın engellenmesine kadar kırsal alanlar için hayati öneme sahip birçok soruna yol açmıştır. Kırsal alanlardaki sağlıksız altyapı, yol, su, elektrik, kanalizasyon vs... eksikliği kırsal yöre halkı için önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Türkiye'nin kırsal kalkınma çalışmalarına yönelik deneyimleri incelendiğinde birçok uygulamanın gerçekleştirildiği görülmektedir. Tarımkent, köykent gibi tek bir cazibe merkezi oluşturulmaya çalışılan projeler, bütünleşmiş kırsal kalkınma çalışmalarına yönelik olarak toplum kalkınması ya da kırsal kalkınma projeleri bu çalışmalara örnek verilebilmektedir.

Ayrıca bunların yanında merkezi idarenin kırsal alanlara yönelik olarak taşra teşkilatları tarafından yürütülen çalışmalar da mevcuttur. Kırsal kalkınma temel hedefiyle başlatılan tüm çalışmalar geçmişten günümüze kadar incelendiğinde birtakım ortak eksiklikler göze çarpmaktadır. Katılımın göz ardı edilmesi, tavandan tabana doğru bir yaklaşımın benimsenmiş olması, koordinasyonsuzluk, uygulamada yaşanan güçlükler, sürdürülebilirliğin olmaması, vs... yapılan çalışmaların tam anlamıyla başarıya ulaşmasını engelleyen ortak nedenlerdir.

Gerçekleştirilen kırsal kalkınma model ve projelerinden elde edilen tecrübeler ışığında, bu konuda yapılan çalışmaların başarıya ulaşabilmeleri yönündeki en temel noktanın kırsal alanda yaşayan insanların bu proje ve modellere sahip çıkma iradesi ile eğitim ve örgütlenme düzeylerinin önemli ölçüde etkili olduğudur. Bu nedenle yapılan çalışmaların yerel halkın talepleri doğrultusunda planlanması ve yine halkın ortak çalışmaları ile gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır. Planlama ve uygulama gibi en temel aşamalarda faaliyetler içinde yer alan halk, alınan kararları benimseyecek hatta gerekli denetimleri de kendisi yapacaktır. Bunun da kalkınma faaliyetlerinin uygulanabilirliğini ve başarı oranını artıracığı değerlendirilmektedir.

Kırsal ve Toplumsal Kalkınma birbirilerini tamamlayıcı kavramlar olarak değerlendirilmelidir. Kırsal ve toplumsal kalkınma açısından Türkiye’de çok çeşitli modeller ve projeler kısa süreli de olsa uygulanmış ancak söz konusu model ve projelerinin sürekliliğin sağlanması mümkün olamamıştır.

Bu anlamda 2005 yılı sonundan beri uygulanmakta olan KÖYDES Projesi kırsal kalkınma çalışmaları açısından oldukça önemli bir adımdır. Bir yerel yönetim olarak kabul edilen Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin uygulayıcı birim olarak seçildiği projede, finansman ve uygulama modeli olarak daha önce benzeri olmayan bir yapı geliştirilmiştir. Buna göre merkezi idarede kırsal altyapı çalışmaları için ayrılan kaynak birliklere aktarılmakta ve uygulama birlikleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu durum hem hızlı hem de verimli bir süreci beraberinde getirmektedir.

Tüm kırsal ve toplumsal kalkınma projelerin de olduğu gibi KÖYDES Projesinde de, gerek projelendirilme gerekse de uygulamada kaymakamlıkların, bilgi ve tecrübeleri açısından son derece önemli olduğu görülmektedir. Bununla beraber KÖYDES Projesi’nin bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinden temel bazı farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar; Köylerin altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi için merkezi hükümet bütçesinden doğrudan kaynak aktarılması, aktarılan kaynakların, doğrudan ve hızlı bir biçimde Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla kullanılmasıdır.

KÖYDES Projesini bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projeleri arasında daha özel ve daha önemli bir konuma getiren en önemli unsur, bu Projenin sadece ve sadece köylerin altyapı ihtiyaçlarından olan köy yolları ve köy içme suları hizmetlerinin karşılanmasına yönelik somutlaştırılmış hedeflere yönelmiş olmasıdır.

Bununla beraber, ödeneklerin ve yapılan çalışmaların hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak planlanması, kaynak ve zaman israfının önlenmesine ve başarılı uygulamalar gerçekleştirilmesine imkan tanımıştır.

KÖYDES Projesinde, finansman ve uygulama modeli olarak daha önce benzeri olmayan bir yapı geliştirilmiş ve kırsal ve toplumsal kalkınma unsurları içinde, en temel unsur olan, fiziksel altyapının iyileştirilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. KÖYDES Projesinde asıl önceliğinin yol ve içme suyu olarak belirlenmesi, kırsal alanların kalkınması ve gelişmesi açısından doğru ve yerinde bir öncelik belirleme olarak nitelendirilebilir. Çünkü temel altyapı sorunları devam eden kırsal bir alanı kalkındırmak için yapılacak her türlü sosyal ve ekonomik çabanın temel altyapı eksikliği sebebiyle istenilen sonuca ulaşamayacağı düşünülmektedir.

KÖYDES Projesi, kırsal kalkınma çalışmalarına yerel yönetimlerin aktif katılımını sağlayarak sorunların yerinde tespit edilmesi ve aynı zamanda yeterli finansal kaynak aktarımını sağlayarak hizmet sunmalarına olanak vermesi sebebiyle de kalkınma çalışmaları içerisinde oldukça önemli projedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, **Ortak Geleceğimiz** (çev.B. Çorakçı), TÇSV, 2. Baskı, 1987.

Fehmi Yavuz, **Memleketimizde Toplum Kalkınması**, Sevinç Matbaası, 2. Baskı, Ankara, 1969.

Koray Başol, **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Matbaası, İzmir, 2001.

Mustafa Soysal, **Köy Sosyolojisi**, Çukurova Üniv. Yay., Adana, 1998.

Muzaffer Bakırcı, **Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar**, Nobel Yay., Ankara, 2007.

Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

Ziya Çoker, **Yönetim ve Siyaset**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1996.

Tezler

Mehmet Serdar Turhan, **Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2005, http://diabk.tarim.gov.tr/uzmanliktezi_turhan.pdf (09.03.2009).

Metin Can, **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard ve İpard Örneği**, Ankara, 2007, <http://www.aeri.org.tr/PDF/166.AB.K.K.P.TKK.SIO.pdf> (20.06.2010).

Mustafa Harputlu, **Kırsal Kalkınmada Hizmet Birliklerinin Rolü ve Kınık İçin Bir Model Denemesi**, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.

Zühre Çelik, **Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi**, D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, Eylül, 2006.

Makaleler

Adem Öğüt, Necdet Türker, Abdullah Abid Öztoprak, **Kaymakamların İş Tatmininde KÖYDES Projesinin Öngörülen Etkileri: Betimleyici Bir Çalışma**, Türk İdare Dergisi, Yıl: 80, Sayı: 460, Eylül 2008.

Ahmet Yavuz Civelek, **Zirai Kavramların Kullanımında Kargaşa**, Türktarım Dergisi, Ankara, T.K.B. Yay. Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 147, 2002.

Ali Nejat Ölçen, **Halk Sektörü ve Köy Kentler**, Tarım ve Köy Dergisi, Ankara, TKB Yay. Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, 2000.

Aslan Karanfil, **Mülki İdari Amirleri ve KÖYDES**, İdarecinin Sesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 119, Yıl:2006.

Cevat Geray, '**Kırsal Alanda Değişme ve Yönetim**', içinde **Yönetim Sosyolojisi**, Yay. Hazırlayan: Ömer Bozkurt, TODAİE Yay., Ankara, 1976.

Hasan Can ve Nihat Yıldız, **Belediye Başkanları ve Belediye Meclis Üyelerine Temel Bilgiler**, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No: 2004 /1.

Hasan Canpolat, **Kırsal Kalkınma Uygulamalarında Yeni Bir Yaklaşım: KÖYDES Programı**, İdarecinin Sesi, cilt:21, sayı:120, Ocak-Şubat 2007.

Mehmet Niyazi Tanılır, **KÖYDES ve Mülki İdare Amirleri**, İdarecinin Sesi, cilt: 20, sayı:119, Kasım-Aralık 2006.

Mustafa Kara-Hamit Palabıyık, **Mahalli İdare Birlikleri Kanunu-Toplum Kalkınması ve Çanakkale Köy Birlikleri**, Türk İdare Dergisi, Sayı 450, Mart, 2006.

Suat Atan, **KÖYDES ve Geleceği**, İdarecinin Sesi, Cilt:21, Sayı:124, Eylül-Ekim 2007.

Yılmaz Arslan, **Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Problemleri ve Çözüm Önerileri**, T.C. İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi, sayı 438. Ankara.

Yücel Çağlar, **Köy, Köylülük ve Türkiye'de Köy Kalkınma Sorunu**, Ziraat Dergisi Yay., Ankara, 1986.

Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14&sube= (29.10.2010).

Bülent Gülçubuk, **Kırsal Kalkınma Stratejileri, Kırsal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar ve Havza Yönetimi**, Ankara, 2001, <http://www.orkoop.org.tr/egitim-servisi-I70.aspx> (09.03.2009).

Bülent Gülçubuk (2005a), **Türkiye'de Tarım-Kırsal Kalkınma**, Ankara, http://sgb.tarim.gov.tr/yayimlar/turkiyede_tarim.pdf (09.03.2009).

Bülent Gülçubuk, **Kırsal Kalkınma Kavramlar, Uygulama Esasları ve Dikkat Noktaları**, www.dogaegitimi.org/egitim/kirsalkalkinma.doc (09.03.2009).

Bülent Gülçubuk, Nurettin Yıldırak, Nuray Kızılaslan, Dilek Özer, Mustafa Kan, Arzu Kepoğlu, **Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri**, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2_ek.pdf (29.10.2010).

Ergin Gümüş, **Türkiye'de Yerleşim**, Anadolu Üniversitesi, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite07.pdf> (09.03.2009).

Mehmet Bilir, **Köy Enstitüleri Sisteminde Toplum Kalkınması Süreci**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bahar 2003, Sayı 10, http://www.mu.edu.tr/sbe/sbedergi/dosya/10_2.pdf (09.03.2009).

Kemal Kocabaş, **Köy Enstitüleri Düşüncesini, Eylemini Günümüze Taşımak...**, http://deuhyo.sqweebz.org/209-211_kocabas.pdf (29.10.2010).

Mehmet Köseoğlu, **Yerel Yönetim Birliklerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri**, <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/mehmet%20koseoglu.pdf> (29.10.2010).

Olgu Çalışkan, **Kırsalın Kentselleştirilmesi Projesi, Kırdan Kalkınma**, <http://www.aydinlanma1923adk.itu.edu.tr/kirkent> (27.11.2007).

Sabrina Kayıkçı, **Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar**, <http://yonetibilimi.politics.ankara.edu.tr/cumhuriyet.pdf> (09.03.2009).

Serkan Gürlük, **Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma**, Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Bursa, 2001, Cilt:19, sayı:4, <http://homepage.uludag.edu.tr/~serkan/rural.pdf> (09.03.2009).

Tuba İnal Çekiç, Ayşe Nur Ökten, **Sosyal Sermaye Perspektifinden Kırsal Kalkınma Sorunsalına Yeniden Bakış**, Cilt Vol., 4-Sayı No., http://www.megaronline.com/pdf/2009/MEGARON_4_3_203_213.pdf (09.03.2009).

Türkiye Ziraat Odaları Birliği, **Önder Çiftçi Projesi(ÖÇP) ve Önder Çiftçi Danışmanlık Dernekleri (ÖÇD) Nedir?** http://www.tzob.org.tr/tzob_web/proje/tzob_ocp.htm (20.06.2010).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi <http://www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/ucuncu-bes-yillik-kalkinma-plani-donemi.html> (09.03.2009).

Yeni Kırsal Kalkınma Projesi Hayat Buluyor, <http://www.undp.org.tr/GoZlem3.aspx?WebSayfaNo=983> (18.11.2007).

Zehra Eminağaoğlu, Sonay Çevik, **Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi**, Planlama2005/2, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/34815ad542a4a7c_ek.pdf (09.03.2009).

Zühre Çelik (2005), **Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Planlama 2005/2, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf (20.06.2010).

Raporlar ve Kalkınma Planları

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara, 2009, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap7.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967)**, Ankara, 1962, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, Ankara, 1967, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)**, Ankara, 1972, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, Ankara, 1978, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, Ankara, 1984, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, Ankara, 1989, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, 1995, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik538.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3144/oik554.pdf (09.03.2010).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (09.03.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, Ankara,

http://www.kafkas.edu.tr/duyurular/web_katalog/hayvancilik_kat1/dptplan9kirsalkal_kinma/kirsalka.pdf (29.10.2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2006/02/UKKS.pdf> (09.03.2009).

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
<http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihcel.htm> (05.11.2009).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **2. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu**,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf> (09.03.2009).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **İkinci Tarım Şurası İkinci Komisyon Raporu Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler**, Ankara, 2004,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf> (09.03.2009).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu**, Ankara, 2002,
http://www.tarim.gov.tr/E_kutuphane,E_Kutuphane.html (09.03.2009).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi**, 2008,
<http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/sekp.html> (09.03.2009).

Mevzuat

24 Haziran 1994 Tarih–21970 sayılı Resmi Gazete, **Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**,
<http://mevzuat.dpt.gov.tr/khk/540/index.asp#gorev> (09.03.2009).

08.05.2003 Tarih–25102 sayılı Resmi Gazete, **Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun**, <http://www2.cevreorman.gov.tr/teskilat/4856.htm> (09.03.2009).

18.06.1984 Tarih–18435 sayılı Resmi Gazete, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm> (09.03.2009).

09.11.1982 Tarih–17863 sayılı Resmi Gazete, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**,
<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (09.03.2009).

18.06.1949 Tarih–7236 sayılı Resmi Gazete, **İl İdaresi Kanunu**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5442&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=il%20idaresi> (09.03.2009).

28.01.2005 Tarih–25710 sayılı Resmi Gazete, **Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,**
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5286&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (09.03.2009).

13.07.2005 Tarih–25874 sayılı Resmi Gazete, **Belediye Kanunu,**
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=belediye kanunu](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=belediye%20kanunu) (09.03.2009).

04.03.2005 Tarih–25745 sayılı Resmi Gazete, **İl Özel İdaresi Kanunu,**
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5302&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=il özel idaresi kanunu](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5302&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=il%20ozel%20idaresi%20kanunu) (09.03.2009).

11.06.2005 Tarih–25842 sayılı Resmi Gazete, **Mahalli İdare Birlikleri Kanunu,**
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5355&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (29.10.2010).

28.04.2007 Tarih-26506 sayılı Resmi Gazetede, **Köylere Hizmet Götürme Birliği İhale Yönetmeliği,**
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.11282&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=köylere hizmet götürme](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.11282&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=koylere%20hizmet%20goturme) (09.03.2009).

2010 Yılı Köylerin Alt Yapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar,
http://www.manisailozelidare.gov.tr/default_B0.aspx?content=361 (05.01.2011).

2009 Yılı Köylerin Alt Yapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar,
http://www.tokatozelidaresi.gov.tr/eklentiler/dosya/2009_YukseK_Planlama_Kurulu_Karari.pdf (20.06.2010).

Avrupa Antlaşmaları Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Strasbourg, 15.X.1985, http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_122.htm (29.10.2010).

KÖYDES Projesi Ordu 2006 Uygulaması,
http://ordu.gov.tr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1593&Itemid=82 (20.06.2010).

Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesi,
<http://secim.ih.com.tr/Kanunlar/YerelYonetimlerEvrenselBildirgesi.aspx> (29.10.2010)

EKLER

EK-1

KIRSAL VE TOPLUMSAL KALKINMA STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÖYDES PROJESİ GÖRÜŞME SORULARI

1. İlçenizde uygulanan kırsal ve toplumsal kalkınma projelerinde kurumunuzun ve şahsınızın rolü nedir?
2. İlçenizde kırsal kalkınma projeleri içinde KÖYDES projesinin diğer projelere göre size göre ne gibi farklılıkları bulunmaktadır?
3. Bugüne kadar ki uygulamalar dikkate alındığında KÖYDES Projesi ile kırsal alanın ihtiyaçları için ulaşılmak istenen hedeflere ulaşılabilmiş midir? Genel olarak ve ilçeniz bağlamında değerlendirebilir misiniz?
4. KÖYDES projesi idari ve mali açıdan kırsal kalkınmaya yönelik hedefleri karşılayabilecek nitelikte midir? Genel olarak ve ilçeniz bağlamında değerlendirebilir misiniz?
5. KÖYDES projesinin size göre asıl önceliği ne olmalıdır?
6. KÖYDES Projelerinin ilçelerde hayata geçirilmesinde size göre kimler etkilidir?
7. KÖYDES Projelerinin diğer kırsal kalkınma projeleri içindeki yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Genel ve ilçeniz bağlamında değerlendirebilirsiniz?